

9

Savaş komünizmi koşullarında proletarya

Sanayinin çöküşü işçilerin sayısında olağanüstü bir düşüşe neden oldu. Bu durum, iç savaş sırasındaki kırim, şehirlerden köylere toplu göç, sınıfın siyasi olarak en ileri kesimlerinin yeni devletin yönetiminde, Sovyetler'de, orduda, Çeka'da, devletin diğer kurumlarında ya da sanayi yönetiminde görev almaları sonucu daha da çarpıcı hale geldi. 1917'de 3.024.000 olan sanayi işçisi sayısı, 1921-2'de yüzde 58.7 oranında bir gerilemeyle 1.243.000'e düştü.⁽¹⁾

Sanayi işçilerinin sayısındaki azalma Petrograd'ta özellikle çarpıcıydı. Ekim Devrimi sırasında şehirde 400.000 fabrika işçisi bulunuyordu; bu rakam 1 Nisan 1918'e gelindiğinde 120.495'e düşmüştü ve bunların 48.910'u işsiz durumdaydı. Dolayısıyla 1 Nisan 1918'de sanayide çalışan işçi sayısı yalnızca 71.575 idi.⁽²⁾

Bu keskin düşüş Bolşevik liderleri kaygılandırdı. Öncü Bolşevik sendikacılarından Y. E. Rudzutak, Ocak 1919'daki Tüm Rusya Sendikalar Kongresi'nde yaptığı konuşmada bu tehlikeli gelişmeye dikkati çekiyordu: "Pek çok sanayi merkezinde fabrikalarda üretimin azalması sonucu işçilerin köylü kitlesi içinde erimeye başladığını görüyoruz; [şehirlerde -ç.n.] bir işçi nüfusu yerine, yarı-köylülerden ve kimi zaman tamamen köylülerden oluşan bir nüfusa sahip hale geliyoruz."⁽³⁾

Benzer şekilde, Lenin 18 Mart 1919 tarihli Sekizinci Parti Kongresi'nde üzüntüyle şunları söylüyordu: "İşçilerin geçtiğimiz yıl Rusya'yı fiilen yönetmiş, bizim siyasetimizi yaşama geçirme sorumlulu-

ğunu üstlenmiş ve bizim temel dayanağımız olan üst tabakası Rusya'da son derece incelmış bulunuyor."⁽⁴⁾ Ve, iç savaşın sona ermesinden bir süre sonra, geriye dönük bir bakışla şunu söylemişti: "1917-21 arasındaki sıkıntılı döneme başarıyla katlanabilecek askeri bir kurumun ve bir devlet aygıtının yaratılması, 'işçi sınıfının gerçek güçleri'ni kendisine bağlayan, onları emen ve enerjilerini tüketen büyük bir çabayı gerektirdi."⁽⁵⁾

Proletaryanın gerilemesi yalnızca niceliksel değil, fakat ayrıca niteliksel idi. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, sanayi işçilerinin sayısı 3 milyondan 1 milyon 250 bine düşmüştü; öte yandan, daha önce sanayi işçisi olduğu halde sonraları bu vasfını yitirenlerin sayısı 1 milyon 750 binin üzerindeydi. Lenin açıkladığı gibi: "Savaştan bu yana geçen zaman içinde Rusya'daki sanayi işçilerinin proleter karakteri daha önce olduğundan çok daha az, çünkü askerlikten kaçmak isteyenlerin hepsi fabrikalara dolmuştu. Bu herkesçe bilinen bir durum."⁽⁶⁾ Gerçekten, 1921-2'deki işçilerin pek çoğu daha önce öğrenci, esnaf vs. olan kişilerle bunların çocuklarıydı. İşçi sınıfının fiziki olarak en çok tahribata uğramış kesimi, 1917'de Bolşeviklerin temel dayanağı olan metal işçileriydi.

İşçi sınıfı üyeleri, yiyecek kıtlığının yaratmış olduğu basınçla, kolektif ya da birleşmiş bir sınıf olmaktan çok, kendi başına hareket eden küçük, bireyci tüccarlar gibi davranmaya zorlandılar. Yapılan hesaplamalara göre, 1919-20'de devlet şehirler tarafından tüketilen tahılın yalnızca yüzde 42'sini temin ederken -ki diğer yiyecek maddelerinde bu oran daha da küçüktü- geri kalan kısım bütünüyle karaborsa mekanizması tarafından sağlanıyordu.⁽⁷⁾ İşçilerin aldıkları ücretler, aileleriyle birlikte yaşamlarını idame ettirebilmeleri için gereksindikleri yiyeceği satın almada yetersiz kalıyordu. Nitekim, 1917'de vasıflı bir işçi ayda 26.75 ruble kazanıyor ve ailesiyle birlikte yiyecek için 11.57 ruble harcıyordu; 1918'de ise, bu işçinin aylık kazancı 280 ruble iken yalnızca gereksindiği yiyecekleri alabilmek için ödemesi gereken para 902.25 rubleydi.⁽⁸⁾

Mart-Nisan 1919'da, Petrograd işçilerinin yüzde 75'i ekmeğini karaborsadan sağlıyordu.⁽⁹⁾ Kırsal yerlerde yemek çalabilmek için işe gelmemek, işçiler arasında sık rastlanan bir durum haline gelmişti.

İç savaş sırasında fabrikalar ücretleri kısmen aynı olarak ödeditiler. İşçiler bu malların bir kısmını kendi ihtiyaçları için alıyordu, geri kalanları karaborsada satıyorlardı. Mayıs 1918'deki Tüm Rusya

Birinci Ulusal Ekonomi Konseyleri Kongresi'nde, bir konuşmacı, zamanla 'parça satışı' (piece-selling) olarak isimlendirilen bu uygulamaya dikkati çekiyordu: "Torbalama (şehirlielerin kırsal alanlardan yiyecek çalması) korkunç bir olay, parça satışı korkunç bir olay; ama bundan daha da korkunç olan şey işçilerin ücretlerinin aynı olarak ve kendi ürettikleri ürünlerle ödenmeye başlanmış olması... ve işçilerin satıcılar durumuna gelmeleridir."⁽¹⁰⁾ Fakat bu uygulama devam etti; Aralık 1918'deki Tüm Rusya İkinci Ulusal Ekonomi Konseyleri Kongresi'nin elinde bu gerçeği görmezlikten gelme ve fabrika işçilerinin ücretlerinin aynı olarak ödenmesi lehine bir karar alma dışında bir seçeneği olamadı. İki yıl sonra bu olumsuz durum daha da kötüleşti.

Mayıs 1921'deki Dördüncü Sendikalar Kongresi'nde, fabrikalardaki işçilerin üretilen malların yüzde 50'sini çalmakta olduklarını, ortalama işçi ücretinin işçinin beslenme maliyetinin ancak beşte birini karşıladığını, bu yüzden işçinin bu açığı karaborsada mal satarak kapatmaya zorlandığını⁽¹¹⁾ ifade eden bir bildiriye, sanayideki dağılmayı ve proletaryanın yaşadığı moral bozukluğunu çarpıcı bir biçimde dile getiriyordu.

Pek çok işçi, bir çare olarak küçük çaplı hırsızlığa ve seyyar satıcılığa başvurmaya zorlandı (önde gelen Soyyet ekonomistlerinden birine göre, bu ikisi işçilerin gelirleri içinde beşte ikilik bir yer tutuyordu).⁽¹²⁾ Bu koşullarda işçiler, kaçınılmaz olarak, giderek kendi bireysel çıkarlarını gözetken, ekonomi üzerinde asalak olarak duran küçük birer tüccar durumuna geldiler.

Lenin 24 Ağustos 1919'da şunu yazıyordu: "Sanayi tam bir günlük içinde. Yiyecek, yakıt, sanayi üretimi yok."⁽¹³⁾ Proletaryanın içinde bulunduğu dağılmayı ise şu şekilde özetliyordu:

"Sanayi proletaryası... savaşın, olağanüstü yoksulluk ve yıkımın sonucu olarak deklase bir duruma gelmiş, yani kendi sınıf temelinden çıkmış ve proletarya olarak varlığını yitirmiş durumdadır. Proletarya, geniş ölçekli kapitalist sanayide maddi değerleri üreten sınıftır. Geniş ölçekli kapitalist sanayi yıkıma uğramış, fabrikalarda üretim durmuş olduğuna göre, proletaryanın varlığı ortadan kalkmıştır. Kimi zaman istatistiklerde sayısal olarak kendisinden söz edilmekle birlikte, ekonomik olarak bir bütün olmaktan çıkmıştır."⁽¹⁴⁾

"Proletaryamız büyük ölçüde deklase olmuştur; korkunç krizler ve fabrikaların kapanması insanları açlıktan yaşadıkları yerleri terk etmeye zorlamıştır. İşçiler fabrikalarını terk etmişlerdir; işçi olmaktan vazgeçerek köye dönüp oraya yerleşmek zorunda kalmışlardır... Şehirle kırsal arasında olması gereken ilişkilerin bozulması ve tahıl sevkiyatının durması, büyük fabrikalarda üretilen çakmak gibi küçük nesnelere tahıl karşılığı değiş tokuş edilmesine yol açmaktadır; çünkü işçiler aç durumdadırlar ve tahıl sevkiyatı yapılmamaktadır... Proletaryanın deklase duruma gelmesinin ve... burjuva, anarşist gelişmelerin görülmesinin ekonomik kaynağı da budur."⁽¹⁵⁾

"Proleterler, bugünkü perişan koşullarımızın bir sonucu olarak, yaşamlarını proleter olmayan ve geniş ölçekli sanayi ile ilişkisi bulunmayan yöntemlere başvurarak idame ettirmek zorunda kalıyorlar. Karşılığında tahıl ürünleri alabilmek için, sanayi ürünlerini ya çalarak, ya da kamuya ait fabrikalarda kendileri için üretim yaparak, yani küçük burjuva ve vurguncu yöntemlere başvurarak temin etmek zorundalar..."⁽¹⁶⁾ Proletarya deklase, yani sınıf temelini yitirmiş bir durumda. Fabrikalar ve atölyeler atıl, işe yaramaz bir halde, proletarya zayıf, parçalanmış, kuvvetten düşmüş durumda."⁽¹⁷⁾

Üretimde işçi kontrolü

Kuvvetten düşmüş bir proletarya ile üretimde işçi kontrolünü öngören Bolşevik sloganın yaşama geçirilmesi nasıl mümkün olabilirdi? Kontrolü gerçekleştirecek öznenin güçsüzlüğü söz konusu kontrolün bozulmasına ve hatta ortadan kalkmasına yol açmayacak mıydı? Bu sorulara gerçekçi yanıtlar getirilmesi zorunluymdu.

Ekim Devrimi'nden önceki Bolşevik propagandada, işçi kontrolü kavramı işyeri yönetiminin gücünün işçiler tarafından *sınırlan-dırılması*, nihai olarak egemenliği hala kendi elinde tutan kapitalist yönetim tarafından alınan kararların işçiler tarafından gözetim altında tutulması ve hatta engellenmesi anlamına gelen sınırlı bir tedbir temsil ediyordu. İşyeri yönetiminde işçilerin bizzat kendilerinin egemen oldukları ve üretime ilişkin bütün kararların kolektif olarak işçiler tarafından alındığı durum ise 'işçi yönetimi' olarak isimlendiriliyordu. Ekim'den sonra ise şu yakıcı soruyla yüz yüze kalındı: İşçi kontrolü bu şekilde mi kalacak, yoksa işçi yönetimi aşamasına vara-

cak biçimde geliştirilecek miydi?

Bu cildin 7. bölümünde anlattığımız gibi, kapitalistler işçi kontrolünü sabote edebilmek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Ekonominin yönetimi alanında kapitalist aygıtı kendi elleriyle yıktılar. Bu durum tek tek işletmeleri aşip ulusal ölçekte bir olgu haline geldiğinde, Bolşevikler bunun yerine yeni bir aygıt yaratmak zorunda kaldılar.

Sanayide işçi kontrolünün yerini işçi yönetimine bırakması mümkün olabilir miydi? Yazık ki, proletaryanın, kapitalizmin işçilere yönetim konusunda hiçbir deneyim sunmamış olmasından ve ayrıca ekonomik çöküntü sonucu işçiler arasında merkezkaç eğilimlerin baş göstermiş olmasından kaynaklanan güçsüzlüğü yalnızca işçi kontrolünü değil, fakat ayrıca işçi yönetiminin yaşama geçirilmesi olasılığını da zayıflattı.

Merkezkaç kuvvetler işçi sınıfını kendi içinde böldü. Değişik fabrikalardaki işçiler, sanki çalıştıkları işletmeler kendi mülkleriymiş gibi davranarak işletmenin idaresini kendi ellerine aldılar. Bu durum, Çalışmadan Sorumlu Halk Komiserliği'nin yayın organında şu şekilde ifade ediliyordu:

"Fabrika komiteleri sık sık -ve hatta pek çok durumda- tek tek işletmelerin dar çıkarlarını gözetir bir şekilde hareket ettiler. Komite için önemli olan, bulunduğu fabrikanın normal olarak işlevini sürdürmesi, gerekli talimatların ve sermayenin tedariki idi. Komite üyeleri, çoğu kere, kendileri işletmenin söz konusu ihtiyaçlarını karşılayan tedarikçiler gibi davrandılar... Böylece, kendilerini yalnızca 'fabrika çıkarları'nın gözetilmesi hedefine vakfeden fabrika komiteleri, yerel düzeyde kalan dargörümlü bir adanmacılık eğilimi geliştirdiler... Tek tek fabrikaların işçileri arasında, 'kendi fabrikaları' için gerekli kömür ve metal tedarikini güvence altına alma konusunda bir rekabet başladı. Fabrika komiteleri, 'kendi fabrikaları'na kömür ya da çelik bulmaları için baskı yaratmak üzere taşraya, örneğin Don Havzası'na kuryeler gönderdiler. Örneğin, Obukovski fabrikası... fabrikaya kömür temin etmeleri için 50 işçiden oluşan bir tedarikçiler grubu yolladı."⁽¹⁹⁾

Bir Sovyet tarihçi durumu şu şekilde özetliyor: "Kendi fabrikalarında üretim yapılabilmesi için gerekli hammaddeyi bulma çabası-

nın yarattığı rekabet, fabrika komitelerinin birbirlerine karşı hareket etmelerine yol açtı; fabrikalar, yarı-anarşist, özerk federasyonlar haline geldiler."⁽²⁰⁾

Izvestiia'da yayınlanmış bir makalede şu sorular soruluyordu:

"İşçi kontrolü bugüne kadar bize ne kazandı? Bunun sonuçlarının her zaman tatminkar olmadığı gerçeğini itiraf edecek cesarete sahip olmalıyız. Pek çok işletmede gözlenebileceği gibi, çoğu kere, işletmenin eski sahibinin yerine en az onun kadar bireyi ve anti-sosyal olan bir diğeri geldi. Bu yeni mülk sahibinin adı 'Kontrol Komisyonu'dur."⁽²¹⁾

Çalışmadan Sorumlu Halk Komiseri Şiyapnikov, 20 Mart 1918'de VTsIK'da yaptığı bir konuşmada, demiryollarındaki işçi kontrolünü sert ifadelerle eleştiriyordu:

"Demiryollarında olan bitenler ancak tam bir örgütsüzlük şeklinde tanımlanabilir ve bu dağınıklığın her geçen gün daha da kötüye gittiğini söylemek gerekir... Trenler çoğu zaman ışık yakmadan gidiyorlar, yollarda bir sinyalizasyon sistemi yok; vagonlar hiçbir zaman temizlenmiyor, vb. Bunun alışlagelen gerekçesi ise gaz yağı veya kandil yokluğu. Oysa, bu iki malzemenin de mevcut olduğunu, ancak bunların en utanç verici yollardan alındığını öğrendim.

"Demiryollarında ulaşım sorununa bitininüyle kayıtsız makinistler ve kondüktörler sık sık trenlerin işletilmesini reddediyorlar. Bu nedenle, elde lokomotif ve vagon var, ama makinist ve kondüktör yok. Ya hasta numarası yapıyorlar, ya da işlerinin başına geçmeyi açıkça reddediyorlar. Belli sayıda görevlinin hizmetini gerektiren bazı trenlerde kimi zaman şöyle şeyler yaşanıyor: Tren personelelerinden biri gerçekten hasta durumda ve onun yerine bir başkasının bulunması gerekiyor; ama, istasyon şefi emri altındaki insanlara söz geçiremiyor, birisinden hasta olanın yerine çalışmasını istediği zaman o kişi istasyon şefine komitenin onayı olmadan işbaşı yapmayacağını söylüyor. Komitenin hemen orada toplanması ve bir karar alması kuşkusuz olanaksız, dolayısıyla tren sefere çıkmıyor...

"Bugünkü kurullarla işçilerin ücretleri güvence altına alınmış dı-

rumda. İşçi işyerine geliyor, ve zamanının bir bölümünü sandal-yesinde boş boş oturarak geçiriyor. İşyeri komitesi güçsüz olduğu için, ister bir şey yapsın ister yapmasın, hiç kimse ona bir şey söyleyemiyor. Kontrolü ele almaya girişen bir işyeri komitesi hemen dağıtılıyor ve bunun yerine başka bir komite seçiliyor. Uzun sözün kısası, her şey, cahillikleri ve üretim sorununa ilgisizlikleri yüzünden her işi bahtalayan işçi yığınının keyfiyetinde."⁽²¹⁾

Sovyet hükümetini 26 Mart 1918'de demiryollarıyla başlamak üzere sanayide işçi kontrolü uygulamasına son vermeye iten şey, sözünü ettiğimiz bu kaos idi. 1918 yılının sonlarına doğru, makina ve metal (18 Ekim 1918), ardından deri ve ayakkabı (13 Kasım 1918) fabrikaları gibi sanayinin önde gelen dallarında işçi kontrolü konseyleri feshedildi.⁽²²⁾

Fabrika komiteleri, sendikalar ve devlet

Sanayi proletaryasının hızla zayıflaması ve anarşik merkezkaç kuvvetlerin onu farklı yönlerle doğru çekmesiyle birlikte, Lenin ve Bolşeviklerin elinde Ekim'de son derece kritik bir rol üstlenmiş olan fabrika komitelerinin özerkliğine son vermekten başka bir seçenek kalmadı. Bolşeviklerin devrimden sonra karşı karşıya kaldıkları ilk sorunlardan birisi, fabrika komiteleri ile sendikalar arasındaki ilişkiydi.

Ekim Devrimi'nden birkaç gün önce toplanmış olan Birinci Tüm Rusya Fabrika Komiteleri Konferansı'nda, bir süre sonra hükümete Çalışma Komiseri olarak görev üstlenecek Bolşevik Schmidt şunları söylüyordu: "Fabrika komitelerinin kurulduğu günlerde sendikalar henüz fiilen ortada yoklardı ve bu boşluk fabrika komiteleri tarafından dolduruldu."⁽²³⁾ 1917'de ortaya çıkan sendikalar Menşeviklerin egemenliği altındaydılar ve bunların fabrika komitelerini kendi denetimleri altına alma çabaları doğal olarak karşı tepkiyle karşılaştı. Oysa şimdi, devrim sonrası dönemde, bir süredir fabrika komiteleri içinde egemen olan Bolşevikler Ocak 1918'deki Birinci Tüm Rusya Sendikalar Kongresi'nde kendilerini sendikalardaki egemen güç olarak buldular. Kongre'de oy kullanma hakkına sahip 428 delegeden 281'i Bolşevik, 67'si Menşevik, 32'si partisisiz, 21'i sol Sosyalist Devrimci, 10'u sağ Sosyalist Devrimci, 6'sı maksimalist ve 6'sı anarşik-sendikalist idi.

Fabrika komiteleri ile sendikalar arasındaki ilişkin esas rapor, Petrograd Sendikalar Konseyi baş Sendikalar Merkez Konseyi üyesi ve bu konseyin üyesi olan Bolşevik Riyazanov tarafından sunuldu hükümetinin fabrika komiteleri üzerine kendi korumasını getirmesi gerektiğini ileri sürdü:

"Önümüzde... tek tek fabrikalardaki işçiler iktidarın, işçi sınıfının bütününe kontrolünü te-
duruyor... İşçi sınıfının bütünü adına, proletar kontrol olmadıkça -ki bunun için her bir fabrika işletmedeki hücrenin faaliyetini kontrol eden ihtiyacımız var, bu türden bir kontrol organları bütün parçaların bir araya getirildiği bir bütün ve toplumsallaştırmak istediğimiz halk ekonomisine tanık olacağız. Elimizde, atomize olmuş yığınının başka bir şey kalmayacak."⁽²⁴⁾

Bolşevik Vaynberg ise şunları söyledi: "Sendikalar bir ifadeyle söylersek sanayi sendikaları -tek tek fa-
belli bir şehirdeki işçilerin değil, sanayinin bütünü-
rin bakış açısını benimsiyorlar. [Bu yüzden T.Cliff] f-
rinin sendikalara tabi hale getirilmesi gerekir."⁽²⁵⁾ Ko-
nin ezici çoğunluğunun oylarıyla fabrika komitelerin-
tısı altında toplanmasına karar verdi.

İşçi kontrolünün proletaryaya azami yararı kaz-
layabilmek için, tek tek işletmelerdeki işçilere o iş-
yaşamsal öneme sahip sorunlarda nihai karar alma h-
işçi kontrolünün zayıflamasına yol açacak her türde
reddedilmesi zorunludur:

"Her işletmedeki işçiler ve bunların seçilmiş (işyeri komiteleri) işçi kontrolünün merkezi orga-
nin düzenleyici organları tarafından formüle edil-
melinde faaliyet yürütürlerse, [kontrol T.Cliff
getirmede daha iyi bir konuma sahip olurlar.
"Sendikalar, şu ya da bu sendika veya işletme-
grup çıkarlarına karşı işçi sınıfının bütününe çil

günü yaparak, işçi kontrolü organlarının kendi üzerlerine almış oldukları bu muazzam çalışma içinde en etkin rolü oynamalıdır.

"Sanayinin çeşitli dallarında örgütlenmiş sendikalar işçi kontrolünün yerel ve merkezi organlarında yer almalı, ideolojik ve örgütsel liderlik rolünü üstlenmelidirler.

"Kontrol alanında, sendikalar, fabrika komitelerinin aldıkları her kararı gözden geçirmelidirler; fabrika ve işyerindeki delegeleri aracılığıyla, işçilere, üretimde kontrolün belli bir işletmenin o işletmedeki işçilerin eline devredilmesi anlamına gelmediğini, işçi kontrolünün üretimin toplumsallaştırılması ve ürünlerin karşılıklı mübadelesiyle aynı şey olmayıp yalnızca ona yönelik bir adım olduğunu açıklamalıdır."²⁶

"Fabrika ve işyeri komiteleri, kendi alanlarında faaliyeti yürüten sendikaların yerel organları haline gelmelidir."²⁷

Fabrika komiteleri yanısıra sendikalar, ayrıca yeni kurulmuş bir diğer kuruma bağlı hale gelmeliydiler. 2 (15) Aralık 1917'de VSNKh kurulmuştu ve bunun işlevini tanımlayan kararnamede şunlar ifade ediliyordu:

"Yüksek Ekonomi Konseyi'nin görevi ulusal ekonominin ve devlet maliyesinin örgütlenmesidir. Yüksek Ekonomik Konsey, bu amaca uygun olarak ülke ekonomisini düzenleyen rehber ilkeleri ve planları hazırlar; yerel düzenleyici kurumların (yakı metal tedariki, ulaşım konularında düzenlenen konferanslar, Merkezi Yiyecek Komitesi vb.), halk komiserliklerinin (ticaret ve sanayi, yiyecek, tarım, maliye, ordu ve donanma vd.), Tüm Rusya İşçi Kontrolü Konseyi'nin ve bununla ilintili diğer işçi sınıfı örgütlerinin faaliyetlerini koordine eder ve bütünleştirir."²⁸

VSNKh, ülkenin ekonomik yaşamının merkezi planlama ve idare organıydı. Bu organın sendikalarla olan yakın ilişkisi, organ temsilcilerinin dağılımında sendikalara tanınmış ağırlıktan açıkça anlaşılır:

Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi -10 temsilci,
Tüm Rusya Sendikalar Konseyi -30 temsilci,
Ulusal Ekonomi Bölge Konseyleri -20 temsilci,

Tüm Rusya İşçi Kooperatifleri Konseyi -2 temsilci,
Ulaşım ve İletişim Halk Komiserliği -1 temsilci,
Çalışma Halk Komiserliği -1 temsilci,
Tarım Halk Komiserliği -1 temsilci,
Maliye Halk Komiserliği -1 temsilci,
İçişleri Halk Komiserliği -1 temsilci.²⁹

Ekonominin tek tek branşlarının yönetiminde de sendikalar ve VSNKh yakın ilişki içinde faaliyet yürüttüler. Sendikalar, idari kararların hayata geçirilmesinde bütünüyle VSNKh'ye bağlı olmayı kabul ederken, idari organlarda temsilcilerin çoğunluğunun (üçte ikisinin) kendi ellerinde bulunmasında ısrar ettiler. Nitekim, Mayıs 1918'deki Birinci Tüm Rusya Ulusal Ekonomi Konseyleri Kongresi'nde Tüm Rusya Sendikalar Merkez Konseyi'nin bir delegesi olarak söz alan Tomski şunu söylüyordu: "VSNKh ile sendikalar birbirlerine öylesine yakın ve öylesine iç içe geçmiş örgütlerdir ki, bu örgütlerin birbirlerinden bağımsız taktikler geliştirmeleri olanaksızdır."³⁰

Sendikalar, Çalışma Halk Komiserliği ile olan ilişkilerde de önemli bir güç kazandılar. Dördüncü Sendikalar Konferansı'nda (12-17 Mart 1918), sendikalarla Çalışma Halk Komiserliği arasındaki ilişkiyle ilgili olarak sunulan Bolşevik karar taslağında şunlar söyleniyordu:

"Sendikalar yüksek organlarının (kongreler, konferanslar vd.) tüm ilke kararları Çalışma Komiserliği için bağlayıcıdır. Çalışma ve üretim koşullarıyla ilgili tüm yasama önerileri ve bağlayıcı kararlar, önceden sendikaların ilgili organları tarafından (yani Tüm Rusya ve Yerel Sendikalar Sovyetleri) onaylanmalıdır."³¹

Çalışma Halk Komiseri V. Smith, bu göreve sendikalar tarafından önerilmişti ve kendisi de aktif bir sendikacıydı. Smith'le birlikte Çalışma Halk Komiserliği'ndeki memurların ve komiserliğin bölgesel ve yerel temsilcilerinin çoğunluğu sendikalar tarafından seçildi. Çalışma Komiserliği sendikaların yüksek organlarıncı alınmış ilkesel kararlara tabi hale geldi ve Komiserlik tüm kararlarını önceden sendikalara onaylatmak zorunda bırakıldı.

Sendikalar ve devlet

Bolşevik hükümetin ilk aylardaki deneyimleri, fabrika komiteleri ile sendikalar ve devlet arasında çatışmanın kaçınılmaz olduğuna işaret ediyordu.

Fabrika komiteleri, doğaları gereği merkezkaç eğilimlere sahipti. Sendikalar ise, kitle örgütleri olarak, farklı sınıf bilinci düzeylerine ve dolayısıyla kendi grup çıkarlarına sahip olan, bir bütün olarak işçi sınıfının genel çıkarlarına aykırı düşen bir zamanda kendi çıkarlarını daha ileri götürmeye çalışan çeşitli işçi gruplarının bir araya geldikleri organlardı. Lenin'e göre, proletaryanın bütüncül, tarihsel çıkarlarını yalnızca sınıfın öncüsü, yani devrimci parti temsil ediyordu ve grupsal ve geçici çıkarlar proletaryanın bu genel çıkarlarına tabi olmalıydı. Bolşeviklerden oluşan Sovyet hükümetinin, dar grup çıkarlarının temsilcisi olan sendikalarla çatışmaya düşmesi kaçınılmazdı.

Kuşkusuz, parti devrimi yapması için işçi sınıfını ikna etmek, proletaryanın çoğunluğunu devrime hazırlama ve devrimi örgütlenme fikrine kazanmak zorundaydı. Devrimden sonra ise, parti yine fabrika komitelerinde, sendikalarda ve sovyetlerdeki proleterlere önderlik etmek durumundaydı.

Ancak bu, partinin kendi iradesini zorla dayatmasıyla *mekanik olarak* gerçekleştirilemezdi. Parti, ancak kitlelerin gösterdikleri tereddüt ve bocalamanın üstesinden gelecek uzun bir mücadele aracılığıyla bu liderliği kazanabilirdi. Proletaryanın, özellikle de onun sendikalarda örgütlü kesiminin güvenini kazanabilmek için tekrar tekrar mücadele etmek zorundaydı.

Devrimciler, özerk, yani kendi kendini idare eden bir yapıya sahip sendikaların güvenini ancak ikna yoluyla kazanabilirler. Devrimcilerin sendika üyesi işçilerin çoğunluğunun hemfikir olmadıkları bir yönelimi sendikalara zorla dayatmaları beklenemez.

Marksistlerin nihai hedefi, devletle sendikaların tamamen iç içe geçtiği bir süreç içinde devletin sönmülmesidir ve bu hedefin başarılması, parti, devlet, sendikalar ve fabrika komiteleri arasındaki bir çatışma ve bütünleşme sürecinin yaşanacağı uzun bir zaman dilimini gerektirir. Böyle bir sürecin yaşanabilmesi için ise, ekonomik zenginliğin giderek yükseldiği bir durumun varlığını şart koşar, sendikaların sönmülmesi de buna bağlı olarak gerçekleşir. İşçilerin yaşam standartları yükselse ve giderek daha da yükseliyorsa, işçiler

kendilerini savunma zorunluluğunu giderek daha az hissederler; bu şekilde, 'herkesin ihtiyaç duyduğu kadar aldığı' bir aşamaya varılır ve işçi sınıfının çıkarlarını koruyan organlar konumundaki sendikaların varlığı gereksizleşir. Bununla eşzamanlı olarak, daha yüksek bir üretim düzeyi için emeğin yoğunlaşmasına, sendikaların işçileri daha yoğun bir çaba içine girmeye ikna eden organlar olarak kullanılmasına duyulan ihtiyaç da giderek zorunlu olmaktan çıkar. Toplumdaki gerilim düşer ve böyle bir süreç içinde sendikaların yanısıra devlet de sönmülmemeye başlar.

Komünizmin bütünüyle gerçekleştiği aşamaya varılıncaya kadar, sendikaların işçilerin çıkarlarını işverenlere karşı savunma işlevlerini yerine getirebilecek durumda olmaları gerekir. İşveren devlet olsa bile bu durum değişmez. Bununla eşanlı olarak, sendikalar, birer işçi örgütleri olarak, işçi devletini savunmak zorundadırlar. Dolayısıyla, sendikaların hem devletten bağımsız, hem de onunla ortak bir yaşam birliği içinde olmaları beklenir.

Rusya'daki devrimden sonra, iç savaşın olağanüstü ağır koşullarında, yukarıda sözünü ettiğimiz bu ilişkilerin yaşanması mümkün olmadı: Sendikalar devletten bağımsız olmadılar. Sanayi, yalnızca Kızıl Ordu'nun ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan bir kurum haline geldi; sanayi politikası bütünüyle askeri stratejiye tabi kılındı. İşçilere ihtiyaç duydukları ürünleri sağlayacak olan sanayi devlete bağımlı olduğu için, sendikalar fiili olarak sanayinin idaresinde ve sanayi ürünlerinin bölüşümünde devletin bir parçası konumundaydılar.

Özellikle, aynı ücret hemen tamamen nakdi ücretin yerini almış olduğu için, sendikaların ücret düzeylerinin saptanması sürecine katılımı önemini büyük ölçüde yitirdi.*

Sendikalar, askeri cephe ve emek cephesi

İç savaşın patlak vermesiyle birlikte binlerce sendika üyesi işçi, orduya katıldı. Hükümetin insanları Kızıl Ordu ve sanayi için seferber etmesi esas olarak sendikalar aracılığıyla oldu. İç savaşın tırmanma

(*) Aynı ücretlerin çok yaygın olması fiyat artışları ile ücret artışları arasındaki farkın önemini oldukça azalttı. Eğer işçilerin ücretleri yaygın biçimde aynı olarak ödenmemiş olsaydı, işçilerin zaten yeterince güç koşullarda sürdürdükleri yaşamları tamamen katlanılmaz hale gelirdi.

sıyla birlikte, sendikalar üyelerinin yüzde 50'sini Kızıl Ordu'ya tayin ettiler. Aynı zamanda, özellikle kamu hizmetleri sektöründe memur olarak çalışan işçilerin sayısında olğanüstü bir artış yaşanıyordu.⁽³²⁾

	(bin)
1917 ortaları	693
1918 ortaları	1.946
1919 ortaları	3.707
1920 ortaları	5.222

Bolşevikler hızla sendikaların, işçilerin emek cephesi için seferber edilmelerinde de merkezi bir rol oynamaları gerektiği sonucuna vardılar. Henüz benimsenmiş parti programında (Mart 1919) şunlar ifade ediliyordu:

"Devletin tüm emek gücünden azami ölçüde yararlanması esaslı bir öneme sahiptir. Bunun farklı bölgeler ve ekonomik yaşamın değişik branşları arasında doğru bir biçimde ve yeniden tahsisi Sovyet iktidarının ekonomik politikasının başlıca görevidir. Bu görev, ancak Sovyet iktidarı ile sendikalar arasında sıkı bir işbirliği yoluyla yerine getirilebilir. Halkın fiziksel ve zihinsel açıdan çalışabilir, belli toplumsal görevleri yerine getirebilir durumda olan tüm üyelerinin Sovyet iktidarı tarafından yerine getirilen genel seferberliğinin (sendikalar aracılığıyla etkin kılınacak bir seferberlik), bugüne kadar olandan çok daha geniş ölçekte ve çok daha sistematik bir biçimde başarılması zorunludur."⁽³³⁾

Böylece, hükümet her bir yurttaşın emek gücü üzerinde çok sıkı bir kontrol kurdu. Örneğin, 7 Nisan 1919'da, maden işçilerinin işten ayrılmalarını yasaklayan bir kararname yayınlandı.⁽³⁴⁾ 12 Nisan'da yayınlanan bir başka kararname, bir Sovyet kurumunda çalışan kişilerin kendi insiyatifleriyle bir başka kuruma geçmeleri yasaklandı.⁽³⁵⁾

Bunlara ek olarak, zorunlu emek seferberliği uygulamasına geçildi. 1920 yılında, seferberlikle ilgili olarak en önemli sektörleri kapsayan yirmi dolayında kararname yayınlandı:

Eski demiryolu işçileri	30 Ocak
Vasıflı demiryolu personeli	15 Mart
Şeker sanayii işçileri	24 Mart
Su taşımacılığı işçileri	7 Nisan
Madenciler	16 Nisan
Vasıflı su taşımacılığı personeli	27 Nisan

İnşaat işçileri	5 Mayıs
İstatistik uzmanları	25 Haziran
Tıp personeli	14 Temmuz
Daha önce balıkçılık sanayiinde çalışmış işçiler	6 Ağustos
Tersane işçileri	8 Ağustos
Yün sanayii işçileri	13 Ağustos
Eski metal işçileri	20 Ağustos
Tabakhane işçileri	15 Eylül
Elektroteknik işçileri	8 Ekim
Eski havacılık sanayii işçileri	20 Ekim
Kızıl Ordu için iç çamaşırı diken kadınlar	30 Ekim
İngiltere ve ABD'de çalışmış terziler ve ayakkabıcılar	Ekim ⁽³⁶⁾

Emek orduları

İşçilerin seferber edilmesinden emek orduları kurmaya geçmek küçük bir adımı gerektirdi. 1920 Ocak ayında bir genel emek hizmeti kararı yayımlandı; kararname şunları öngörüyordu: (a) çalışabilir durumda olan herkesin (16 ile 50 yaş arasındaki erkeklerle 16 ile 40 yaş arasındaki kadınlar) olağan işlerinin yanısıra aralıklı ya da düzenli işlerde çalışmaları; (b) atıl durumdaki ordu ve donanma birliklerinin sivil işlerde çalıştırılmaları; (c) silahlı kuvvetlerde ya da tarımda çalışan vasıflı işçilerin devlet işletmelerine aktarılmaları; (d) emeğin ülke ekonomisinin ihtiyaçlarına göre bölüştürülmesi. 15 Ocak 1920'de, ordu genelkurmayının önerisi üzerine, İşçi ve Köylü Savunma Konseyi tarafından yayınlanan bir kararname, Urallar'da faaliyet yürüten Üçüncü Ordu Birlikleri'nin geçici bir süre sivil görevlerin yerine getirilmesi için kullanılmasına izin verdi. Bu bölgedeki savaş bittiğinde tüm savaş birlikleri güneydeki ve batıdaki cephelere gönderildiler, ancak geride cephe gerisi birliklerden oluşan muazzam büyüklükte bir idari aygıt kaldı; bu birliklerin terhisı uygun görülmedi ve bunlardan sanayinin yeniden inşası çalışmalarında yararlandı. Birinci Devrimci Emek Ordusu Birlikleri adını alan bu birlikler, özellikle demiryollarının onarımında; kereste ve kömür tedarikinde kullanıldılar.

Askeri durumda görülen geçici bir iyileşmeyle birlikte, Mart 1920'de Don Havzası ile Kafkaslar'ın bazı bölgelerinde ikinci bir emek

ordusu oluşturuldu. Üçüncüsü Petrograd'ta kuruldu, ancak Polonya ile savaşa girilmesi üzerine bu birlikler çok geçmeden yeniden eski askeri görevlerine döndüler. Ocak 1920'de Ukrayna'da, güneybatı cephesinin bulunduğu bölgede de bir emek ordusu kurulmuştu. İşçi ve Köylü Savunma Konseyi'nin 'Cumhuriyet İhtiyat Ordusu'nun Moskova-Kazan demiryolu hattının yeniden inşası ve bu hat üzerinde çalışan lokomotif ve vagonların onarımı için kullanılması'nı öngören kararnameyi aynı günlere rastlıyordu.⁽³⁷⁾

Stalinist yazında Troçki'nin emeğin askerileştirilmesinden birinci derecede sorumlu olduğu belirtilir. Ancak gerçeğin gün ışığına çıkmasını engellemek mümkün değil. Troçki'nin böyle bir siyaset izlenmesini istediği doğrudur. Ancak, yalnızca Troçki değil, Lenin de aynı siyasetten yanaydı. Nitekim, örneğin Lenin Üçüncü Tüm Rusya Ekonomi Konseyleri Kongresi'nde şunları söylüyordu:

"Elimizdeki aygıttan mümkün olan en büyük süratle yararlanabilmek için bir emek ordusu yaratmalıyız... Bu sloganı öne çıkarmakla, işçilerin ve köylülerin bütün dinamik gücünü sonuna kadar zorlamak, bu meselede onlardan bize her türden yardımda bulunmalarını talep etmek zorunda olduğumuzu ilan etmiş oluyoruz. Ve bu şekilde, bir emek ordusu yaratarak, işçilerin ve köylülerin bütün gücünü kullanarak, başta gelen görevimizi yerine getireceğiz."⁽³⁸⁾

2 Şubat 1920'de yaptığı bir diğer konuşmada bu görüşünü yineledi:

"... gelecek birkaç ay içinde... her ne pahasına olursa olsun emek orduları yaratmak, kendimizi bir ordu gibi örgütmek, bir dizi kurumun sayısını bütünüyle azaltmak ve hatta bunları feshetmek durumundayız... Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi emek seferberliği ve emek orduları ile ilgili tüm önlemleri onayladığında, halkın geniş kesimlerini bu fikirlere kazanmayı başardığında ve bunların yerel görevliler tarafından yaşama geçirilmesini istediğinde, hiçbir kuşumuz yok ki önümüzdeki en güç görevlerin üstesinden gelebileceğiz."⁽³⁹⁾

Dolayısıyla, iç savaş sırasında, özellikle savaşın ikinci yarısına

karşılık gelen dönemde, Lenin'in emek mobilizasyonunun ve, genel olarak, sendikaların devletle eklemlenmeleri ve devlete tabi hale gelmelerinin yaşamsal ve acil bir öneme sahip olduğunu düşündüğünü görüyoruz.

İç savaş koşullarında, 1917'de proletaryanın Bolşevik saflara kazanılmasında çok belirleyici bir rol oynamış olan fabrika komiteleleri özerkliklerini tamamen yitirdiler ve sendikaların yerel organları haline geldiler. Sendikalar ise ücretler ve çalışma koşulları konusunda dayatıcı güç olma konumlarını kaybettiler ve devlete entegre olarak askeri cephelelerin ve emek ordularının mobilizasyonunu sağlayan organlar durumuna geldiler.*

Subbotnikler

Savaş komünizmi altında devletle sendikaların iç içe geçmeleri, yeni bir fenomen olarak *subbotnik*lerin, yani karşılıksız gönüllü cumartesi çalışmasının ortaya çıkmasını engellemedi. Heyecanla desteklenen karşılıksız gönüllü çalışmanın emeğin askerileştirilmesi biçimindeki devlet zorlayıcılığı ile yan yana var olabilmesi, geçerli eşitlikçilik anlayışının ve proletaryanın devrime bağlılığının sonucuydu. Bunlar, zorlayıcılık ile gönüllülük arasındaki sınırı bulanıklaştırıyordu.

İlk *subbotnik* 10 Mayıs 1919'da Moskova'daki demiryolu işçileri tarafından yaşama geçirildi. Bu uygulamanın savunusunu ve öncülüğünü parti üyeleri yapıyordu. Moskova-Kazan Demiryolu *Subraionu* Komünistleri Genel Konseyi'nin *subbotnik*lerin uygulamaya konmasıyla ilgili olarak aldığı kararda şunlar ifade ediliyordu:

"Sınıf düşmanımızın hakkından gelebilmek için... komünistler ve yandaşları bir kez daha ileri doğru atılmalı ve boş zamanlarının bir saatini daha çalışmaya ayırmalıdır; yani, günlük çalışma saatini bir saat daha artırmalı ve, buna ek olarak, cumartesi günleri aralıksız altı saat çalışmak suretiyle doğrudan gerçek bir değer yaratmalıdırlar. Komünistlerin kendi sağlıklarını ve yaşamlarını devrimin zaferinden ayrı düşünemeyecekleri dikkate alınarak, bu çalışma karşılıksız bir çalışma olmalıdır."⁽⁴⁰⁾

(*) Sendikalarla devlet arasındaki ilişkiler konusunda daha ayrıntılı bir bilgi için bu eserin 4. cildinin 9. bölümüne bakınız

Lenin *subbotnik* fikrini tamamen ve hayranlıkla destekledi. 28 Haziran 1919'da kaleme aldığı *Mubteşem Bir Başlangıç* başlıklı makalesinde şunları yazıyordu:

"Komünist *subbotnikler*... işçilerin emek üretkenliğinin artırılması, yeni bir emek disiplininin benimsenmesi, ekonomide ve yaşamda sosyalist koşulların yaratılması konusundaki bilinçlerini ve gönüllü girişimlerini gösterdiği için çok büyük bir öneme sahiptir... Moskova-Kazan Demiryolu işçilerinin örgütledikleri komünist *subbotnik* yeni sosyalist toplumun hücrelerinden biridir... Bu işçiler... 'komünist *subbotnikler*' örgütüyorlar: yetersiz beslenmeden ötürü bitkin, acılı, tükenmiş durumda olmalarına rağmen *tek kuruluş atmadan ve emeğin üretkenliğinde muazzam bir artış* gerçekleştirerek fazla mesai yapıyorlar. En yüce kahramanlık bu değil midir? Bu, çok ciddi öneme sahip bir değişimin başlangıcı değil midir?"⁽⁴¹⁾

Petrograd'ta ilk kitlesel katılımlı *subbotnik* Ağustos 1919'da gerçekleşti. Yine, Kasım ve Aralık aylarındaki yakıt bunalımı sırasında devrimci coşkuda bir tırmanış yaşanmış olmalı. Bununla birlikte, eldeki belgelerden anlaşıldığı kadarıyla, bu canlanmış ancak 1920 yılı ilkbaharında doruğuna ulaşmış görünüyor. 11 Nisan 1920'de yayınlanmış *Kommunisttcheskii Subbotnik* adlı gazetenin kendisi de Moskova'da yayınlanan üç gazeteyle VTsIK'nın basım evinin gerçekleştirmiş oldukları bir *subbotnik*in ürünüydü. Gazete, Lenin'in bu gönüllü çabanın pratik değeri ve moral önemiyle ilgili olarak kaleme aldığı bir yazısını da içeriyordu.

Mart-Nisan 1920'deki Dokuzuncu Parti Kongresi'nin aldığı bir kararla, cumartesiye denk gelen o yılın 1 Mayıs'ının tüm Rusya genelinde muhteşem bir *subbotnik* olması öngörülmüştü. Buna katılacağını bildirmiş işçilerin sayısı yalnızca Moskova'da 425.000 idi.⁽⁴²⁾

Proletaryanın çözülmesi ve proletarya diktatörlüğü

Proletarya, paradoksal olarak, proletarya diktatörlüğü altında ekonomik açıdan en yoksul sınıftı. Lenin'in Nisan 1920'de Birinci Tüm Rusya Maden İşçileri Kongresi'nde yaptığı bir konuşmada belirtmiş olduğu gibi, "diktatörlük, kendisini yaşama geçiren işçilerin çok büyük bir

özveri ve sefaletini gerektirdi".

"Hiç kimse bu iki yılı Petrograd, Moskova, Ivanovo-Voznesensk işçileri kadar aç ve perişan halde geçirmedi. Yapılan hesaplamalar gösteriyor ki, söz konusu iki yıl boyunca, tahıl yetiştiren *guberniyalardaki* köylülerin yıllık ekme tüketimi on yedi pudun altına düşmemişken, bu miktar işçiler için yıllık yedi pud idi. İşçiler büyük özverilerde bulundular, hastalıklara yakalandılar ve işçiler arasındaki ölüm oranının arttığı görüldü."⁽⁴³⁾

Proletarya dağılmaya uğramış olmakla birlikte, ortada bir proletarya diktatörlüğünün varlığı söz konusuydu. Lenin 26 Mayıs 1921'de Onuncu Parti Konferansı'nda şunu belirtiyordu: "Proletarya deklase olduğu bir dönemden geçme durumuyla yüz yüze kalmakla birlikte... her şeye rağmen siyasi iktidarı kazanma ve elinde tutma görevini yerine getirebilmektedir."⁽⁴⁴⁾

Henüz oluşturulmuş İşçi Muhalefeti'nin sözcülüğüne getirilmiş olan Şliyanikov, biraz da alaycı bir dille, Onuncu Parti Kongresi'nde şunları söyleyebiliyordu: "Vladimir İlyiç dün proletaryanın Marksist anlamda bir sınıf olarak var olmadığını söyledi. İzin verirseniz var olmayan bir sınıfın öncüsü olmanızdan dolayı sizleri kutlamak istiyorum."⁽⁴⁵⁾

Kuşkusuz, kaba bir materyalist için, proletaryanın yokluğunda proletaryanın diktatörlüğünden söz etmek anlamsız bir şeydir; tıpkı duvar yokluğunda duvarın üstünde duvar kağıdı duruyormuş gibi. Ancak, akıldan çıkarmamak gerekir ki, ideolojik ve politik üstyapı maddi altyapıyı hiçbir zaman *doğrudan* ve *derhal* yansıtmaz. Fikirler kendi ivmelerine sahiptir. Genellikle, 'normal' zamanlarda, fikirler bir muhafazakarlık kaynağıdır: İnsanlar, maddi yaşam koşulları değiştikten çok sonra dahi, hala eski fikirlerin egemenliği altındadırlar. İdeolojik üstyapı ile ekonomik temel arasındaki bu karşılıklı ilişki, iç savaş boyunca bolşevizm için bir güç kaynağı haline gelmişti. Lenin'in 3 Kasım 1920 tarihli bir konuşmasında belirtmiş olduğu gibi:

"Şayet proletarya burjuvaziye karşı mücadele içinde keskin bir sınıf bilinci, sıkı bir disiplin geliştirmemiş ve olağanüstü bir dayanma göstermemiş olsaydı, diğer bir deyişle, proletaryanın eski sınıf

düşmanı karşısında tam bir zaferinin koşulu olan bütün bu nitelikler var olmasaydı, proletarya diktatörlüğünün varlığından söz edilemezdi...İşçi sınıfı tarafından siyasi özgürlük için verilen ve on yılları bulan bir mücadele süreci içinde kazanılmış alışkanlıklar, gelenekler ve kanaatler -bu alışkanlık, gelenek ve fikirlerin toplamı- tüm emekçilerin eğitimine bir araç olarak hizmet etmelidir."⁴⁶

Marks, bize, kendi içinde sınıf ile kendisi için sınıfın tek ve aynı şey olmadığını, yani, sınıfın üretim süreci içindeki konumu dolayısıyla güçlü olabileceğini, ancak hala bu gücün bilincinde olmaya bileceğini öğretmiştir. Madalyonun diğer yüzü ise şudur: Kendi ekonomik gücünün üçte ikisini yitirmiş sınıf, kendi deneyimi, toplum ve devlet içindeki geleneksel konumu sayesinde siyasi egemenliğini hala elde tutabilir.

Ancak, uzun erimde, proletaryanın kan kaybetmesi, kendisinden yeni devletin egemen sınıfı olması beklenen halkın moral gücünde ve bilincinde yıkıma uğraticı bir gerilemeye neden olacaktır.

lığından söz edilemez; ya üretim araçlarına sahip, düşünce tarzları ve alışkanlıkları kapitalist olan -ki bundan başka bir niteliğe sahip olmaları da beklenebilir- küçük mülk sahiplerinden, ya da tamamen farklı bir düşünce yapısına sahip olan, buldukları konum kapitalistlerle uzlaşmaz çelişkiler içeren ve kapitalistlere karşı mücadeleye girişen geniş ölçekli sanayideki ücretli işçilerden söz etmek gerekir...⁽⁸⁾

"Bizim amacımız sınıfları ortadan kaldırmaktır. İşçiler ve köylüler varlıklarını sürdürdükleri sürece sosyalizm gerçekleştirilmiş olmayacaktır...⁽⁹⁾

"Sahip oldukları koşullar, üretim, yaşam ve ekonomi alanında sahip oldukları koşullar köylülere yarı-işçi ve yarı-satıcı yapar...⁽⁹⁾

"Son derece tehlikeli, gizli bir düşmana, açıktan karşı devrimci olanlardan daha tehlikeli bir düşmana sahibiz; bu düşman, yaşamı bir tek düşünce -Ben alabileceğim kadarını alırım, gerisinin ne olduğunu umurumda değil- tarafından yönlendirilen... küçük mülk sahibinin yaratacağı anarşidir. Bu düşman, bütün Kornilov'ların, Dırov'ların ve Kaledin'lerin toplamından daha da güçlüdür."⁽¹⁰⁾

Lenin, küçük mülk sahiplerinin kırsal alanda yol açacakları anarşiyle mücadele konusunda *Nisan Tezleri*'nde iki tedbir öneriyordu: (1) Büyük, model çiftliklerin kurulması, (2) Kır yoksullarının kendi Sovyetleri içinde örgütlenmeleri:

"Tarım programındaki vurgunun Tarım İşçileri Vekilleri Sovyetleri'ne kaydırılması.

"Bütün malikanelere el konulması.

"Ülkedeki *bütün* toprakların kamulaştırılması ve toprağın yerel Tarım İşçileri ve Köylü Vekilleri Sovyetleri'nin kullanımına verilmesi. Yoksul Köylü Vekilleri Sovyetleri'nin ayrı olarak örgütlenmeleri. Tarım İşçileri Vekilleri Sovyetleri'nin kontrolünde ve kamu yararına uygun olarak 100 *desyatın*den* 300 *desyatına* kadar değişen çeşitli büyüklükteki geniş arazilerin her birinde yerel koşullara ve diğer faktörlere bağlı olarak model bir çiftlik kurulması."⁽¹¹⁾

(* desyatın = 1.09 hektar

Aynı şekilde, Bolşeviklerin Nisan Konferansı'nda, 'kırsal kesimdeki proleterlerin ve yarı proleterlerin her bir toprak beyinin malikanesi üzerinde Tarım İşçileri Vekilleri Sovyetleri tarafından kamu yararına işletilecek yeterli büyüklükte model çiftlikler kurulması' için çaba gösterilmesi öneriliyordu.⁽⁸⁾

Sonraları gözle görülür hale geldiği gibi, Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesini takip eden tarım devrimi, büyük model çiftliklerin kurulmasına hiçbir şekilde katkıda bulunmadı. Tahminlere göre, Rusya genelinde el konulmuş tüm toprakların yüzde 93.7'si köylülere dağıtılmış, yüzde 1.7'si kolektif çiftliklere dönüştürülmüş, ve yalnızca yüzde 4.6'sı devletin elinde kalmıştı.⁽⁹⁾

Lenin tarımın kolektifleştirilmesi çağrılarını son vermedi. Merkez *gubernialar* Yoksul Köylü Komiteleri delegelerinin 8 Kasım 1918 tarihli bir toplantısı sırasında yaptığı konuşmada şunları ileri sürdü: "Toprağın taksim edilmesi, olsa olsa bir başlangıçtı. Bununla güdülen amaç, toprağın toprak beylerinden alınıp köylülere dağıtılacağını göstermekti. Ancak bu yeterli değil. Çözüm çiftçiliğin toplumsallaşmasından geçiyor." Lenin şunları söylüyordu:

"Sovyet hükümeti, tarımın geliştirilmesi için özel bir fon kurmaya ve bu fona bir milyar ruble aktarmaya karar vermiş bulunuyor. Yeni kurulmuş mevcut tüm komünler maddi ve teknik yardım yapılacak... Tarımsal üretimde yeni bir biçime geçiş ağır ilerleyebilir, ancak komünal çiftçilikte ilk adımları kararlılıkla atmamız gerekir."⁽¹⁰⁾

11 Aralık 1918 tarihli Tüm Rusya Toprak İdareleri, Yoksul Köylü Komiteleri ve Komünler Birinci Kongresi'nde yaptığı konuşmada, Lenin sosyalizmin kırsal alandaki geleceğine değindi. İçinde bulunulan zamanda gerekli olan şey, 'küçük bireysel köylü tarımından toprakta toplumsallaşmış üretim faaliyetine geçiş' idi. Ancak bunun son derece güç bir görev olduğu da kuşkusuzdu.

"Küçük, bireysel köylü tarımından kolektif tarıma geçiş sırasında milyonlarca köylünün derin köklere sahip yaşam tarzında ve alışkanlıklarında ortaya çıkacak böylesine muazzam değişimlerin ancak uzun süreli çabalarla ve zorunluluk insanları kendi yaşamlarını yeniden biçimlendirmeye zorladığı zaman yaşama geçirilebileceğinin bütünüyle farkındayız."⁽¹¹⁾

Lenin'in sunduğu raporun ardından, Kongre, tarım siyasetinin başlıca amacının 'tarımsal komünlerin, komünist Sovyet çiftliklerinin ve toprak üzerinde toplumsallaşmış üretim faaliyetinin devamlı ve kararlı bir biçimde örgütlenmesinin sürdürülmesi' olması gerektiğini öngören bir karar tasarısını benimsedi.

14 Şubat 1919'da, VTsIK, tarımda kolektifleştirmeyle ilgili olarak yeni bir kararname yayınladı. Söz konusu kararname 'topraktan yararlanmanın bireysel biçimlerinden kolektif biçimlerine geçilmesi'ni, ve 'topraktan bireysel yararlanımın tüm biçimlerinin bir süre sonra ortadan kalkacak eski biçimler olarak düşünülmesi gerektiğini' bildiriyordu. Kararnamenin 138. maddesi, Sovyet çiftliklerinin ve tarımsal komünlerin kuruluşunun koşullarını, bunların yetki ve sorumluluklarını ayrıntılı olarak ortaya koyuyordu.⁽¹²⁾

Ancak, bütün bu formülasyonlar, kararnameler, resmi kararlar yığınınından çok az şey yaşama geçirilebildi. Tahminlere göre, 1918 yılının sonuna gelindiğinde, her türden tarım kooperatiflerinin sayısı 3.000 dolayındaydı ve bunlar kırsal nüfusun ancak 0.15 kadarını kapsıyordu.⁽¹³⁾

1920 yılında, kolhozların toplam nüfusu 717.545, bunların üzerine yayıldıkları topraklar ise 700.464 *desiyatin* kadardı.⁽¹⁴⁾

Devlet çiftlikleri olan sovhozlar ise bundan biraz daha geniş bir alanı kapsıyordu: 1919'da 1.918.214 *desiyatin*. 1920'de, devlet çiftlikleri, kolektif çiftlikler ve komün çiftlikleri hep birlikte ekilip biçilen toprakların yalnızca yüzde 1 kadarını kapsıyordu.

Tarım proletaryası

Lenin, 1905'te *Demokratik Devrim'de Sosyal Demokrasinin İktisadi Taktiği* adlı çalışmasında, devrimin birinci aşamasında proletaryanın bir bütün olarak toprak beylerine karşı köylülerle birlikte hareket etmesi gerektiğini, ikinci aşamada ise köylülüğü ikiye ayırarak zengin köylülere karşı 'yarı-proleter' konumundaki yoksul köylülerin yanında saf tutması gerektiğini ileri sürüyordu.

Mayıs 1918'de, tekrar, kırsal kesimdeki küçük burjuva unsurların ancak 'yoksul köylülerin, yani nüfusun yarı-proleter çoğunluğunun siyasi olarak bilinçli proleter öncününün etrafında örgütlenmesinin sağlanması' ile kontrol altında tutulabileceğini vurguladı.⁽¹⁵⁾

Ne var ki, köylülüğü ikiye ayırarak kırsal alandaki proleterlere dayanmayı öngören Bolşevik siyaset yaşama geçirilemedi. Her şey-

den önce, Bolşevikler kırsal alanda güçlü bir konuma sahip değillerdi. 1917 yılı sonunda, partinin kırsal alandaki üyelerinin sayısı 2.400 kadardı ve bunlar 203 örgüt içinde toplanmışlardı; bir yıl sonrasında bu rakamlar sırasıyla 97.000 ve 7.370 idi.⁽¹⁷⁾ 1919 yılı sonunda köy hücreleri içinde örgütlü Bolşeviklerin sayısı 60.000'den fazla değildi.⁽¹⁸⁾ Ayrıca, üyelerin çoğu köylüler değil, kırsal alanda yaşayan işçiler ve memurlardı. Partinin zayıflığını gösteren bir diğer gerçek de şu ki, 1922 yılında komünistler kırsal sovyetlerin yalnızca yüzde 6.1'ini teşkil ediyorlardı.⁽¹⁹⁾

Bundan da önemlisi, tarım devrimi tarım proletaryasını güçlendireceğine onu daha da zayıflatmıştı. Devrim, çiftliklerin büyüklüklerinin çarpıcı bir biçimde eşitlenmesine yol açarak köylülük içindeki sınıf ayrımlarını zayıflatmıştı. Bu durum aşağıdaki tabloda görülüyor:⁽²⁰⁾

Yıl	(çiftliklerin yüzdesi) ekilebilir toprak (desiyatin olarak)				
	yok	2'e kadar	2-4	4-10	10 ve üstü
1917	10,6	30,4	30,1	25,2	3,7
1920	4,7	47,9	31,6	15,3	0,5

Yıl	5 at ve üstü					
	atsız	1 atla	2 atla	3 atla	4 atla	5 at ve üstü
1917	29,0	49,2	17,0	3,4	0,9	0,5
1920	27,6	63,6	7,9	0,7	0,2	-

Bir Sovyet istatistikçisine göre, Avrupa Rusyası'ndaki tarım işçilerinin sayısı 1917'de 2.100.000 iken, bu rakam 1919'da yalnızca 34.000 idi.⁽²¹⁾

Lenin, 27 Mart 1921'de geriye doğru bir bakışla şunları söylüyordu:

"Bu dönemde Rusya'nın kırsal alanında bir gerilemenin yaşandığını biliyorsunuz. Ürün yetiştirilen geniş bölgelerde köylülerin sayısında hiçbir azalma olmadı, orta büyüklükte çiftliklerin sayısı ise artış gösterdi. Kırsal alan daha da küçük burjuvalaştı."⁽²²⁾

Yine, 21 Nisan'da şunları yazıyordu: "Pek çok durumda, yoksul köylüler (proleterler ve yarı-proleterler) orta köylüler durumuna geldiler. Bu ise, küçük mülk sahiplerinin, küçük burjuva 'unsurlar'ın sayısının artmasına yol açtı."⁽²³⁾

Yoksul köylü komiteleri

Mayıs 1918'de, Bolşevikler *Kombedi* adı verilen yoksul köylü komitelerinin kurulmasına karar verdiler. Bu siyaset, onlara, kent halkının ve henüz yeni kurulmakta olan Kızıl Ordu'nun yiyecek ihtiyacının karşılanmasında zorunluluğu tarafından dayatılmıştı.

Petrograd Sovyeti'nin yiyecek tahsis örgütlerinden gelen delegelerle beraber yaptığı (14) 27 Ocak 1918 tarihli bir konferansta şunu savunuyordu:

"Bütün askerler ve işçiler, günde birkaç saat (örneğin 3-4 saat) yiyecek tahsis hizmetine katılmaktan yükümlü olacak (her biri 10-15 ve mümkünse daha çok kişiden kurulu) birkaç bin grup oluşturmak üzere harekete geçirilmelidir."⁽²⁴⁾

"Tüm istasyonlara ve önde gelen tahıl üreticisi *gubernialardaki* kasabalara, kıtlığın üstesinden gelmeye yönelik en sert önlemlerin alınmasını sağlamak üzere örgütlenmiş en güvenilir ve en iyi silahlanmış devrimci askeri gruplar gönderilecektir. Bu gruplar, yerel demiryolu komitelerinin delege olarak seçtikleri demiryolu çalışanlarının katılımıyla, ilkin trenle tahıl taşımacılığını kontrol etmek, ikinci olarak tahılın toplanmasını ve depolanmasını sağlamak, üçüncü olarak spekülörlere ve tahıl depolarına zorla el koyanlara karşı savaşında en sert devrimci önlemlere başvurmakla yetkili kılınacaklardır."⁽²⁵⁾

Lenin, açlık tehlikesinin tehdidi altında, yiyecek temininde köylerden destek bulmak ve tahıl zorunluluğu için askeri gruplar oluşturmak için bir yol bulmaya çalışıyordu. VTsİK, 9 Mayıs'ta, 'Yiyecek Halk Komiserliği'ne tahıl stoklarını gizleyen ve bunlar üzerinden spekülasyon yapan kır burjuvazisiyle mücadelede olağanüstü yetkiler veren bir kararname yayınladı:

"(VTsİK), tahıl tekeli ve saptanmış fiyatlar konusunun yanısıra, spekülörlere ve gezici tüccarlara karşı acımasız bir mücadelenin sürdürülmesinin zorunlu olduğu, elinde artık tahıl bulunan herkesin bu kararnamenin *volosta* (küçük kırsal bölge) resmen yürürlüğe konmasından itibaren bir hafta içinde ihtiyacı olan dışındaki artık tahılı derhal teslim etmeye hazır olması gerektiği konularındaki kararlı tutumunu bir kez daha ilan eder...

"Tüm emekçileri ve mülksüz köylüleri derhal birleşerek kılaklara karşı acımasız bir mücadeleye girişmeye çağırır...

"1. Madde'ye uygun olarak (yetkililere) bildirilmemiş artık tahıl karşılığı ödenmeksizin el koyulacağını bildirir. El konulmuş tahılın saptanmış bedel üzerinden değerinin yarısı, nakdi olarak, tahıl tren istasyonuna fiili olarak ulaştırıldıktan sonra, o tahılın gizlendiği yeri yetkililere bildirmiş olan kişiye verilecek, diğer yarısı ise köy halkı arasında dağıtılacaktır. Saklanmış artık tahıllara ilişkin ihbarlar yiyecekte sorumlu yerel örgütlere yapılacaktır."

Bu kararname, beklenen amaca ancak zor yoluyla ulaşılabileceği gerçeğini saklamaya çalışmıyordu:

"Fazla tahılını gizleyen herkes, on yıldan az olmamak üzere, hapis cezası talebiyle Devrim Mahkemesi'ne sevk edilecek, yerleşik bulunduğu köyden ihraç edilecek ve mallarına el konulacaktır...

"Tahıl ve diğer yiyeceklerin zorunlu sırasında direnenlere karşı silahlı güce başvurulacaktır."⁽²⁶⁾

Bu kararname, buna karşı çıkanlar tarafından 'Yiyecek Diktatörülüğü Kararnamesi' olarak isimlendirildi ve daha sonraları bu isimle anıldı. VTsİK, bu kararnamelerin yerine getirilmesi için 20 Mayıs'ta kır yoksullarına örgütlenme çağrısında bulunan bir karar yayınladı:

"Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, köylerdeki sovyetlerin görevleri sorununu ele aldıktan sonra, emekçi köylülerin kır burjuvazisine karşı birleşmelerinin acil bir zorunluluk olduğuna dikkat çekmeyi bir gereklilik sayar. Yerel sovyetler, yoksul köylülere kendi çıkarlarının kılakların çıkarlarına karşı olduğu gerçeğini anlatma ve kırsal kesimde kendi diktatörlüklerini inşa etmeleri için yoksulların silahlandırılması görevlerini derhal kendi iustlerine almalıdırlar."⁽²⁷⁾

Bundan iki gün sonra, Lenin, Petrograd işçilerine 'Açlığa Dair' başlığını taşıyan uzun bir açık mektup kaleme aldı ve onlara Yiyecek Tedarik Komiserliği tarafından örgütlenmiş binlerce askeri yiyecek müfrezelerinden birine katılma çağrısında bulundu:

"İleri işçilerin, tahıl ve yakıt üretiminin yapıldığı her merkezde, her önemli tedarik ve dağıtım merkezinde külelel bir 'Haçlı seferi'ne girişmelerine, yapılan çalışmanın on kez artmasını sağlamak, hesaplama ve kontrol meseleleriyle ilgili olarak Sovyet iktidarının yerel organlarına yardım etmek, vurgunculuğu, yolsuzluğu ve ser-seriliği silah zoruyla ortadan kaldırmak için zorlu bir mücadeleye girişmelerine ihtiyaç duyuyoruz."⁽²⁸⁾

"Lenin, VTsIK'nın 4 Haziran 1918 tarihli bir oturumunda, işçilerin... köylerde ajitasyon faaliyeti ve tahıl tedariki için kulaklara karşı bir savaşım yürütmeleri için... birleşmelerine ihtiyaç olduğunu söyledi... Kulaklara karşı mücadelenin yeni bir biçimi, yani, yoksul köylülerle bir ittifak doğuyor... Yoksul köylüleri ödüllendirme arzusundayız ve halihazırda buna başlamış bulunuyoruz... Tahılların toplanmasında ve tahıl depolarının kulaklara karşı korunmasında bize yardımcı olmaları halinde, yoksul köylüleri yü-reklendirecek, mümkün olan her teşviki gösterecek ve onlara yardımcı olacağız."⁽²⁹⁾

11 Haziran'da, VTsIK Yoksul Köylü Komiteleri ile ilgili olarak bir kararname hazırladı. Bunlar, 'artık tahılın kulaklardan ve zengin köylülerden zoralmı'nın, yiyecek ve diğer gerekli maddelerin dağıtımının ve genel olarak hükümetin tarım politikalarının yerinde yaşama geçirilmesinin araçları olarak hizmet edeceklerdi. Yoksul köylüler, bu hizmetlerinin karşılığı olarak, 15 Temmuz gününe kadar ele geçirilen artık tahılları serbestçe mülk edinmek, 15 Ağustos'a kadar bunları saptanmış fiyatın yarı bedeline satın almak, 15 Ağustos'tan itibaren ise yüzde 20 indirimle satın almak hakkıyla ödüllendirileceklerdi."⁽³⁰⁾

Yiyecek müfrezeleri neredeyse askeri bir biçime büründü. Yiyecek Komiserliği'nin 20 Ağustos 1918 tarihli bir yönergesine göre, 'her yiyecek müfrezesi 25 kişiden az olmayacak ve her müfrezede en az iki ya da üç adet makineli tüfek bulunacaktı'. Yiyecek Ordu İdare-si bu müfrezelere yardımcı olacaktı.

Lenin, Yoksul Köylü Komiteleri'nin örgütlenişini kırsal alanda burjuva devrimden sosyalist devrime geçiş olarak görüyordu. 18 Mart 1918 tarihli Sekizinci Parti Kongresi'ne sunduğu raporda şunları belirtiyordu:

metrik tondan da azdı; bu savaş-öncesi dönemdeki düzeyle karşılaştırıldığında yüzde 40 gibi olağanüstü bir azalmaya karşılık düşüyordu.⁽³⁴⁾

Bununla birlikte, iç savaş sırasında köylülerin Bolşevik hükümete karşı tavrı çok da olumsuz değildi. Yiyecek zoralmılarından yakınmakla birlikte, toprak beylerinin Beyaz Ordu'nun açtığı yoldan geri dönüp başlarına çöreklenmeleri tehlikesi karşısında Bolşeviklerin kendilerine sağladıkları koruyuculuktan memnundular.

Köylülüğün yeni yöneticiler karşısındaki kararsız, birbirini tutmayan, itaatkarlık ve nefreti birlikte içeren tavrı, Boris Pilnyak'ın *Toprak Ana* adlı öyküsünde çok etkili bir şekilde dile getirilmiştir. Öyküde, komünist Nikulev şöyle söyler:

"Eğer balıkçı Vasil Ivanov Starkov'a 'Bizim Viazovi'de kaç tane komünist var?' diye sorarsanız, size şu yanıtı verecektir: 'Pek fazla değil, bizim buralarda sıradan bir halk yaşar. Komünist olan yalnızca iki aile var.' Eğer üzerine gider ve bu sıradan halkla tam olarak neyi kastedtiğini söylemesini isterseniz, bu kez şunları söyleyecektir: 'Sıradan halk, adı üstünde, sıradan halk demektir. Sıradan halk şu sizin Bolşevikler dediğiniz türden insanlar gibi bir şeydir.'⁽³⁵⁾

Öyle görünüyordu ki, Bolşevikler köylüler tarafından kabul görüyorlardı -1917'de köylülere toprak veren parti Bolşevik olarak anılıyordu; komünistler ise az sayıdaydılar ve sevilmiyorlardı: Parti 1918'de ismini 'komünist' olarak değiştirdi ve bu kez tahıl zoralmalarını yürütenler komünist olarak anılmaya başladılar. Lenin'e göre, köylülerin bu kendi içinde tutarsız tavrı en iyi şekilde şu sloganda dile geliyordu: "Sovyet iktidarından yanayız. Bolşeviklerden yanayız. Kahrolsun *communism* (komünistler)."⁽³⁶⁾

Bolşevizme yönelik bu ikili tavrı, daha açık bir ifadesini Tüm Rusya Sovyetleri Üçüncü Kongresi'nde bir köy delegesinin sözlerinde buluyordu: "Toprak bize, ekmeğe size ait. Su bize, balık size ait. Orman bize, kerestesi size ait."⁽³⁷⁾

Köylüler açısından, kendilerine toprak dağıtmış olması hükümeti desteklemeleri için bir nedendi; ancak aynı hükümet kentlerdeki insanların açlığını gidermek için ürünlerine el koymaya başladığı zaman mesele tamamen değişiyordu. Sovyet iktidarına yönelik bu

ikili tavrı, kendisini ya pasif bir direniş, ya da açık bir isyan şeklinde gösteriyordu.

Bununla birlikte, Beyaz Ordu'nun toprak beylerini yeniden iş başına getirmesi tehlikesi varlığını devam ettirdiği sürece, köylülerin Sovyet devletinin zoralmalarına karşı muhalefeti sınırlı düzeyde kaldı.

Köylülerin direnişi devleti şekillendiriyor

Fransız köylülerinin Robespierre liderliğindeki devlet karşısındaki tavır ile Rus köylülerinin Lenin liderliğindeki Sovyet devletine karşı takındıkları tavır arasında yakın bir benzerlik vardı. Devrimlerin yaşandıkları tarihlerde, gerek Fransa ve gerekse Rusya'da, köylülük nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturuyordu ve köylülüğün devlet karşısındaki tavrı devletin fizyonomisini büyük ölçüde şekillendiriyordu.

Engels, Fransız köylüsünün Jakoben hükümete karşı tavrını şu şekilde tanımlar:

"Birinci Fransız Devrimi'nde, köylüler, en acil, en maddi özel çıkarları gerektirdiği sürece; o zamana kadar feodal bir temelde ekip biçtikleri toprak üzerindeki mülkiyet hakları güvence altına alınıp feodal ilişkiler bir daha geri gelmemek üzere tasfiye edilinceye, yabancı ordular kendi bölgelerinden püskürtülünceye kadar, devrimci bir tarzda hareket ettiler. Bu bir kez gerçekleştiğinde ise, sınırsız bir açgözlülük ve öfkeyle, ne istediğini kavramadıkları büyük kentlerdeki harekete ve özellikle de Paris'teki harekete karşı bir tavır içine girdiler. Kamu Güvenliği Komitesi'nin çok sayıda bildirisini, Konvansiyon'un yayınladığı sayısız kararname, özellikle de üsti sınır ve karaborsacılar, seyyar taburlar ve seyyar giyotinler hakkındaki kararname inatçı köylülere karşı yöneltildi. Ve, buna rağmen, başka hiçbir sınıf yabancı orduları ülke dışına püskürtten ve iç savaşa son veren Terör'den bu köylüler kadar yararlanmadı."⁽³⁸⁾

Fransız deneyimine çok yakından benzeyen Rus deneyiminin en iyi tasvirlerinden biri, Tambov eyaletindeki Çeka örgütünün başkanı Antonov Ovsenko'nun kaleme aldığı bir rapordur. 20 Temmuz 1921'de Lenin'e gönderilmiş olan bu raporun bir kopyası Troçki'nin

Harvard'taki arşivleri arasında bulunmuştur. Söz konusu rapor 40 sayfa uzunluğunda; doğal olarak bazı pasajları aktarmakla yetinmek zorundayız.

Rapor, Tamböv eyaletinde başgösteren kitlesel bir protesto hareketini tasvir ederek başlıyor. Üç buçuk milyon insanın yaşadığı bu eyalette, onbinlerce köylü söz konusu ayaklanmaya aktif olarak katılmıştı.

"Ocak ayı ortalarında ayaklanma örgütü kesin olarak şekillenmişti: "Beş *uezde*, toplantılarda seçilmiş, *volost* ve sonra *reton* (bölge), *uezd* ve nihayet *gubernia* komiteleri ile ilişkilendirilmiş 900'e yakın köy komitesi kuruldu...

"Şubat ayında savaşıma hazır adamların sayısı 40.000'e ulaştı... 'Kır' askerlerinin yanı sıra, ayrıca faaliyet halinde olan ve 10.000 kadar insanı kapsayan muhafız birlikleri vardı.

"Yerel halkla örgütlü bir işbirliği içinde bulunmaları dolayısıyla, bu çeteler daha iyi korunur durumda ve olağanüstü seyyar haldeydiler -deyim yerindeyse aynı anda pek çok yerde birden bitiyorlardı. Bunların taktikleri, bizim küçük ve ihtiyatsız birliklerimizi yoğun atlı süvarilerle çepeçevre kuşatıp ansızın saldırılara girişmekle sınırlıydı... Bu beş *uezd*'in köylerinde bulunan Sovyet görevlilerin hemen hepsi kaçıp kasabalara sığınmışlardı ve kırsal alandaki parti örgütü çökmüş durumdaydı; parti örgütü sistematik olarak ve zamanında güç toplamakta, kendine bağlı kuvvetleri silahlı ayaklanmanın başgösterdiği köylerden geri çekmekte başarısız kalıyordu ve bu köylerde katledilen komünistlerin sayısı bile varıyordu."

Kızıl Ordu ve Çeka, köylü ayaklanmalarına karşı çok sert tedbirlere başvurdu. Örneğin:

"Çetelere yandaş köyler tespit ediliyor ve bu köylere karşı yoğun bir teröre giriliyor: Buralarda özel bir 'karar' okunuyor; bu kararda o köydekilerin emekçi halka karşı işledikleri suçlar birer birer sayılıyor, köydeki erkeklerin hepsinin Devrimci Askeri Mahkeme önüne çıkarılacakları duyuruluyor; çetecilerin aileleri *rebin* olarak bir çalışma kampına sevk ediliyorlar, çete üyesine ge-

lip teslim olması için iki haftalık bir süre tanınıyor, eğer bu süre içinde gelip teslim olmazsa çetecinin ailesi yaşadığı *gubernianın* dışına sürülüyor ve ailenin (daha önce koşullu olarak haczedilmiş) mülküne temelli el konuluyor. Bunlarla eşzamanlı olarak köydeki evler tek tek aranıyor, evde bir silah bulunması halinde o evin çalışabilir durumdaki en yaşlı erkeği hemen orada kurşuna diziliyor...

"Bu talimnamelerin doğru bir biçimde uygulanışına model olarak Birinci Sektör örnek gösterilebilir; bunun sorumluluk sahasındaki inatçı çete yandaşı Parevskaya *volostu*, silahlarını ve çete üyelerini teslim edinceye kadar rehin sisteminin kararlı bir biçimde uygulanması ve gruplar halinde kurşuna dizme yöntemi sonucu dize getirildi. Bizim Çeka örgütü ve askeri kuvvetlerimizin başarısı bu kampanyanın etkin bir biçimde yürütülmesine yardımcı oldu...

"Aldığımız istihbarata göre Mayıs ayı başında çete saflarında hareket eden 21.000 isyancı vardı ve Temmuz ortasına gelindiğinde bunlardan geriye yalnızca birkaç yüz kişi kaldı; diğerleri ya öldüler (Haziran ve Temmuz ayları içinde 2.000 çeteci öldürüldü), ya kendiliğinden teslim oldular veya yakalandılar, ya da başka yerlere kaçtılar...

"Siyasi Komisyonlar'dan gelen raporlara göre, 1 Haziran ile 2 Temmuz arasında kalan dönem içinde 1.748 çeteci ile 2.452 asker kaçağı ele geçti; 1.449 çeteci ile.. 6.672 asker kaçağı ise kendiliğinden teslim oldu. Bunların kayıtlara geçen toplam sayısı 12.301. 3.430 kişi ile 913 aile rehin alındı. 157 işletmeye el kondu; 85 ev yakıldı ya da yıkıldı. Son hafta içinde, yakalanan çetecilerin ve asker kaçaklarının sayısı 16.000'e, rehin alınan aile 1.500'e, el konan işletme 500'e ve yakılan ya da yıkılan ev 250'ye yükseldi... 300'den fazla çeteci ailesi, çeteye üye aile bireyi gelip teslim olduğu için salıverildi... En sert önlemlere, silahlarını saklamakta inat eden Belomestnaya ve Dvoinya *volost*larında başvuruldu; çeteciler, ancak iki kulak grubu kurşuna dizildikten sonra silahlarını teslim ettiler. Buralarda toplam 154 çeteci kurşuna dizildi. 227 çeteci ailesi rehin alındı; 17 ev yakıldı, 24'ü yıkıldı ve 22'si köy yoksullarına verildi. Estalsk *volost*unda 75 rehine ve çeteci kurşuna dizildi; 12 ev yakılırken 21'i yıkıldı. Adı geçen *volost*larda köylüler 300 çeteciyi ihbar ettiler; bunların bazılarını 118 tüfek, 25 av tüfe-

ği, 10 tabanca, vb. ile birlikte kendi elleriyle teslim ettiler...

"Krivopoliane köyünde, 13 rehinenin kırşına dizilmesinden sonra, makineli tüfek yedek parçalarının saklandığı bir deponun yeri gösterildi; bazı çeteciler ve Selianskyi'nin çetesinden arta kalanların saklandıkları yer ihbar edildi. Tambov uzezinde, 1 Haziran ile 10 Temmuz arasında, 59 çeteci silahıyla birlikte, 906'sı silahsız olarak teslim oldu; teslim olan asker kaçağı sayısı ise 1.445 idi. Aynı süre içinde 1.455 çeteci ile 1.504 asker kaçağı öldürüldü. 549 aile rehin alınırken 295 işletmeye el kondır; 80 ev yakıldı, 60'ı ise yıkıldı; 591 çeteci ve 70 rehine ve bunlara yataklık eden iki kişi kırşına dizildi...

"Çalışma kamplarındaki rehinenin toplam sayısı ise 5.000 dolayında."

Köylü kitleleri niçin rejime karşı silaha sarıldılar? Çeka raporu bu soruya gerçekçi ve tarafsız yanıtlar getiriyor:

"Köylü ayaklanmaları, kırsal kesimdeki küçük mülk sahiplerinin en acımasız zorlayıcı önlemleri kendilerine yönelten, kendi ekonomik durumlarına hiç almış etmeyen ve kırsal kesime gözle görülür herhangi bir hizmet götürmeyen proletarya diktatörlüğü karşısında duydukları hoşnutsuzluğun yaygınlaşması nedeniyle gelişiyor..."

"Genel olarak. Sovyet rejimi, köylülerin pek çoğunun göziinde, yaşadıkları yere kısa bir süre için gelip *volost* Yürütme Komitesi'ne ve köy Sovyetine bir sürü emir veren, çoğu yerine getirilemez ve hatta saçma olan bu emirleri yerine getiremedikleri için adı geçen yerel organların temsilcilerini tutuklayan ve sonra geldiği gibi çekip giden komiserlerle ya da diğer yetkili kişilerle özdeşleşmiş durumda bulunuyor. Öte yandan, rejimin köylünün göziinde özdeş tuttuğu bir başka şey yiyecek zorulumunu gerçekleştiren silahlı gruplar... Köylü çoğunluğu, Sovyet rejimini kendisine yabancı, yalnızca emirler yayınlayan, ve üstünde iyi düşünülmemiş bu emirler dışında kendisiyle herhangi bir bağı olmayan harici bir şey olarak görmeye alışmış durumda.

"Sovyet rejimini, askeri idareye özgü kısıtlayıcı ve zorlayıcı bir karaktere sahip."

Raporda sonuç olarak şunlar ifade ediliyor:

"Kırsal alanda, Sovyet rejimi bala esas olarak ekonomik olmaktan çok askeri idari bir karaktere sahip; köylülerin reberliğini kabul etmedikleri talimatlar yayınlayan harici bir güç durumunda; rejim, köylülerin gözünde, her şeyden önce kırsal alanı örgütleyen ve idare eden bir sistem değil, baskıcı bir mekanizma konumunda."⁽³⁹⁾

Köylülüğün devlete karşı kitlesel, inatçı muhalefeti, devleti kaçınılmaz olarak Lenin'in *Devlet ve Devrim*'de öngördüğü ideal proletarya diktatörlüğü normundan uzaklaştırdı. Lenin, söz konusu çalışmasında, Marks ve Engels'i takip ederek, işçi devletinin çoğunluk için tam bir demokrasiyi temsil ederken azınlık üzerine burjuvaziye-kendi diktatörlüğünü dayatacağını ileri sürüyordu. Ancak, ekonomisi yıkıma uğramış geri bir ülkede iç savaşın ve geciken uluslararası devrimin doğurduğu zorunluluklar, devletin köylüler üzerine acımasız dayatmalarda bulunmasına, demokrasinin çoğunluk açısından bu durumda köylülük açısından olanaksız hale gelmesine yol açtı.

Devletin deformasyonunu daha da derinleştiren bir başka faktör daha vardı. Köylülük, kaçınılmaz olarak, köyle bağıni daha yeni yeni kesmiş olan genç proletaryanın ruh halini etkiledi. Nitekim, Tambov'daki Çeka örgütünün raporu, eyaletteki demiryolu işçilerinin durumundan söz ederken bu gerçeğe değinmeden edemez:

"Demiryolu çalışanları karşı devrimci örgüt için önemli bir eksen olmaya devam ediyor..."

"Demiryollarının korunması için, demiryoluna en yakın yerleşim biriminden rehinelere almaya dayalı bir sistem henüz Nisan ayları başında uygulamaya konuldu; Haziran'da, bu uygulama telgraf şebekesini ve yollar üzerindeki köprüleri içine alacak şekilde genişletildi; Temmuz'da rehinenin alıp götürülmesi uygulamasından vazgeçilerek bunların köylerinde kalmalarına izin verildi, demiryolunda bir tahribat olması halinde bundan ilkin kendilerinin sorumlu tutulacakları bildirildi."

Eyalettteki parti örgütü dahi köylülerin ruh halinden etkileniyordu:

"1920-21 kışında parti örgütü derin bir bunalıma girdi; disiplin çöktü, moral bozucu gelişmeler ivme kazandı... ve üyelerin yarısına yakını örgütü terk etti..."

"Parti örgütü güç yitirdi ve aşırı gergin bir havaya büründü; işçiler arasında muhalif bir ruh hali giderek artıyor... Geçen yıl 14.000 olan parti üye sayısı 5.000 üyeye düşmüş bulunuyor."⁽⁴⁰⁾

Böylece, köylülerin komünizme karşı takındıkları tavır, devleti şekillendiren etkenlerden biri oldu; devlete Jakoben bir karakter kazandırdı, yani, devlet, kendi iradesini büyük çoğunluğa dayatan devrimci azınlığın aşırı merkezîyetçi diktatörlüğü niteliğine büründü.

Sonuç

Önceki bölümde sanayi proletaryasının toplumsal ağırlığının gerilediğini görmüştük. Bu bölümde, bunun yanı sıra tanım proletaryasının ağırlığının da azalmış olduğunu gördük. Buna karşın, küçük burjuva köylülüğün toplumsal ağırlığı artmaya devam etti. Söz konusu iki sınıfın görece güçlerindeki değişimin grafik ifadelerinden biri, bunların sayısal büyüklüğü. Görmüş olduğumuz gibi, sanayi işçilerinin sayısı 1917 yılında 3.000.000 iken, (yüzde 58.7'lik bir azalma ile) 1921-22'de 1.240.000'e düştü; yine, 1917'de 2.100.000 olan tanım işçilerinin sayısı (98.5'lik bir oranla) 1919 yılında 34.000'e düştü. Köylü ailelerinin sayısı 1 Ocak 1918'de 16.5 milyondur, bu rakam 1920 yılına gelindiğinde yaklaşık yüzde 50'lik bir artışla 24 milyona yükseldi.^{(41)*}

Ekim Devrimi'nin üçüncü yıldönümünde *Pravda*'da 'Proletarya Diktatörlüğü Döneminde Ekonomi ve Politika' başlığıyla yayınlanan bir makalede, Lenin haklı olarak şunları söylüyordu: "Proletarya diktatörlüğünden ilk yararlanan, en çok ve en çabuk yararlanan bir bütün olarak köylülük oldu."⁽⁴²⁾

(*) Burada, sanayi işçilerinin sayısına ilişkin verilen rakam hanelerin değil, tek tek bireylerin sayısını göstermektedir; dolayısıyla, sanayi işçilerinin ailelerinin sayısı çok daha küçüktür.

Köylülüğün durumu ve takındığı tavır, iç savaş süresince ve hatta iç savaş sonrasında da siyasi örgütlenmenin -devlet, sovyetler, devlet memurları topluluğu, parti- yapısını etkiledi.*

(*) Proletarya ile köylülük arasındaki sınıf çatışması, Lenin'in yönetimi altında Sovyet seçim yasasının neden bu ikisine biçimsel olarak eşit bir hak tanınamış olduğuna da açıklık getirir: Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'nde, her 25.000 şehirli seçmen bir vekil gönderirken, kırsal kesimdeki seçmenler için bu rakam 125.000 idi. (Nüfusun yüzde 51'i yaşı 20'nin üzerinde olan yetişkinlerden oluştuğuna göre, şehirli nüfus, kırsal nüfusa oranla 2.5:1 oranında daha fazla bir temsile sahipti.)

Lenin bunu şu sözlerle açıklıyordu: "Evet, işçilerle köylüler arasındaki eşitliği bozduk... Bir işçinin oyu birkaç köylünün oyuna eşit. Bu bir haksızlık mı? Hayır, sermayenin başımızdan defedilmesinin zorunlu olduğu bir dönemde, bu tamamen haklı bir uygulama."⁽⁴³⁾

11

Devletin sönümlenmesi?

İç savaş boyunca Bolşevik hükümet kuşatma altındaydı; sadece emperyalizmin değil, aynı zamanda, bazen ilgisiz kalan bazen de açıkça düşmanca olan kendi halkının kuşatması altında. Bu durum kaçınılmaz olarak devletin işleyişini etkiledi.

İdeallerdeki düş

Önce beklentiyi gözden geçirelim. Lenin, *Devlet ve Devrim* adlı kitabında, devletin sönümlenmesinin proletarya diktatörlüğünün kurulmasının hemen ardından başlayacağını ifade eder: "Marks'a göre, proletarya yalnızca sönümlenmekte olan bir devlete, yani derhal sönümlenmeye başlayan bir biçimde kurulmuş ve sönümlenmeye yazgılı bir devlete ihtiyaç duyar."⁽¹⁾ Ne kadar uzun olursa olsun, Lenin bunun ilerici ve süreklilik gösteren bir süreç olacağını umuyordu.

Devlet, burjuvaziye ezmekte güçlü ve acımasız olmak zorundaydı. Bir çoğunluğun bir azınlık üzerindeki diktatörlüğü olacağı için, aynı zamanda demokratik olması gerekiyordu. Ona açık bir demokratik karakter kazandıracak ve işleyişini muazzam ölçüde basitleştirecek olan şey de bu olacaktı. Kapitalist egemenliğin yıkılmasından sonra gelen dönem,

"Benzeri görülmemiş kesinlikte biçimler alan, eşi görülmemiş şiddette bir sınıf mücadelesi dönemidir; bu dönem boyunca devlet, kaçınılmaz olarak, *yeni bir yoldan* (proletarya ve genç olarak mülksüzler için) demokratik, yine *yeni bir yoldan* (burjuvaziye karşı) diktatoryal olmak zorundadır...

"Devletin sömürücüler azınlığının ücretli köleler çoğunluğu tarafından baskı altına alınması görece kolay, basit ve doğal bir görevdir ve kölelerin, serflerin ya da ücretli-emekçilerin başkaldırılarının basırılması sırasında olandan çok daha az kan dökülmesini gerektirecek ve insanlık açısından çok daha az şeye malolacaktır. Ve bu, demokrasinin nüfusun böylesine ezici çoğunluğuna yayılmasıyla da uygunluk içindedir ki, böylece *özel bir baskı aygıtına* duyulan ihtiyaç ortadan kalkmaya başlayacaktır. Doğal olarak, sömürücüler bu görevi yerine getiren karmaşık bir aygıt olmaksızın halkı baskı altında tutmaya yetenekli olamazlar; ama *halk* çok basit bir 'aygıt'la, neredeyse bir 'aygıt', 'özel bir aygıt' olmadan *slablu halkın basit bir örgütlenmesiyle* (İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetleri gibi) bile sömürücüleri baskı altında tutabilir."⁽²⁾

Lenin, yurttaşların kendilerinin yöneticiler konumunda oldukları eski Yunan uygarlığındaki demokrasi örneğine başvuruyor:

"Uygar toplumun tarihinde ilk kez olarak halk kitlesi devletin *gündelik idaresine...bağımsız* olarak katılacağı için, sosyalizmi altında, kaçınılmaz olarak 'ilkel' demokrasi büyük ölçüde yeniden canlanacaktır."⁽³⁾

Proletarya

"Burjuvaziye, hatta cumhuriyetçi-burjuvaziye, devlet aygıtını, sürekli ordiyü, polis teşkilatını ve bürokrasiyi ezmeye, parçalamaya ve onu yer yüzünden silip atmaya, bunların yerine *daha* demokratik bir devlet aygıtını, ama her şeye rağmen sonuçta tüm nüfusu içine alan bir milis gücünü oluşturmaya doğru gelen silahlı işçiler biçimindeki bir devlet aygıtını geçirmeye yetenekli olacaktır."⁽⁴⁾

Böylece, 'silahlı proletaryanın kendisi hükümet durumuna' gelecekti.⁽⁵⁾

Proletarya devleti merkezi, ancak aynı zamanda komünlerin yerel özerkliğine ve gönüllü birliğine dayalı demokratik bir devlet olacaktı: "Proletarya ve yoksul köylüler devlet iktidarını kendi ellerine alacaklar ve komünler içinde serbestçe örgütlenecekler."⁽⁶⁾ Ve Lenin, Engels'in sözlerini olumlayarak aktarır: "Eyaletlerin (*gubernia-*

ların), bölgelerin ve komünlerin genel oy hakkıyla seçilmiş resmi temsilcileri tarafından eksiksiz özyönetimi. Devlet tarafından atanmış tüm yerel ve bölgesel otoritelerin ortadan kaldırılması.⁽⁷⁾

Ekim Devrimi'nden sonra yayınlanmış olan ilk kararnamelerde ve çıkarılan ilk yasalarda 'demokrasi' sözcüğü sürekli yineleniyordu: 'Demokratik bir barış', 'ordunun demokratikleştirilmesi' gibi. Lenin, yeni toprak kararnamesini açıklarken şunu söylüyordu: "Demokratik bir hükümet olarak, onlarla aynı fikirde olmasak bile halk kitlelerinin kararını görmezlikten gelemeyiz." Buna benzer onlarca ve yüzlerce ifadeye rastlamak kolaylıkla mümkündür. Ne var ki, köylülerin küskün muhalefetiyle yüz yüze bulunan, küçük ve giderek gerileyen bir proletarya azınlığına sahip olan Rusya'daki proletarya diktatörlüğü, o sözü edilen 'ezici çoğunluğun' değil, kararlı bir azınlığın diktatörlüğüydü.

Şimdi, ideal olanı bırakıp fiilen gerçekleşmiş olana dönelim ve Lenin'in Ekim Devrimi'nin öngününde öngördüğü normlardan sapılmasının nasıl kaçınılmaz hale geldiğini görelim.

Devlet yönetimi

Rus Sosyalist Federal Sovyeti (RSFS)'nin 10 Temmuz 1918 tarihli Tüm Rusya Sovyetleri Beşinci Kongresi tarafından benimsenmiş birinci anayasası şunu ilan ediyordu: "Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi, Rus Sosyalist Federal Sovyeti Cumhuriyeti'nin en yüksek organıdır."⁽⁸⁾

İlk dönemde, Sovyetler Kongresi sık sık toplanıyordu. Nitekim, iktidarın Sovyetin elinde olduğunun resmen ilan edildiği 7 Kasım 1917 ile anayasanın benimsendiği 10 Temmuz 1918 arasında geçen yedi aylık dönem içinde dört kongre yapıldı. Bu sıklık iç savaşın başlamasıyla birlikte azaldı. Anayasa, Sovyetler Kongresi'nin 'yılıda en az iki kez' toplanmasını öngörüyordu. Bu, 1921'de 'yılda bir kez' olarak değiştirildi.⁽⁹⁾

Gerçekte, Kongre Kasım 1918 ile Aralık 1922 arasında kalan dönemde ancak yılda bir kez toplandı. Sovyet Kongreleri'nin sıklığındaki azalmanın açık nedenlerinden biri, meclisin çok geniş katılımı olmasının iç savaş koşullarına hiçbir şekilde uygun olmamasıdır: Kasım 1917'de 649 olan delege sayısı bir yıl sonra 1.296'ya, Aralık 1922'de ise 2.214'e yükselmisti.⁽¹⁰⁾

Sovyetler Kongresi'nin gücü onun Merkez Yürütme Komitesi (VTsIK)'ne devredildi. Anayasa'da, VTsIK Kongre'ye tabi bir organ-

dı. Anayasa'nın 29. Maddesi'nde şu ifade edilir: "Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi bütünüyle Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'ne karşı sorumludur." Bununla birlikte, VTsIK yetkiyle donatılmış bir organ olacaktı. Anayasa'da şunlar yazılıdır:

"Kongreler arasında geçen zamanda, Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi Cumhuriyet'in en yüksek organıdır.

"Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Rus Sosyalist Federe Sovyet Cumhuriyeti'nin en yüksek yasama, yürütme ve danışma organıdır.

"Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, işçi ve köylü hükümetine ve Sovyet iktidarının ülkedeki tüm organlarına bunların çalışmaları konusunda genel direktifler verir.

"Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Halk Komiserleri Konseyi'nin ya da diğer devlet departmanlarının kendisine sunduğu kararname taslaklarını ve diğer önerileri gözden geçirir ve onaylar; kendi kararname ve yönergelerini yayımlar.

"Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'ni toplar ve Kongre'ye kendi faaliyetlerini bir rapor olarak sunar, genel siyaset ve belli meseleler hakkında Kongre'yi bilgilendirir.

"Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Halk Komiserleri Konseyi'ni ve... Halk Komiserlikleri'ni atar.

"Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi, Halk Komiserleri Konseyi'nin herhangi bir kararını iptal etme ya da erteleme yetkisine sahiptir."⁽¹¹⁾

Dolayısıyla, Anayasa'ya göre, VTsIK, Halk Komiserleri Konseyi'nden (Sovnarkom) daha yüksek ve daha güçlü bir organdı.

Oysa, uygulamada, VTsIK'nın gücü kendi presidyumu (ve Sovnarkom) tarafından azaltılmıştı. Bunun bir nedeni, Sovyetler Kongresi durumunda olduğu gibi, VTsIK'nın çok geniş katılımı bir organ olması, dolayısıyla idari bir liderliğin elastikiyetini azaltıyor oluşuydu. Anayasa, VTsIK'nın 200'den fazla üyesinin olamayacağını belirtiyordu. Ancak, bu hüküm, bu sayının Sekizinci Sovyetler Kongresi'nde (Aralık 1920) 300'e, ardından Dokuzuncu Sovyetler Kongresi'nde (Aralık 1921) 386'ya çıkarılmasını sağlamak için değiştirildi.

VTsIK giderek daha seyrek olarak toplanıyordu. Başlangıçta, her iki ayda bir toplanması gerekiyordu. Bu, Dokuzuncu Sovyetler

Kongresi tarafından 'yilda üç kezden az olmamak üzere' şeklinde değiştirildi.

Yedinci Sovyetler Kongresi'nde (Aralık 1919), Lenin, VTsİK'nun sık toplanamamasının nedenini Beyazlar'a karşı verilen savaşın getirdiği zorunluluklarla açıklıyordu: "Sovyetlerin ender olarak toplandığı ve delegelerin yeteri sıklıkta yeniden seçilmedikleri" söylendi. Bundan temsilcisi, "Eğer Merkez Yürütme Komiteniz toplanmıyorsa bu gerçekten bağışlanmaz bir suç" şeklinde bir yakınımda bulundu. Lenin bu eleştirilere şu şekilde karşılık verdi:

"Kolçak, Denikin ve diğerlerine karşı savaşıyoruz... Güç ve müzaffer bir savaş veriyoruz. Her düşman saldırısında Merkez Yürütme Komitesi'nin tüm üyelerini cepheye göndermek zorunda kaldığımızı biliyorsunuz... Yılları bulan mücadelenin çetikleşirdiği ve öncülük edebilmek için gerekli deneyimi kazanmış olan işçilerin sayısı, bizim ülkemizde bir diğer ülkede olduğundan daha az."⁽¹²⁾

VTsİK, fiiliyatta, yerini kendi presidyumuyla bırakmış durumdaydı. İlk ve esas olarak 7 Kasım 1917'de kurulmuş organlar sistemi içinde presidyum gibi bir kurum yoktu. Bununla birlikte, VTsİK, kısa bir süre sonra, oturumlar için materyal hazırlamak ve mevcut VTsİK departmanlarına sürekli danışmanlık hizmeti vermek için 7 ya da 8 kişiden oluşan gayriresmi bir organ olarak bir presidyum oluşturdu. Bunu izleyen aylarda, belli bir çabıyı bu presidyuma bırakmak VTsİK'nin sık sık yaptığı bir pratik haline geldi. Ancak, buna rağmen birinci Sovyet anayasası presidyumu yasal iktidar organları arasına dahil etmedi.

İktidarın biçimsel (yasal) yapısı ile pratik arasındaki mevcut boşluk, resmi olarak bir buçuk yıl kadar sonra, Yedinci Sovyetler Kongresi 9 Aralık 1919'da toplam VTsİK ile ilgili olarak şu kararları benimsediği zaman kabul edildi:

- "VTsİK'nin presidyumu VTsİK'nin oturumlarına başkanlık eder.
- "VTsİK oturumları için gerekli materyali hazırlar.
- "VTsİK plenyumunun değerlendirmesine sunmak üzere kararname tasarımları hazırlar.
- "VTsİK'nin kararlarının yaşama geçirilişine gözetmenlik yapar.
- "VTsİK oturumları arasında geçen zaman dilimi içinde, Sovnar-

kom'un aldığı kararları onaylamak ve bu organın aldığı kararları ertelemek, bunlar üzerinde yeniden karara varılması için bu kararların görüşülmesini en yakın tarihteki VTsİK oturumuna havale etmek yetkisine sahiptir."⁽¹³⁾

Presidyumun oturumlarının hangi sıklıkta yapılacağına ilişkin bir değinmeye rastlanılmıyor. Bununla birlikte, presidyumun 19 Mart ile 30 Mayıs 1921 günleri arasındaki faaliyeti ile ilgili bir raporda, Kalinin söz konusu dönemde presidyumun 19 kez toplanmış olduğunu söylüyor. Bu, haftada ortalama üçten fazla toplantı yapıldığı anlamına geliyor.⁽¹⁴⁾

Oysa, gerçekte, ne Sovyetler Kongresi, ne VTsİK, hatta ne de VTsİK presidyumu Halk Komiserleri Konseyi (Sovnarkom) üzerinde gerçek bir iktidara sahipti. Kadrolarında en yüksek parti üyelerinin görev aldığı Sovnarkom'un Sovyetler Kongresi ya da VTsİK'ya olan tabiyetinin ancak biçimsel bir tabiyet olduğu daha başlangıçta açığa çıktı: İç savaş yıllarının dikkate değer gelişmelerinden biri, merkezi otoritenin, Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'nin ve VTsİK'nin aleyhine bir biçimde Sovnarkom'un elinde toplanmasıydı.

1918 Anayasası'nın "Halk Komiserleri Konseyi doğrudan acil önlemler alabilir" hükmü iç savaş ve idusai seferberlik sırasında sık kullanıldı. Bu tür olağanüstü koşullarda, alınan tüm kararların hemen hepsinin gerçekten acil önlemler niteliğine sahip olduğunu kabul etmek gerekir.

Sovnarkom yalnızca tam bir yürütme yetkisine sahip olmakla kalmadı, fakat aynı zamanda kararnameler yoluyla sınırsız bir yasama gücünü de elinde bulundurdu. İlk yıl 480 kararname yayınladı, bunlardan yalnızca 68'i onay için VTsİK'ya sunuldu. 1917 ile 1921 arasında Sovnarkom 1.615, VTsİK ise yalnızca 375 kararname yayınladı.⁽¹⁵⁾

Yerel sovyetlerin güç kaybetmesi

Ekim Devrimi'nden sonra, İçişleri Halk Komiserliği yerel sovyetlerin rolünü şu şekilde tanımladı:

"Yerel düzeyde, Sovyetler idari organlar, yerel iktidarın organlarıdır: İdari, ekonomik, mali, kültürel, eğitici karakter taşıyan her kurum kendi kontrolleri altına almalıdır...

"Bu örgütlerden her biri, en küçük olanına varıncaya kadar, yerel

karakter taşıyan sorunların çözümünde tamamen özerktir; ancak faaliyetleri merkezi iktidann genel kararnamele ve yönergeleyle, dahil olduğu daha yüksek Sovyet örgütlerinin faaliyetleriyle uyum içinde olmalıdır.⁽¹⁶⁾

Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi kendi gücünü Sovnarkom'a bırakırken, bununla eş zamanlı olarak, otoritenin yerel sovyetler aleyhine merkezde yoğunlaştığı bir süreç yaşanıyordu.

İç savaş yerel sovyetlerin işleyişini sekteye uğrattı. Önde gelen kentlerde ilçe sovyetleri ortadan kayboldu. Sayısız çoklukta kentin idaresi eyalet ve bölgelerin idaresiyle birleştirilirken, anayasal olarak kurulmuş bölgesel örgütler bütünselliklerini yitirdiler. Bu dönemde Revkom olarak isimlendirilen Devrimci Komiteler merkezi bir rol oynadılar. Bu komiteler, Sovnarkom'un 24 Ekim 1919 tarihli bir kararnameyi uyarınca savaştan etkilenen bölgelerde kurulmuşlardı ve söz konusu kararname gereğince tüm yerel sovyet örgütleri bu komitelere itaat etmekle yükümlüydü.⁽¹⁷⁾ Revkomlar sık sık Bolşevik Parti komiteleri ile özdeşleşiyordu.

Aralık 1919'daki Tüm Rusya Sovyetleri Yedinci Kongresi'nde, Kamenev, iç savaş sırasında sovyetlerin durumuyla ilgili olarak son derece olumsuz bir tablo çizdi:

"Savaş yüzünden en iyi işçilerin büyük gruplar halinde kentlerinden tayin edildiklerini, bu yüzden de bir eyalet veya bölge başkentinde bir sovyet inşa etmenin ve onu işlevsel hale getirmenin zaman zaman güç bir iş haline geldiğini biliyoruz... Siyasi örgütler olarak sovyetlerin genel kurul toplantıları günden güne eriyor, insanlar kendilerini bitiriniyle rutin işlere vermiş durumdadılar... Genel sovyet toplantıları çok ender olarak yapılıyor ve vekiller yalnızca bir raporu onaylamak, bir konuşmayı dinlemek ve buna benzer bir iş görmek için toplanıyorlar."⁽¹⁸⁾

Yerel sovyetlerin nüfuzu büyük ölçüde partinin eline geçti. Bunun nedenlerinden biri, yerel sovyet yönetimlerinin geri ve yozlaşmış olmasıydı. Stalin, Aralık 1918'de doğu cephesinin çökmesiyle ilgili olarak hazırladığı raporunda, bu çöküşten kesinlikle yerel sovyetlerin sorumlu olduklarını öne sürüyordu. Stalin, bu kurumlardaki personelin pek çoğunun daha önce eski çarlık rejiminin yerel hükümet organları olan Zemsto'da çalışmış kişiler olduğunu, örneğin Vi-

atka'daki sovyet kurumlarında çalışan toplam 4.766 personelden 4.467'sinin bu kişilerden oluştuğunu görmüştü.⁽¹⁹⁾ Bu nedenle, güvenilirliği kuşkulu olan sovyetlerin denetlenebilmesi için yerel parti örgütlerinin güçlendirilmesi çağrısında bulundu.

Çeka'nın rolü

Sovyetlerin gücünü zayıflatan ve iç savaşın çetin koşullarıyla doğrudan bağlantılı olan bir diğer gelişme gizli polis teşkilatı Çeka'nın yükselişiydi. Daha önceki sayfalarda, Kızıl Terör'ün ve bunun aracı olan Çeka'nın yükselişinden Beyaz Terör'e karşı bir tepki olarak söz etmiştik.* Çeka, başlangıçta oldukça küçük bir teşkilattı. Ancak hızla genişledi. Şubat 1918'de Çeka merkezinde 120 personel çalışıyordu. Latsis'in söylediklerine bakılırsa, aynı yılın sonunda teşkilatta çalışanların sayısı toplam olarak 31.000'den az değildi.⁽²⁰⁾

İç savaş sırasında, Çeka -gerek merkezi gerekse yerel düzeyde- devlet idaresinin tüm birimlerine girdi. 1918 yılı Ağustos ayına gelindiğinde, teşkilat 38 *gubernlada* ve 365 bölgede -ki bu o dönem Sovyet yönetimi altındaki tüm Rusya'yı kapsıyordu- alt komiteler oluşturmuş durumdaydı. Çeka Merkezi'nden yerel komisyona gönderilmiş 28 Ağustos 1918 tarihli bir yönergede, Çeka'nın hiçbir surette sovyet yürütme komitesinin herhangi bir organına tabi olmayacağı, aksine liderlik işlevini kendisinin üstlenmesi gerektiği belirtiliyordu.

Bir tarihçi, Çeka'nın o günlerdeki konumuna ilişkin olarak şunları söylüyor:

"Çeka sınırsız bir güce sahipti; 1918 sonbaharında, Sovyet Rusya'nın doğrudan iç savaş ve yabancı kuvvetlerin işgali tehdidi altında olduğu sıralarda, askeri savunma alanında teşkilatın yerel komisyonlarının bilgisi dışında hiçbir adım atılamazdı. Çeka'nın gözü her yerdedi. Cephelelerdeki sürekli yer değiştirmeler sonucu bazı sovyetler çöktüğünde, kendi askerlerine sahip olan Çeka savaşta etkilenen bölgelerde devlet otoritesini temsil ederdi."⁽²¹⁾

Kasım 1918 sonunda, demiryollarının, su yolu taşımacılığının, posta ve telgraf hizmetlerinin güvenliği görevi Çeka'ya verildi. Ayrıca Yiyecek Tahsis Komiserliği'ne bağlı askeri birliklerin sorumluluğu da Çeka'ya devredildi.

(*) Bu cildin 1. Bölümünde 18. sayfadaki Kızıl terörün başlangıcı adlı bölüme bakınız

Çeka, en başta gelen merkezi organlar olma niteliği taşıyan yerel Olağanüstü Komisyonlar kurmak suretiyle bölge idarçesine varınca kadar bir otorite ağı kurmayı başarmış olduğu için, İçişleri Halk Komiserliği ile bir sürtüşme içine girmesi şaşırtıcı değildi.

Mart 1918'de Çeka kendi yerel branşlarını kurmaya başladığı zaman, İçişleri Komiserliği bu komisyonların sovyet örgütlerinin diğer parçası konumunda olacaklarını ve yerleşik sisteme bir müdahalede bulunmayacaklarını düşündü. Ancak, gerçekte, Olağanüstü Komisyonların yerel sovyetlere tabiliği uygulamaya konmadı. Bunu izleyen aylarda, sovyetlerin temsilcileri ile güvenlik organlarının liderleri egemenlik kurmak için kimi zaman birbirlerini tutukladılar.⁽²²⁾

İçişleri Halk Komiserliği'nin bir üyesi, 'Bütün İktidar Çeka'ya' sloganının 'Bütün İktidar Sovyetlere' sloganının yerini aldığından yakınıyordu.

Yerel sovyetlerle Olağanüstü Komisyonlar arasındaki gerginlik, İçişleri Komiserliği'nin 20 Kasım 1918'de yayınladığı bir araştırmada açık olarak gözleniyordu. Söz konusu araştırmaya göre, 119 sovyet örgütü, Olağanüstü Komisyonlar'ın sovyet yürütme komitelerine tabi olmasından, 99'u bunların sovyetlerin 'idari birimleri' içine dahil edilmesinden, ve yalnızca 19'u bu komisyonların bağımsız bir konuma sahip olmalarından yanaydı.⁽²³⁾

Çeka'nın partinin önüne geçmesi tehlikesinin varlığı açıldı. 1918 yılından 1919'a girilirken, *Pravda* ve *Izvestia* gazetelerinde Çeka'ya karşı bir basın kampanyasına girişildi. Böylesine büyük bir güvensizlik havasının yaratmış olduğu basıncın etkisiyle, VTsIK 24 Ocak 1919'da bölge düzeyindeki Olağanüstü Komisyonlar'ı dağıttı.⁽²⁴⁾

Bununla birlikte, Kolçak ve Denikin'in saldırıları 1919 yılının yaz ve sonbahar aylarında doruk noktasına eriştiğinde ve Sovyet Cumhuriyeti Moskova etrafında yarıçapı 600 km kadar olan dairesel bir alan içine hapsedilmiş kuşatma altındaki bir kaleye benzer hale geldiğinde, Çeka'ya ve diğer olağanüstü organlara yönelik eleştiriler bastırıldı.

Çeka iç savaşın zafêrla sonuçlandırılması açısından gerekli bir kurum olmakla birlikte, Lenin bunun tamamen bağımsız bir aygıt haline dönüşebileceği tehlikesinin farkındaydı. İç savaşın sona ermesinden sonra ortaya çıkan ilk fırsatta Çeka'nın gücünü kırmaya yönelik bir dizi girişimler başlatıldı.

Dokuzuncu Sovyetler Kongresi'nde yaptığı 23 Aralık 1921 tarihli bir konuşmada (ki bu yaşantısının son konuşmalarından biridir) Lenin şunları söylüyordu: "Çeka'yı elden geçirmek, işlevlerini ve yetkilerini yerliden belirlemek ve faaliyetini siyasi sorunlarla sınırlı tutmak... daha geniş bir devrimci yasalık sloganını kararlılıkla öne çıkarmak esaslî bir öneme sahiptir."⁽²⁵⁾

Dokuzuncu Sovyetler Kongresi buna uygun olarak şu kararları aldı:

"Kongre, sovyet iktidarının bugün içeride ve dışarıda güç kazanmakta olmasının Çeka'nın ve bu teşkilatın organlarının faaliyet alanının daraltılmasını, sovyet cumhuriyetleri yasalarının ihlaline karşı mücadelemin yasal organların eline verilmesini olanaklı kıldığını düşünmektedir.

"Bu yüzden, Sovyetler Kongresi, VTsIK presidyumuna, Çeka'nın ve bunun organlarının statüsünü bunları yeniden yapılandırmak anlamında mümkün olan en yakın tarihte gözden geçirme, yetkilerini sınırlandırma ve devrimci yasalık ilkelerini güçlendirme görevini verir."⁽²⁶⁾

Kızıl Ordu

Devletin en önemli kolu ordudur. Lenin'in sözleriyle ifade edersek, devlet "kendi emri altında bulunan silahlı adamlardan kurulu özel yapılardan, cezaevlerinden, vb. oluşur".⁽²⁷⁾

Lenin, iktidarı alınmasından birkaç gün kadar sonra şunları yazmıştır: "Halkın topyekün silahlandırılması ve düzenli ordunun tasfiyesi, bir an için bile aklımızdan çıkarmamamız gereken önemli bir görevdir."⁽²⁸⁾

Nisan 1917'de, Lenini, "Subaylar askerler tarafından mı seçilmelidir?" diye soruyor ve ardından soruya net bir yanıt getiriyordu: "Yalnızca subayların askerler tarafından seçilmesiyle yetinilmemeli, fakat ayrıca her subay ve generalin her adımı askerler tarafından bu amaçla seçilmiş kişiler tarafından denetlenmelidir de."⁽²⁹⁾

"Askerlerin kendi kararlarıyla üstlerini görevden almaları arzu edilir bir şey midir?" diye soruyor ve kendisi yanıtıyordu: "Bu her bakımdan arzu edilir olan önemli bir şeydir. Askerler ancak seçilmiş otoritelere itaat eder ve saygı gösterirler."⁽³⁰⁾

Başlangıçta, Bolşevik hükümet ordunun demokratikleştirilme-

si konusunda son derece kararlı önlemler aldı. Nitekim, 16 (29) Aralık 1917'de, Sovnarkom aşağıdaki kararnameyi yayınlamıştır:

"Bir ordu birliği ya da çeşitli birliklerin bir araya geldiği askeri bir bütün içinde tüm iktidar asker komitelerinin ve asker sovyetlerinin elinde olmalıdır..."

"(Asker) komiteleri (ordunun) doğrudan kendilerine bağlı olmayan faaliyet alanlarında kendi kontrollerini tesis etmelidirler.

"Ordu içindeki subayların seçimle işbaşına getirilmesi ilkesi bu kararnameyle birlikte resmiyet kazanmaktadır. Alay komutanlığı düzeyine kadar tüm komutanlar çeşitli birliklerin genel oyu ile seçilecektir... Alay komutanlığından daha yüksek düzeydeki komutanlar, genelkurmay başkanı dahil olmak üzere, (komutanların seçim yoluyla belirlendiği) ordu birliklerinin komiteleri... tarafından oluşan bir kongre tarafından seçilecektir..."

"Özel eğitim gerektiren... hekimlik, mühendislik, havacılık gibi teknik görevlere getirilecek olanlar komiteler tarafından... gerekli özel bilgiye sahip kişiler arasından seçilecektir.

"Genel Kurmay Başkanları... özel eğitimden geçmiş kişiler arasından seçilecektir."

Sonraki gün, Sovnarkom bir kararnameyle şu kararları aldı:

"1. Generallik de dahil olmak üzere onbaşlıktan itibaren tüm rütbelerin ve askeri sıfatların kaldırılması. Rus Cumhuriyeti ordusu, bu andan itibaren, onurlu 'devrimci ordu askeri' sıfatını taşıyan özgür ve eşit yurttaşlardan oluşacaktır;

"2. daha önce çeşitli rütbelere ve askeri sıfatlara karşılık düşen her türden işaret ve ayrıcalığın kaldırılması;

"3. Askeri selamlamanın kaldırılması;

"4. Bir ayrıma işaret eden her türden süsleme ve işaretin kaldırılması;

"5. Bütün subay örgütlerinin tasfiyesi..."

"6. Orduda emir subayı kurumunun kaldırılması."⁽³⁰⁾

Ne var ki, Bolşevikler kısa bir süre sonra demokratik bir biçimde yapılandırılmış bir ordu yaratma idealinden vazgeçmek zorunda kaldılar. Troçki, 14 Mart 1918'de Savaş Komiserliği ile Yüksek Savaş

Konseyi Başkanlığı'nın başına getirildi ve Cumhuriyet'in silahlı kuvvetlerini örgütlemeye girişti.

Devrimin ilk askerleri Kızıl Muhafızlar'dan oluşuyordu. Devrimin ilk aylarında zorunlu askerlik uygulamaya konmuş olsaydı, devrim yenilgiye mahkum edilmiş olacaktı. Ülke savaşmaktan bıkmıştı ve bolşevizmin esas çekiciliği onun barış arayışı içinde olmasıdır. Böylece, Kızıl güçlerin gönüllülerden oluşturulmasına karar verildi. Nisan 1918'e kadar 100.000 gönüllü Kızıl Ordu'ya katıldı.

Ancak, iç savaşın beraberinde getirdiği güçlükler Sovyet hükümetinin yalnızca gönüllülerle yetinmesini olanaksız hale getirdi. 16 orduya karşı 8.000 kilometrelik bir sınırın korunabilmesi için zorunlu askerlik uygulamasına gitmek, Kızıl Ordu'yu ilkin bir, sonra iki, ardından üç ve en son beş milyonluk bir ordu haline getirmek zorunlu oldu.

Troçki, Kızıl Ordu'yu inşa etmeye proletaryaya gönüllü asker olma çağrısında bulunarak başladı. İlkın yoksul ardından orta köylülerin askere alınmasına ordunun nüvesi proleterlerle sağlam bir biçimde oluşturulduktan sonra başlandı. Moralleri iç savaşın seyrine göre alçalıp yükselen köylüler sık sık büyük gruplar halinde birliklerinden kaçıyorlardı.

1 Ocak 1919 ile 1 Ocak 1920 arasında kalan bir yıllık dönemde asker kaçaklarının sayısının 2.846.000 dolayında olduğu tahmin ediliyor. 1919 yılı boyunca 1.753.000 asker kaçağı yakalanıp birliklerine geri gönderilmişti.

1919 yılı Şubat ayına gelindiğinde, Kızıl Ordu içinde yaklaşık bir milyon asker vardı. Bu rakam 1 Ocak 1920'ye gelindiğinde yaklaşık üç milyona yükselmişti.⁽³¹⁾ Asker kaçaklarının yüzde 90'ından fazlası çağrı emrine uymamış olan kişilerdi. 1919 yılının ikinci yarısında asker kaçaklarının toplam sayısı 1.500.000 dolayındaydı. Asker kaçaklarına karşı alınan önlemler, çağrı mesajına uymayanların şiddetle cezalandırılacakları tehditinden derhal teslim olanların bağışlanacaklarına dair taahhütlere kadar bir dizi çeşitlilik gösteriyordu. 1918 yılı Aralık ayında Asker Kaçaklarıyla Mücadele Merkez Komisyonu ve buna bağlı yerel daireler kuruldu; 1919 Mayıs'ında söz konusu komisyon yerel daireler ağı daha da genişletilmek suretiyle yeniden yapılandırıldı. 1919 yılının ikinci yarısında, teslim olup askerlik hizmetini yerine getirmeye gönüllü olduğunu bildiren asker kaçağı sayısı bir milyon dolayındaydı. O sıralar, hemen yalnızca eski asker

kaçaklarından oluşan yeni birlikler kuruluyordu.⁽³²⁾

Askerlerin savaş etkinliği çok büyük ölçüde bunların sınıfsal kökenlerine göre değişiyordu. 1920'de Kızıl Ordu içindeki işçilerin oranıyla ilgili olarak kaleme alınmış bir makalede şunlar ifade ediliyordu;

"Eylem içinde diğerlerinden ayırıldıkları birliklerde işçilerin oranı yüzde 26,4 (8. Süvari Tümeni) ile 19,6 (28. Avcı Tümeni) arasında değişiyordu. Budenny'nin ünlü Birinci Süvari Ordusu içindeki işçilerin oranı yüzde 21,7 idi. Öte yandan, savaş değeri düşük sayılan 9. Avcı Tümeni içinde işçiler toplam asker sayısının yalnızca 10,5'ini oluşturuyorlardı. Cezalı askerlerden oluşan birliklerde işçilerin toplam sayı içindeki oranı yüzde 9,7, yakalanmış asker kaçaklarından kurulu birliklerde ise yüzde 3,8 idi. Bir bütün olarak o günlerde Kızıl Ordu içindeki işçilerin oranı yüzde 14,9'dur; cephe-lerdeki birliklerde 16,5 olan oran, cephe gerisindeki birliklerde yüzde 11,3'e kadar geriliyordu."⁽³³⁾

Troçki'nin Mayıs 1920'de batı cephesindeki savaş komiserine ve komuta personeline gönderdiği emir Bolşeviklerin Kızıl Ordu içindeki rolünü açıkça tanımlıyordu:

"Her bölük, takım ve manga içinde genç bile olsa davasına bağlı olmak koşuluyla bir komünistin bulunması şarttır. Bu komünist en yakınındaki savaş arkadaşlarının moral gücünü gözlemeli, onlara savaşın sorunlarını ve amaçlarını açıklamalı, açıklamakta zorluk çektiği konularda kendi birliğindeki komisere ya da bir diğer sorumlu siyasi işçiye danışmalı, o kişinin bilgisinden yararlanmalıdır. Savaş durumunun her çeşit koşullarında bu tür bir yakın, gayri-resmi, kişisel, her günlük ve her saatlik ajitasyon faaliyeti yürütülmediği sürece, bildiriler ve konuşmalar yoluyla yapılan resmi ajitasyon umulan sonuçları getirmeyecektir."

"Kızıl Ordu içindeki komünistlerin yönlendirimi birliklerin morali ve savaş etkinliği açısından belirleyici bir öneme sahiptir. Bu yüzden, komünistlerin birliklere örgütlü bir şekilde dağıtılmaları, onlara titiz bir biçimde rehberlik edilmesi, çalışmalarının sıkı bir biçimde gözlenmesi zorunludur... Devrimci askeri konseyler ve

ordunun siyasi departmanları, komiserler ve birliklerin siyasi departmanları; tugay ve alay komiserleri, savaşta her yeni başarı-sızlık sonrası savaş görevleri bakımından kendilerine bağlı komünistlerin davranışlarını dikkatlice gözden geçirmeli, gerekli kararlılığı göstermemiş olanları hiçbir tavizde bulunmadan görevden almalı, korkakça davranmış olanı bencilleri sert bir biçimde cezalandırmalıdır."⁽³⁴⁾

Sovyet askeri tarihçisi F. Nikonov, iç savaş boyunca Kızıl Ordu birliklerinin savaş etkinliği konusunda, birlik saflarındaki komünistlerin oranına göre sınıflandırılmış olduklarını söylüyor. Nikonov, sahip oldukları komünistlerin sayısı yüzde 4 ile 5 arasında kalan birliklerin etkisiz birlikler olarak değerlendirilmiş olduğunu tahmin ediyor. Söz konusu yüzdenin 6 ile 8 arasında değiştiği birliklerin ortalama bir savaş etkinliğine sahip tatminkar birlikler, bu oranın 12 ile 15 arasında olduğu birliklerin ise çok birlikleri olarak kabul edildiğini düşünüyor.⁽³⁵⁾

Yığınsal bir grup oluşturan komünistler davalarına tam bir adanmışlık içindeydiler. Beyazların ellerine düşmeleri ve parti üyesi olduklarının keşfedilmesi durumunda işkence görececeklerini ve öldürüleceklerini biliyorlardı. Dolayısıyla büyük bir yüreklilik göstererek savaşıyor ve bu savaşkanlıklarıyla parti üyesi olmayan diğer askerleri de etkiliyorlardı.

Kızıl Ordu'nun inşası sırasında karşılaşılan en büyük engeller moral ve siyasi nitelikte olanlardı. Bolşeviklerin aktivitesi de dahil olmak üzere yaşadıkları son ve canlı deneyimler askerleri disipline ve otoriteye karşı çıkmak konusunda cesaretlendirdi. Troçki asker komitelerinin alayları savaş içinde başarıyla yönlendiremedikleri, dolayısıyla ordunun merkezileşmeye ve resmi bir disipline ihtiyaç duyduğu çıkarsamasına vardığında, bu çıkarsamanın gereğine uygun olarak yapılanlar Bolşeviklerin daha önce propagandasını yapmış oldukları her şeyle tam bir çelişki içinde kaldı. Daha önce ordudan uzaklaştırılmış olan çarlık subayları şimdi uzman olarak yeniden Kızıl Ordu'ya alınıyorlardı. Devrimin simgesi haline gelmiş asker komitelerine izin verilmeyecekti. Orduda yeni bir disiplinin uygulanması zorunlu hale geldiğinde, eski çarlık ordusundaki disiplin uygulaması askerlerin belleklerinde henüz çok tazeydi.

Troçki, savunmayla ilgili sorunların aşılmasında cesaret ve devrimci coşkunun yeterli olmadığını ileri sürüyordu: "Nasil sanayi mühendislere, tarım nitelikli tarım uzmanlarına ihtiyaç duyuyorsa, savunma da vazgeçilmez bir şekilde askeri uzmanların varlığını gerektiriyor."⁽³⁶⁾

Askeri uzmanların orduya alınmalarına yönelik birinci genel çağrı 29 Temmuz 1918'de oldu; yılın sonuna doğru bu nitelikteki 36.971 kişi ordu içinde toplandı, bunların 22.295'i subaydı.⁽³⁷⁾ 15 Ağustos 1920'ye geldiğinde, 48.409 eski çarlık subayı orduya geri alınmış durumdaydı ve bunların yaklaşık 30.000'i aktif hizmette bulunuyordu. (İç savaşın sonuna doğru komuta kademesindeki personelin toplam sayısı 130.000 dolayındaydı.)⁽³⁸⁾

Troçki, eski çarlık subaylarının kontrol altında tutulmasında çok önemli bir rol üstlenmiş olan siyasi komiserlere güveniyordu. Siyasi komiserlerden beklenen, subayların siyasi bağlılığını kontrol etmek, birlik içindeki parti çalışmasını düzenlemek, siyasi propaganda ve eğitim çalışması faaliyetlerini hayata geçirmektir. Kurallara göre, bir askeri operasyon emrinin uygulanabilmesi için altında siyasi komiserin imzasının bulunması zorunluydu. Bu, bir operasyonun gizli bir karşı-devrimci komplo olmadığını güvence altına almaya yönelik bir tedbirdir. Ancak, bu türden herhangi bir emrin askeri sorumluluğu uzmanlara aitti.

Troçki, daha başlangıçtan itibaren, büyük bir güçle donatılmış komiserlerin görevlerini savsaklamaları durumunda sert bir şekilde cezalandırılacaklarını açıkça belirtmişti. Nitekim, 14 Ağustos 1918'de şunu duyurmuştu: "Burada uyarıyorum ki, ordunun herhangi bir biriminin kendi isteğine göre geri çekilmesi durumunda ilk kurşuna dizilecek olan ilkin siyasi komiser, ikinci olarak o birimin komutanıdır. Korkaklar ve hainler hak ettikleri kurşunlardan kaçamazlar."⁽³⁹⁾

Komiserler ordu içindeki proleter kontrolün vazgeçilmez önemdeki araçlarıydılar. Aralık 1919'daki Yedinci Sovyetler Kongresi'nde Troçki komiserlerden övgüyle söz ediyordu: "Komiserlerimiz içinde... üyeleri herhangi bir ayrıcalığa sahip olmayan, işçi sınıfının davası uğruna kararlılıkla ölüme gidebilen ve diğerlerine dava uğruna ölmeyi öğretebilen yeni, komünist bir Samuray düzenine sahibiz."⁽⁴⁰⁾

Fakat, Kızıl Ordu'nun proleter nüvesinin devrimci ruhuna, komünistlerin kahramanca davalarına adanmış olmalarına rağmen, Kı-

zıl Ordu'nun Lenin'in *Devlet ve Devrim*'de tanımlanmış olduğu ideal işçi milisinden çok uzak olduğu yadsınamaz bir gerçektir tabiri caizse, bu ikisi zıt kutuplardı.

Dev boyutlarda bir bürokratik aygıt

Memurların sayısında çok büyük bir artış söz konusuydu. 1920 yılı sonlarında 5.880.000 devlet memuru vardı, bu sanayi işçilerinin sayısının beş katı fazlasıydı.

Bu devlet aygıtı, ağırlıklı olarak burjuva kökene sahip insanlardan oluşuyordu. Partinin bu aygıtı güçlendirmek için yüzbinlerce işçiyi mobilize etmiş olduğu doğrudur, ancak bunlar yine de azınlık olarak kaldılar ve sahip oldukları ağırlık eski memurların teknik üstünlüğünün ve daha yüksek kültür standardının egemenliğiyle daha da zayıfladı. Lenin 12 Haziran 1920'de şunu söylüyordu: "Sovyet hükümeti, burjuva ya da yan-burjuva olan... ve bizim hükümetimize kesinlikle güven duymayan yüzbinlerce büro işçisi çalıştırıyor."⁽⁴²⁾

1922 yılında Moskova'da sorumlu mevkilerde bulunan 270 mühendis ve teknisyen arasında yapılan ve genel durumu az çok yansıtan gizli bir araştırmanın sonuçları Lenin'in düşüncelerini doğrular nitelikteydi. Söz konusu mühendisler iki kategoriye ayrılmışlardı; bunlardan birincisi devrim öncesinde devlet yönetiminin yüksek düzeylerinde görev almış olanları kapsıyordu. Eski rejimde 'sıradan mühendisler' olarak çalışmış olanlar ise ikinci kategoriye oluşturuyorlardı. Bunlara sorulan en önemli üç soru şuydu: Sovyet hükümetine sempati duyuyor musunuz? Çalışmanızın toplumsal bir değeri olduğuna inanıyor musunuz? Rüşvet almayı kabul edilmez bir şey olarak görüyor musunuz? Birinci grubu oluşturan mühendisler arasında bu üç soruya olumlu yanıt verenlerin oranı, sırasıyla yüzde 9, 30 ve 25 şeklindeydi; ikinci grup için aynı oranlar yine sırasıyla 13, 75 ve 30 idi.⁽⁴³⁾

Bürokrasi tehlikesinin her zaman farkında olmuş, sürekli olarak ve en güçlü ifadelerle bu tehlikeye dikkat çekmiş ve buna karşı mücadele edilmesi talebinde bulunmuş kişi Lenin'dir. Nitekim, Petrograd Sovyeti'nin 12 Mart 1919 tarihli onbirinci oturumunda 'yerel bölgelerde her şey yosunumsu ve küflenmiş gibiydi; bürokrasi vardı.' Bunlara karşı mücadele etme gereğinden söz ediyor ve sözlerini şu şekilde sürdürüyordu:

"Eski bürokratları kovduk, fakat geri geldiler... Bunlar yakalarında kırmızı kumdele taşıyorlar ve sıcak köşetere yerleşiyorlar. Bu konuda ne yapılabilir? Bu pislikle tekrar tekrar mücadele etmeliyiz; geri gelip tekrar üstümüze yapışırsa onu tekrar tekrar temizlemeli, peşine düşmeli, bir aydan uzun zamandan beri tanıdığımız komünist işçilerin ve bir yıldan daha fazla süreden beri tanıyıp güvendiğimiz köylülerin bu pislığı gözaltında tutmalarını sağlamalıyız."⁽⁴⁴⁾

Mart 1919'daki Sekizinci Parti Kongresi'nde ise şunları söylüyordu:

"Çarlık bürokratları sovyet kurumlarına katılmaya, kendi bürokratik yöntemlerini uygulamaya başladılar; komünizmin renklerine bürünerek kendi mevkilerinde daha başarılı olacaklarını ve Rus Komünist Partisi'nin üyelik kartına erişeceklerini düşünüyorlar... Burada kendisini en çok hissettiren şey kültürlü güçlerden yoksun olunmasıdır."⁽⁴⁵⁾

Lenin 1921 yılında ve sonrasında bürokrasiye yönelik yakınmasının dozunu giderek artırdı. 17 Ekim 1921 tarihinde Siyasal Eğitim Departmanları temsilcilerinin bir konferansı sırasında yaptığı konuşmasında şunları söyledi:

"Bugün rüşvet bizi her taraftan kuşatıyor... Bana göre şu an karşıımızda üç önemli düşman var... birincisi komünist kibir, ikincisi cahillik ve üçüncüsü rüşvet."⁽⁴⁶⁾

23 Aralık 1921'de P. A. VSNTK'dan Bogdanov'a yolladığı mektupta şunları yazıyordu: "Rezil bürokrasiye karşı kamusal bir mücadeleyi nasıl yürütebileceğimizi bilmiyoruz. Bu yüzden, başta özellikle Adalet Halk Komiserliği olmak üzere hepimiz iğrenç kokulu halatların ucunda sallandırılmayı hak ettik. Bir gün bu yüzden ipe çekileceğimize ilişkin umudumu bütünüyle yitirmedim ve gerçekten de böyle bir sonu bekliyoruz."⁽⁴⁷⁾

21 Şubat 1922'de, Lenin Kamu İşleri Komitesi Başkan Vekili A. D. Çurupa'ya şunları yazıyordu: "Departmanlar boktan ibaret, karar-

nameler boktan ibaret. İnsanları bulmak ve onları görev sırasında kontrol altında tutmak, önemli mesele bu."⁽⁴⁸⁾

Aynı dürüstlük ve yakınlıkla, 13 Kasım 1922 tarihli Komintern Kongresi'nde yaptığı son konuşmasında mevcut devlet aygıtının burjuva muhafazakar niteliğine dikkati çekti:

"Eski devlet aygıtını devraltık ve bu bizim için bir talihsizlikti. Bu aygıt sık sık bize karşı çalışıyor. 1917'de, iktidarı ele geçirdikten sonra, hükümcü memurları işlerimizi sabote ettiler. Bu bizleri çok ürküttü ve onlara 'Lütfen geri gelin' diye yakardık. Hepsi geri geldiler ve bu da bizim talihsizliğimiz oldu. Bugün muazzam büyüklükte bir devlet çalışanları ordusuna sahibiz; ancak bunlar üzerinde gerçek bir kontrol uygulayacak yeterince eğitilmiş güçlerden yoksunuz. Pratikte, biz en tepede siyasi iktidarı kullanırken bu aygıt çoğu zaman bir şekilde işliyor; ama aşağıda hükümet çalışanları keyfi bir kontrole sahipler ve sık sık ellerinde tutukları bu kontrolü bizim aldığımız önlemlere karşı bir biçimde kullanıyorlar. Yukarıda, ne kadar olduklarını bilmemekle birlikte bizim insanlarımızın sayısının her halükarda birkaç bini geçmediğini sanıyorum, dışarıdaki insanlarımızın sayısı ise birkaç onbin dolayında olmalı. Oysa aşağıda, çarlık rejiminden ve burjuva toplumundan aldığımız, kimi zaman bilerek kimi zaman bilmeyerek bize karşı çalışan yüzbinlerce eski memur var."⁽⁴⁹⁾

Sonuç

İç savaş bütün devlet kurumlarını biçimlendirdi. Buharin ve Preobrajenski'nin sözleriyle: "Çetin bir iç savaşın halen devam ettiği bugün bütün örgütlerimiz savaş koşullarına uyarlanmış olmak zorunda. Sovyet iktidarının araçları askeri hatlarda yapılandırılmak zorunda kaldılar... Bugün Rusya'da mevcut olan şey yalnızca proletarya diktatörlüğü değil, askeri proleter bir diktatörlüktür."⁽⁵⁰⁾

Tüm devlet kurumlarının bürokratik merkezîyetçiliğinin kökleri devrimci devletin yabancı ordular ve Beyaz Rus orduları tarafından kuşatılmasına, bunun yanı sıra milyonlarca köylünün düşmanca değilse bile somurtkan ve hoşnutsuz tutumuna ve sanayi proletaryasının güçsüzlüğüne dayanıyordu.

Bir başka yerde 'Lenin'in gerçek mirası' olarak isimlendirdiğim

ve ilk muzaffer proleter devrimin rehberi olan *Devlet ve Devrim*'in verdiği mesaj iç savaş sırasında tekrar tekrar çiğnendi. Fakat ayrıca bürokratik dejenerasyona karşı tekrar tekrar bu mesaja başvuruldu.

yönlendirme, kendi yaşamını burjuvazi olmadan ve burjuvaziye karşı inşa ederken sömürülen emekçi halkın bütünüünün öğretmeni, rehberi, lideri olma yeteneğine sahip olan proletaryanın öncüsünü de eğitmiş olur.”⁽⁴⁾

İktidarı kendi üstüne alma kapasitesine sahip olanın *proletarya* mı, yoksa proletaryanın *öncüsü* mü (yani bu şekilde tanımlanan işçi partisi mi) olduğu bu pasajda bütünüyle açık değildir.

Genel olarak, Lenin sovyet devleti ile parti arasında gözle görülür bir ayırım yapmıştır: Bunlardan birincisi, bir bütün olarak işçi sınıfının eseridir ve işleyiş sırasında sınıfın bütünüünü içine alır: “Sosyalizm altında... halk *kitlest* yalnızca oy verme sırasında ve seçimlerde değil, *fakat ayrıca devletin hergünkü olağan yönetiminde bağimsız bir komuma* yükselecektir.”⁽⁵⁾

Lenin’in kavrayışında, sovyet devleti proletaryanın kendi eylemliliğinin en yüksek düzeydeki ifadesidir; parti ise, sınıfın bu kendi eylemliliğinin tarihsel rolü konusunda en bilinçli kesimidir. Parti ile devlet *özdeş* olmadıkları için ve ayrı şekilde öncü ile sınıf da *özdeş* olmadığı için, birden çok parti nüfuz ve iktidar sahibi olmak için işçi devleti kurumu çerçevesi içinde mücadele edebilir.

Ekim Devrimi’nden önce bütün devrimciler gelecekte birden çok parti olacağını varsaymışlardı. Nitekim, 9 (22) Eylül’de Petrograd Sovyeti başkanlığına seçilen Troçki şunları söylüyordu:

“Hepimiz partili insanlarız ve karşılıklı olarak kılıçlarımızı birden çok çarpıştırmak zorunda kalacağız. Fakat Petersburg Sovyeti’nin çalışmasını bir adalet ruhu içinde ve tüm fraksiyonlardan bağımsız olarak yönlendireceğiz; başkanlığın eli hiçbir zaman azınlığı baskı altına almak için kalkmayacak.”

Şukhanov, bu sözlerin üzerinden birkaç yıl geçtikten sonra aktarıyor ve şu yorumda bulunuyordu:

“Şu işe bakın! Ne liberal görüşler! Nasıl bir kendi kendine alaya alış! Ama, gerçek şu ki, yaklaşık üç yıl kadar önce, karşılıklı geçmiş anılardan bahsettiğimiz sıra, Troçki o günleri düşünüp dalgın ve büyüklü bir halde ‘Ne kadar mutlu, umut dolu günlerdi’ demişti. ‘Evet, harika günlerdi! Belki de, kendisi de dahil olmak üzere,

dünyada hiç kimse Troçki’nin bu sözlerini *böylesine* yoğun duğularla anımsayıp iç geçirmeyecek.”⁽⁶⁾

Ne var ki, iç savaşın olağanüstü basıncı altında Bolşevik lider *tek-parti sistemine* geçmek zorunda kaldılar; bu, ayakta kalabilmek uğruna katlandıkları bir bedeldi.

Çeşitli partilerin yazgısı büyük ölçüde iç savaşın seyrine bağlandı. Başta Kadetler olmak üzere açıkça kapitalizm yanlısı olan partilerin Bolşevik iktidarla sonuna kadar savaşmaya hazır oldukları çok açıktı. Bunlar, açıkça kapitalist sınıf diktatörlüğü istiyorlardı. Küçük burjuva partilerin Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler tutumları bu kadar net değildi. Küçük burjuva liderler bir yandan tekrar tekrara karşı devrim arkasında saf tuttular; bir yandan da kendilerini bile kasisına almış olan Beyaz terörün aşırıcılığı karşısında savunmaya geçmeye zorlandılar. Sonuçta hem Sosyalist Devrimciler hem de Menşevikler arasında tereddüt ve yalpalamalar başgösterdi. Her iki partinin içinde yaşanan bölünmeler bu sürece eşlik etti. Her iki partide de bir kanat Kadetlere katılırken, diğer kanat temkinli ve tedrici bir şekilde Bolşeviklere yöneldi; bir üçüncü kanat ise tarafsız kalmayı yeğledi. Bu parti içi grupların tutumları çok büyük ölçüde iç savaş cephesindeki gelişmelere bağlı olarak değişim gösterdi. Kızıl Ordu’nun uğradığı birkaç başarısızlık, sürekli tereddüt içinde bulunan küçük burjuvazinin sağa doğru kayması için yeterli olabiliyordu.

Aşırı sağ bastıran Bolşevik hükümet bir ikileme yüz yüze geldi. ‘Özgürlüğün baskı altına alınmasına’ karşı çıkan küçük burjuvalara ne yapılacaktır? Bu ikilemin ılımlı yöntemlere başvurulması bir çözüme kavuşturulması giderek daha da güçleşiyordu: Sağ Sosyalist Devrimciler pratikte ‘sol’ Kadetlerden ayırdeğilebilir halde değillerdi; bunlardan ikincisi baskı altına alındığında hemen bu durumu şiddetle protesto ediyorlardı. Benzer şekilde, sağ Menşevikler sağ Sosyalist Devrimcilerin baskı altına alınmasına karşı çıkıyorlardı; aynı şekilde, sağ Sosyalist Devrimcilerle ılımlı Sosyalist Devrimciler arasında, bunlarla sol Sosyalist Devrimciler arasında belirgin sınırlar yoktu. Ve, iç savaşın nihai sonucunun ne olacağı belirsizliğini koruduğu sürece, yani yaklaşık üç yıl boyunca, hem Bolşeviklerin hem de muhaliflerinin birbirlerine olan hoşgörüsü oldukça düşük bir düzeyde seyretti. E. H. Carr’ın belirttiği gibi: “Bolşevik rejimin iktidara geldikten birkaç ay sonra örgütlü bir muhalefete tahammül göstermeye

hazır olmadığı ne kadar doğru ise, yasal sınırlar içinde kalmaya hazır bir muhalefet odağının olmadığı da o kadar doğrudur. Diktatörlük eğilimi birbirine muhalif iki tarafın da müşterek olarak paylaştığı bir olguydu.”⁽⁷⁾

Kadetler

Sovnarkom, 28 Kasım (11 Aralık) 1917’de Kornilov ve Kaletin’in Beyaz orduları ile işbirliği yaptıkları için Kadet liderlerine siyaset ya sağı getiren bir kararname yayınladı: “Halkın düşmanı olan Kadet Partisi’nin liderleri yakalanmalı ve devrimci mahkemeye çıkarılmalıdır. Yerel Sovyetlere, devrime karşı iç savaş başlatmış olan Kornilov ve Kaletin’le olan bağları dolayısıyla Kadet Partisi’ni göz hapsinde tutmaları emredilir.”⁽⁸⁾

VTsIK’nın bir toplantısında sol Sosyalist Devrimciler ve Menşevik enternasyonalistler bu kararnameyi protesto ettiler.⁽⁹⁾

Başlangıçta, Bolşevik hükümetin Kadetlere karşı aldığı önlemler geçici önlemler olarak görüldü. Nitekim, Sovnarkom’un Kadet yayın organlarını yasaklayan 27 Ekim (9 Kasım) tarihli kararnamesinde şunlar ifade ediliyordu:

“Aşağıda belirtilen durumlara göre davranan yayın organları kapatılacaktır:

“(a) İşçi ve Köylü Hükümeti’ne karşı açıkça muhalefet etme veya itaatsizlik gösterme çağrısında bulunmak;

“(b) Gerçekleri açıkça çarpıtarak iftiraya yönelik yayın yoluyla halkı ayaklanmaya teşvik etmek;

“(c) Açıkça suç olan eylemleri kışkırtmak...

“Yukarıdaki önlemler geçici bir nitelik taşımaktadırlar ve olağan koşullara tekrar döndüğünde özel bir kararname ile feshedileceklerdir.”⁽¹⁰⁾

Bolşevikler yasanın kendilerine tanıdığı hakları bütünüyle kullanmayıp soruna hoşgörüyü yaklaştılar. Nitekim, söz konusu kararnamelere karşın, Kadet gazetesi *Svoboda Rossii* Moskova’da yayınıını 1918 yazına kadar sürdürdü. Ancak, iç savaşın kızışmasıyla birlikte bu hoşgörü ortadan kayboldu.

Sağ Sosyalist Devrimciler ve sağ Menşevikler

Kadetlerle sağ Sosyalist Devrimciler arasında açık bir sınır çizgisi yoktu. Sosyalist Devrimciler Partisi tarihçisi O. H. Radkey, bu partinin Kurucu Meclis’teki üyelerini tanımlarken şunları söylüyordu:

“Bu insanların çoğu Kadetlere özgü bir düşünüş tarzı geliştirmişlerdi ve isimleri dışında her şeyleri Kadetti.”⁽¹¹⁾

“Kamu yararına işler yapan bu insanlar devlet yöneticileri, devlet çalışanları, ziraatçılar, kooperatif memurları ve diğerleri gerçekten de yaklaşan devrime birtakım katkılarda bulunmuş olabilirler; ancak devrim gerçekleşikten sonra, birkaç ay eylem içindeki halkı gözlemek bunların Rus toplumu içindeki en tüccar unsurlar haline dönüşmelerine yetti; bu ve iç savaş bunların o güne değin gizli kalmış milliyetçiliğini açığa çıkardı. Bu sağ popülist aydınlar akılcı bir tutumla Anayasacı Demokratlarla aynı kampta yer almayı seçmelidiler.

“Peki ama niçin orada değillerdi? Neden kendi gerçek inançlarını Sosyalist Devrimcilik bayrağı altında gizlediler? Duygu bir neden olabilir... Eğer neden duygu değil idiyse, şüphe halinde onları buldukları yerde tutan şey eylemsizlikti. Kişisel çıkar da bir noktaya kadar bir etken olabilir. Belki de, ellerinde bulundurdıkları güce Kadet Partisi içinde hiçbir zaman ulaşamayacaklarını görmüşlerdi. O parti içinde sıradan piyadeler durumuna düşeceklerdi, oysa kendi partileri içinde birer general konumundaydılar.”⁽¹²⁾

Ekim Devrimi sonrasında sağ Sosyalist Devrimciler Kadet yanlısı güçlere katıldılar ve bu da son derece doğal bir gelişmeydi. Mart 1918’de Menşeviklerle Birlikte ‘Yenileniş Birliği’ (*Soluz Vozrozhdeniya*) adlı ortak bir örgüt kurdular.

Sosyalist Devrimci liderlerden biri şunu yazıyordu: “Birlik, Müttefiklerin Moskova ve Vologda’daki elçilik temsilcileriyle düzenli ilişkiler kurdu.”⁽¹³⁾

Moskova’da, geleneksel olarak Kadetlerin sağında duran Oktoyristler Yenileniş Birliği’ne katıldılar. Sosyalist Devrimci Parti’nin Askeri Komisyonu, adı geçen birliğin ‘savaş grupları’ını örgütledi; bu grupların komutanı bir generaldi. Birliğin Petrograd’taki yerel komitesi iki halkçı sosyalist, bir Sosyalist Devrimci (Partinin lideri olan A. R. Gotz), sonraları Kolçak’ın bakanlığını yapacak olan Kadet Pepeli-

aev ve iki Menşevikten (Potresov ve Rozanov) oluşuyordu.

Bir diğer karşı-devrimci örgüt, (başarısız kalan Kornilov darbesinin önemli katılımcılarından biri olan) eski Sosyalist Devrimci terörist Boris Savinkov tarafından kuruldu: Anavatan ve Özgürlük Savunma Birliği. Bu örgütün üyelerinin çoğu Sosyalist Devrimci, Genel Kurmay Başkanı ise bir monarşistti. Örgüt, 1918 yazında Iyaroslav, Ribinsk, Murom, Kazan, Kaluga ve Vladimirov'da bir dizi ayaklanmaya öncülük etti.

Çekoslovak Alayı Mayıs 1918'de Bolşeviklere karşı silaha sarıldığında, sağ Sosyalist Devrimcilerden tam destek gördü. Çekoslovaklar Samara'yı işgal ettikleri zaman Kurucu Meclis'in Sosyalist Devrimci üyeler komitesi, kendisini koruması altındaki bölgenin hükümeti olarak ilan etti. Benzer bir hükümet Omsk'ta kuruldu. Müttefiklerin koruması altındaki Archangel'de, halkçı sosyalistlerle Sosyalist Devrimcilerin karma hükümeti oluşturuldu ve başına eski narodnik Peter Çaykovski getirildi. Urallar'da, bölgenin Çeklerin ve Beyaz Rus ordularının eline geçtiği Temmuz sonlarında, Kadetlerin, sağ Sosyalist Devrimcilerin, halkçı sosyalistlerin ve sağ Menşeviklerin katıldıkları bir koalisyon hükümeti kuruldu. Ufa'da, Amiral Kolçak'ın liderliğinde ve Fransız ve İngiliz diplomatik temsilcilerin onay ve teşviğiyle monarşistlerin, Kadetlerin, sağ Sosyalist Devrimcilerin ve sağ Menşeviklerin katıldıkları bir koalisyon hükümeti oluşturuldu. 1919 ilkbaharına gelindiğinde, Kolçak, Sovyet rejimi için ciddi bir tehdit oluşturacak kadar güçlü bir orduya sahip olmuştu.

Sovyet hükümetinin elinde Sosyalist Devrimcilere ve Menşeviklere karşı acımasız önlemlere başvurmaktan başka bir seçenek kalmamıştı. VTsİK'nın 14 Haziran 1918 tarihli bir kararnameyi ile, 'işçilere ve köylülere karşı silahlı saldırılar düzenlemek peşinde koşan' Çekoslovak karşı-devrimcilerle işbirliği yaptıkları için sağ Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler hükümet saflarından atıldılar; tüm Sovyetlere içlerindeki sağ Sosyalist Devrimcileri ve Menşevikleri ihraç etmeleri için çağrıda bulunuldu.⁽¹⁴⁾

20 Haziran 1918'de, Bolşevik lider Volodarski bir sağ Sosyalist Devrimcinin gerçekleştirdiği suikast sonucu öldürüldü; karşı-devrimin ilk başarılı siyasi suikasti buydu. 30 Ağustos'ta bir sağ Sosyalist Devrimci olan Dora Kaplan, Lenin'e karşı bir suikast girişiminde bulundu; aynı gün bir diğer Bolşevik lider Uritski yeni bir sağ Sosyalist Devrimci'nin suikastine uğradı.

Lenin, sağ Sosyalist Devrimcilerin karşı-devrimci eylemlerine karşı acımasız önlemlere başvurmakla birlikte, her zaman bu önlemleri gevşetmesine olanak tanıyacak bir yolun arayışı içinde oldu. Nitekim, Kurucu Meclis'in eski Sosyalist Devrimci milletvekillerinden biri olan Petrograd Üniversitesi profesörlerinden Pitirim Sorokin Kasım 1918'de basına yolladığı kısa ama duygulu bir mektupla siyaseti bıraktığını ilan ettiği zaman, Lenin bunu şu şekilde yorumladı:

"Bir sınıfın, küçük burjuva demokratların içinde bir saf değişikliği olduğuna işaret eden bir belirti. Bunlar arasında bir bölünmenin yaşanması kaçınılmazdır: Bir bölümü bizim safımıza geçecek, bir bölüm tarafsız kalacak, üçüncü bölüm ise Rusya'yı Anglo-Amerikan sermayesine satan, yabancıların singiülerinin yardımıyla devrimi ezmeğe çalışan monarşist anayasacı-demokratların saflarına katılacaktır."

Bu gelişme teşvik edilmeliydi:

"Bugünün en hayati görevlerinden biri, Menşevik ve Sosyalist Devrimci demokratlar arasında bolşevizmle düşmanlıktan ilkin tarafsızlığı ve ardından bolşevizmi desteklemeye yönelik değişimi hesaba katmak ve bundan yararlanmaktır... Devrimci bir proleter, kimi baskı altında tutacağını, kiminle -ne zaman ve nasıl- bir uzlaşmaya varacağını bilerek durumundadır... Fakat, küçük burjuva demokratlara ilişkin olarak yalnızca baskı ve terör uygulanmasını öngören taktikte ısrar etmek, bunu olayların gidişatı onları bizim yolumuza gelmeye zorladığı bir zamanda yapmak... budalaca ve gülünç bir şey olur."⁽¹⁵⁾

Sosyalist Devrimcilerin Pétrograd örgütünün 8 Şubat 1919 tarihli bir konferansında, 'sovyet iktidarını silahlı mücadele yoluyla yıkmaya yönelik herhangi bir girişimin kesin olarak reddedilmesi' kararlaştırıldı; Rus burjuva partileri ve emperyalist Müttefik ülkeler kınandı. Sergilenen bu iyi niyet, VTsİK'nın 25 Şubat 1919'da Sosyalist Devrimci Parti'nin yasallaştırılmasını öngören bir karar almasını teşvik etti. Ne var ki, sağ Sosyalist Devrimciler, sovyet hükümetine karşı iyi niyetli ve tarafsız bir tutum takınma ilkesine tutarlı bir şekilde sadık

kalmadılar. Savaş alanındaki dengeler değiştiğinde, sürekli olarak karşı-devrimci eylemlere başvurular.

Menşevikler

Bolşevik hükümete karşı yürüttükleri güçlü muhalefete rağmen, Menşeviklerin propaganda faaliyetine belli bir süre boyunca Çekoslovak Alayı'nın silahlı ayaklanmasına kadar fazla bir müdahalede bulunulmadı. Nitekim, sol Menşevik gazete *Novoya Jizn* Ekim 1917 ile basınç altına alındığı ama bu basının devletin hışmına uğrama boyutunda da yaşanmadığı Temmuz 1918 arasında kalan dönem boyunca son derece tahrik edici makaleler yayınladı. Maksim Gorki, gazetenin 7 (20) Kasım 1917 tarihli sayısında Bolşevikleri şu şekilde tanımlıyordu:

"Gözleri körleşmiş fanatikler, 'sosyal devrim' yolu sandıkları yolda çılgınlar gibi hareket eden şerefsiz maceracılar; bu yol gerçekle proletaryanın, devrimin yıkımına giden yoldur. Lenin ve beraberindekiler, bu yolda... konuşma özgürlüğünün rafa kaldırılması, anlamsız tutuklamalara girişme gibi daha önce Plehve ve Stolipin tarafından yapılmış iğrençliklere başvurulabileceğini düşünüyorlar."

Gorki, Lenin hakkında şunları söylüyordu: "Lenin her şeye muktedir bir sihirbaz değil, proletaryanın ne onurunu ne de yaşamını gözeten bir üçkağıtçı... Lenin'in çılgınlığı... onun, Neçayev ve Bakunin gibi anarşizmi..."⁽¹⁶⁾ Bundan üç gün sonra şunları yazmıştı: "Kendilerini sosyalizmin Napolyonları sanan leninistler çılgınlar gibi çağırıyorlar Rusya'nın çöküşünü tamamlıyorlar. Rus halkı bunun bedelini kan göllesiyle ödeyecek."⁽¹⁷⁾ Bu ifadeler yasal bir yayın organında yayınlanıyordu.

İç savaşın patlak vermesi Menşevikleri güç duruma düşürdü; Bolşeviklere karşı büyük bir düşmanlık duyuyorlardı, ancak onlar için eski rejimin restorasyonu daha da kötü olacaktı.

Menşeviklerin Merkez Komitesi'nin 17-21 Ekim 1918 günleri arasında Moskova'da yaptığı bir toplantıda sovyet hükümetine gerektiğinde eleştirel destek verilmesi kararlaştırıldı:

"Emekçi kitlelerle kapitalist sınıflar arasındaki bağ kırılsın Ekim 1917 Bolşevik Devrimi, emekçi kitlelerin devrimin gelişim çizgisini bü-

tünüyle kendi çıkarlarına tabi kılma arzusunun ve devrim olmaksızın Rusya'nın Mütefiklerin emperyalist pençelerinden kurtarılmasının, ıttarlı bir barış siyaseti izlenmesinin, köklü bir tarım programı uygulanmasının, bütün bir ekonomik yaşamın devlet tarafından kitlelerin çıkarına olacak şekilde düzenlenmesinin tasavvur edilemeyeceği gerçeğini ifade ettiği için, ayrıca, devrimin bu aşamasının Rus Devrimi'nin dünyadaki gelişmelerin seyri üzerindeki etkisini genişletmek gibi bir eğilime sahip olduğu için, tarihsel bir zorunluluktur."⁽¹⁸⁾

Toplantı, 'demokrasiye düşman olan tüm sınıflarla siyasi işbirliğini' reddediyor, aynı zamanda, 'sovyet hükümetinin yabancı müdahaleye karşı giriştiği askeri eylemlere doğrudan destek verme' vadedinde bulunurken 'polis baskısını olağanüstü organlarının ve olağanüstü mahkemelerin feshedilmesi' ve 'siyasi ve ekonomik teröre son verilmesi' talebinde bulunuyordu.⁽¹⁹⁾

Menşeviklerin kamuoyuna yönelik bu açıklamasından sonra, Lenin son derece barışçıl, uzlaşma yanlısı bir konuşma yaptı; Menşeviklerden ve Sosyalist Devrimcilerden 'karşılıklı iyi ilişkiler geliştirilmesi' dışında bir şey istemediklerini bildirdi: "Fakat, partiniz içinde hala 'aktivistler' olduğunu, bunların Çeklerin dostları olduklarını unutmayacağız ve bunlara yönelik mücadele yöntemlerimizde bir değişiklik olmayacağı gibi, Çekler Rusya'dan geri püskürtülünceye kadar sizleri de düşman sayacağız. Devlet iktidarını kendimiz için, yalnızca kendimiz için elde tutacağız."⁽²⁰⁾

Sosyalist Devrimciler ve Menşeviklerle uzlaşma uzun ömürlü olamadı. Askeri durum 1919 ilkbaharına doğru kötüleştiği zaman, Lenin daha sert bir dil kullanmaya başladı:

"İzlediğimiz hattı sık sık değiştirmek zorunda kalacağız ve bu da olaylara dışarıdan ve yüzeysel bir gözle bakanlara muhemenen garip ve anlaşılmaz görünecek. 'Bu nasıl olur?' diyecekler. 'Daha dün küçük burjuvaziyle uzlaşma yolları arıyordunuz; bugün ise Djerzinski sol Sosyalist Devrimcilerle Menşevikleri kurşuna dizmekten söz ediyor. Bu ne çelişki!' Evet, bu çelişkili bir tutum. Ama küçük burjuva demokratların izledikleri hattın kendisi de çelişkili: Bunlar nereye oturacaklarını bilmiyorlar; iki iskemlenin arasına sıkışmaya çalışıyorlar, birinden diğerine, bazen sağdaki, ba-

zen de soldaki iskenleye kayıyorlar. Onlara karşı izlediğimiz taktikleri değiştirdik ve bize yöneldiklerinde onlara 'Hoşgeldiniz' diyeceğiz... Küçük burjuva demokratlara karşı güç kullanmayı kesinlikle istemiyoruz. Onlara şunu söylüyoruz: 'Siz ciddi bir düşman değilsiniz. Bizim düşmanımız burjuvazi. Ama onlarla güçbirliği içine girerseniz, bu durumda proletarya dikarörlüğü tedbirlerini size karşı da uygulamak zorunda kalacağız.'⁽²¹⁾

Menşevikler, başta Martov olmak üzere, 'üçüncü güç' olma arayışı içindeydiler. Bunların (ve Sosyalist Devrimcilerin) trajedisi, mümkün olmayan bir 'üçüncü güç' arayışına girmeleriydi. Martov, 23 Ocak 1920'de Akselrod'a yolladığı dokunaklı mektupta şunları yazıyordu:

"Bize yandaş bir dinleyici topluluğu bulduk; fakat bunlar sürekli olarak bizim çok sağımızda durdular. Bolşevizm tarafından çökerilmiş olanların hepsi sağlıklı bir dürtüyle bizi bolşevizme karşı en yürekli savaşçılar olarak memnuniyetle desteklediler. Ama, bizim söylediklerimizden yalnızca kendi işlerine geleni, bizim bolşevizme karşı yöneliğimiz eleştiri ve suçlamaları aldılar. Bu eleştiri ve suçlamada bulunduğumuz sürece bizi alkışladılar; ama, Denikin'e vb. karşı başarılı bir mücadele verilebilmesi, spekülasyona karşı gerçek bir tasfiyeye girişilebilmesi ve uluslararası proletaryanın gericiğe karşı zaferine yardımcı olunabilmesi için bir başka rejimin zorunlu olduğunu söylemeye başladığımız zaman, o güne kadar bizimle aynı şeyleri paylaşmış olanlar bize soğuk ve hatta düşmanca bakmaya başladılar."⁽²²⁾

1919 ilkbaharında bir dizi eyalette kulak ayaklanmalarının baş göstermesi ve Kolçak'ın ilerlemesini başarıyla sürdürmesi, Sosyalist Devrimcilerin ve Menşeviklerin çoğunluğunun bolşevizme karşı aşırı muhalefet konumuna geri dönmesine yol açtı. Bu gelişmenin ışığında, Bolşevik Merkez Komitesi Mayıs 1919'da 'Kolçak'a karşı mücadelede sovyet hükümetini desteklemeye hazır olduklarından kuşku duyulan tüm önde gelen Menşevik ve Sosyalist Devrimcilerin tutuklanması'nı öngören bir direktif yayınladı.

Sol Sosyalist Devrimciler

Bolşevikler, iktidara geldikten sonra Ekim Devrimi'ni desteklemiş olan sol Sosyalist Devrimcileri Halk Komiserleri Konseyi'ne katılmaya da-

vet ettiler. Sol Sosyalist Devrimci liderler, bir süre tereddüt içinde kaldıktan sonra, 18 Kasım (1 Aralık) 1917'de Bolşeviklerle bir anlaşmaya vardılar; bu anlaşmanın bir sonucu olarak sol Sosyalist Devrimci temsilciler hükümete dahil oldular. Yedi komiserlik bunlara verilirken on bir komiserlik Bolşeviklerin oldu. Bu komiserlikler arasında en önemli olanı Tarım Halk Komiserliği idi.

Sol Sosyalist Devrimciler üç ay boyunca hükümette kaldılar. Ancak, Brest-Litovsk Barış Anlaşması'nın imzalanmasını protesto etmek üzere 19 Mart 1918'de hükümetten çekildiler. Anlaşmayı feshetmek ve Almanya'ya karşı savaş ilan etmek istiyorlardı. Ayrıca Bolşeviklerin izledikleri tarım siyaseti ile ciddi bir anlaşmazlık içindeydiler. 'Yoksul Köylü Komiteleri'nin kurulmasına ve tahıl zorunluları için kırsal alana işçilerden kurulu müfrezeler gönderilmesine karşı çıkıyorlardı. Bu uygulamalar yalnızca kulaklar arasında değil, fakat ayrıca sol Sosyalist Devrimcilerin başta gelen yandaşları olan orta köylüler arasında hükümete karşı güçlü bir muhalefete yol açıyordu.

6 Temmuz'da, Rusya ile Almanya arasındaki savaşı yeniden başlatabileceği beklentisiyle sol Sosyalist Devrimciler Alman Büyükelçisi Count Mirbach'a suikaste bulundular ve bununla eşanlı olarak başkent caddelerinde eski müttefiklerine karşı bir ayaklanma başlatıldılar.

Sol Sosyalist Devrimcilerin ayaklanması Bolşevikler tarafından acımasızca bastırıldı. Bununla birlikte, sol Sosyalist Devrimcilerin faaliyetlerinin topyekün yasaklanmasına da gidilmedi. VTsIK, 15 Temmuz'da, bu partinin 'söz konusu suikaste ve bunu izleyen ayaklanma girişimiyle dayanışma içine girmeyi kesin bir dille reddeden' üyelerinin VTsIK içindeki temsilcilerinin bu konularını muhafaza etmelerine izin veren bir karar aldı. Dolayısıyla, kendi partilerinin Merkez Komitesi tarafından gerçekleştirilen bu eylemi tanımayan sol Sosyalist Devrimciler, sovyetler içindeki sandalyelerini yasal olarak Temmuz ayı sonrasında da korudular. Sol Sosyalist Devrimcilerin Temmuz ayaklanması parti içinde bir bölünmeye yol açtı. Çoğunluk von Mirbach'a karşı girişilen suikasti kınadı ve Bolşeviklerle olan barışçıl ilişkiyi muhafaza etmeye çalıştı.⁽²³⁾

Bolşevik Parti'nin siyasi tekeli

İç savaş koşullarının şiddeti, proletaryanın zayıflığı ve köylülüğün düşmanlığa varan hoşnutsuzluğu, Lenin'i, hangi fraksiyonları olursa

olsun Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin eylem özgürlüğüne giderek daha geniş kısıtlamalar getirmeye zorladı. Beyazları yegane saldırı hedefi haline getirebilmek mümkün olsaydı, durum çok daha farklı olurdu. Ne yazık ki, Bolşevikler Kornilov, Denikin ve Kolçak'a verilen siyasi desteği durdurabilmek için Kadet Partisi'ni baskı altına almak zorunda kaldılar. Kuşkusuz Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin çoğunluğu Beyaz generalleri savunmak gibi tasarımların içinde değillerdi, ancak bunlar Kadetlerin baskı altına alınmasına kayıtsız da kalmıyorlardı. Bir bütün olarak, sol Menşevikler Kadetleri savunmuyor, fakat Kadetlerin yanında yer alan sağ Menşeviklerle sağ Sosyalist Devrimcilere yönelik baskıyı da görmezden gelemiyorlardı.

Mart 1919'da benimsenen Bolşevik Partisi programı diğer partilerin sağ kanadı üzerindeki kısıtlamanın geçici olduğunu açıkça belirtiyordu. Nitekim programda şu ifade edilmişti: "Siyasi hakların kısıtlanması ve özgürlüğe getirilen her türden sınırlama zorunlu olmakla birlikte bunlar yalnızca geçici olarak başvurulacak önlemlerdir."⁽²⁵⁾ Ancak, kimi zaman koşullar öylesine bir tuzak hazırlarlar ki, başlangıçta geçici olarak düşünülmüş olan, diğerlerinden daha kalıcı olur.

Güçten düşmüş bir proletarya ile bir iç savaş yürütme zorunluluğu, Bolşevikleri, bir muhalefet partisinin ardından diğerini -ilkini Kadetler, ardından Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler olmak üzere- baskı altına almaya zorladı. Temmuz 1918'deki Beşinci Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi, muhalefetin güçlü bir biçimde temsil edildiği son kongre oldu. Bundan dört ay sonra toplanan toplam 950 delegeli bir sonraki kongrede delegelerin dağılımı şu şekildeydi: 933 komünist, 8 devrimci-komünist, 4 Sosyalist Devrimci, 2 narodnik komünist, 1 maksimalist, 1 anarşist* ve 1 partisiz delege.⁽²⁶⁾

(*)Anarşistler, bir yandan ve özellikle proletarya diktatörlüğü ve Bolşevizme diğer yandan Beyazlara karşı çıkmaya sürüklendikleri bir ikileme yüzyüze kaldılar. Rus anarşizminin tarihçisi Paul Avrich şunları yazıyor: "Ateşli liberterler, anarşistler sovyet hükümetinin baskıcı politikalarını şiddetle kınanmayı hakeden politikalar olarak gördüler; ne var ki, beyazların zafere ulaşması bundan da kötü bir durum olacaktı. Bu zaman içinde Lenin'in rejime yönelik her türden

Parti ve sovyetler

Dolayısıyla, siyasi iktidar üzerinde tek parti tekelinin fiilen kurulması Ekim Devrimi'nden bir yıl kadar sonra gerçekleşti. Bu tekel sovyetlin işleyişini ve genel olarak siyasi yaşamı nasıl etkiledi?

Parti'nin Mart 1919'daki Sekizinci Kongresi parti ile sovyetler arasındaki ilişkileri şu şekilde tanımlıyordu:

"Komünist Parti, kendisine ait bir görev olarak, emekçilerin tüm örgütlerinde -sendikalar, kooperatifler, köy komünleri, vb.- belirleyici bir nüfuz ve tam bir yönlendiriciliğe sahiptir. Komünist Parti, özellikle, kendi programını mevcut devlet kurumlarında -sovyetlerde- egemen olmayı başararak yaşama geçirince çabasıdadır... Komünist Parti, pratik olarak, sovyetlerde özveriye dayalı gündelik çalışma içinde ve en istikrarlı, en kararlı üyelerini sovyetlerdeki tüm görevlerin başına getirmek suretiyle sovyetlerde bütüncül bir siyasi egemenlik kurmayı, bunların işleyişini kontrol etmeyi başarmalıdır. Ancak, parti organlarının işlevleri ile devlet organlarının -sovyetlerin- işlevleri hiçbir şekilde birbirine karışmamalıdır. Böyle bir karışma öldürücü sonuçlar doğurur... Parti kendi kararlarını sovyet organları aracılığıyla ve *sovyet anayasası çerçevesi içinde* yaşama geçirmelidir. Parti, sovyetlerin faaliyetlerini gölgelemek için değil, bu faaliyetlere rehberlik etmek için çaba göstermelidir."⁽²⁷⁾

Parti kongreleri, partinin kendisini sovyetin yerine ikame etmemesi, yalnızca ona rehberlik etmeye çalışması gerektiğini tekrar tekrar belirtmiştir. Nitekim, Onbirinci Parti Kongresi (Mart 1922) şunları kararlaştırmıştır:

"Parti, genel rehberlik ve sovyet devletinin bütün siyasetini yön-

muhalefet, dengeyi karşı-devrimciler lehine bozma eylemi göstermiş olabilir; diğer yandan, aktif bir destek, hatta iyi niyete dayalı bir tarafsızlık, Bolşeviklere, kendi konumlarını ileride yerlerinden kıpırdatılamayacak kadar güçlü bir biçimde sağlamlaştırma fırsatı verebilirdi."Bu ikilemin yolaçtığı sert tartışmalar anarşist kamp içindeki çatlakları daha da derinleştirdi. Sonuçta, büyük bir çoğunluk, kuşatma altındaki rejime değişik düzeylerde destek verdi."⁽²⁸⁾

olsun Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin eylem özgürlüğüne giderek daha geniş kısıtlamalar getirmeye zorladı. Beyazları yegane saldırı hedefi haline getirebilmek mümkün olsaydı, durum çok daha farklı olurdu. Ne yazık ki, Bolşevikler Kornilov, Denikin ve Kolçak'a verilen siyasi desteği durdurabilmek için Kadet Partisi'ni baskı altına almak zorunda kaldılar. Kuşkusuz Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin çoğunluğu Beyaz generalleri savunmak gibi tasarımlar içinde değillerdi, ancak bunlar Kadetlerin baskı altına alınmasına kayıtsız da kalmıyorlardı. Bir bütün olarak, sol Menşevikler Kadetleri savunmuyor, fakat Kadetlerin yanında yer alan sağ Menşeviklerle sağ Sosyalist Devrimcilere yönelik baskıyı da görmezden gelmiyorlardı.

Mart 1919'da benimsenen Bolşevik Partisi programı diğer partilerin sağ kanadı üzerindeki kısıtlamanın geçici olduğunu açıkça belirtiyordu. Nitekim programda şu ifade edilmişti: "Siyasi hakların kısıtlanması ve özgürlüğe getirilen her türden sınırlama zorunlu olmakla birlikte bunlar yalnızca geçici olarak başvurulacak önlemlerdir."⁽²⁵⁾ Ancak, kimi zaman koşullar öylesine bir tuzak hazırlarlar ki, başlangıçta geçici olarak düşünülmüş olan, diğerlerinden daha kalıcı olur.

Güçten düşmüş bir proletarya ile bir iç savaş yürütme zorunluluğu, Bolşevikleri, bir muhalefet partisinin ardından diğerini -ilkini Kadetler, ardından Sosyalist Devrimciler ve Menşevikler olmak üzere- baskı altına almaya zorladı. Temmuz 1918'deki Beşinci Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi, muhalefetin güçlü bir biçimde temsil edildiği son kongre oldu. Bundan dört ay sonra toplanan toplam 950 delegeli bir sonraki kongrede delegelerin dağılımı şu şekildeydi: 933 komünist, 8 devrimci-komünist, 4 Sosyalist Devrimci, 2 narodnik komünist, 1 maksimalist, 1 anarşist* ve 1 partisiz delege.⁽²⁶⁾

(*Anarşistler, bir yandan ve özellikle proletarya diktatörlüğü ve Bolşevizme diğer yandan Beyazlara karşı çıkmaya sürüklendikleri bir ikilemeyle yüzyüze kaldılar. Rus anarşizminin tarihçisi Paul Avrich şunları yazıyor: "Ateşli liberterler, anarşistler sovyet hükümetinin baskıcı politikalarını şiddetle kınanmayı hakeden politikalar olarak gördüler; ne var ki, beyazların zafere ulaşması bundan da kötü bir durum olacaktı. Bu zaman içinde Lenin'in rejime yönelik her türden

Parti ve sovyetler

Dolayısıyla, siyasi iktidar üzerinde tek parti tekelinin fiilen kurulması Ekim Devrimi'nden bir yıl kadar sonra gerçekleşti. Bu tekel sovyetin işleyişini ve genel olarak siyasi yaşamı nasıl etkiledi?

Parti'nin Mart 1919'daki Sekizinci Kongresi parti ile sovyetler arasındaki ilişkileri şu şekilde tanımlıyordu:

"Komünist Parti, kendisine ait bir görev olarak, emekçilerin tüm örgütlerinde -sendikalar, kooperatifler, köy komünleri, vb.- belirleyici bir nüfuz ve tam bir yönlendiriciliğe sahiptir. Komünist Parti, özellikle, kendi programını mevcut devlet kurumlarında -sovyetlerde- egemen olmayı başararak yaşama geçirme çabasıdadır... Komünist Parti, pratik olarak, sovyetlerde özveriye dayalı gündelik çalışma içinde ve en istikrarlı, en kararlı üyelerini sovyetlerdeki tüm görevlerin başına getirmek suretiyle sovyetlerde bütüncül bir siyasi egemenlik kurmayı, bunların işleyişini kontrol etmeyi başarmalıdır. Ancak, parti organlarının işlevleri ile devlet organlarının -sovyetlerin- işlevleri hiçbir şekilde birbirine karışmamalıdır. Böyle bir karışma öldürücü sonuçlar doğurur... Parti kendi kararlarını sovyet organları aracılığıyla ve *sovyet anayasası çerçevesi içinde* yaşama geçirmelidir. Parti, sovyetlerin faaliyetlerini gölgelemek için değil, bu faaliyetlere rehberlik etmek için çaba göstermelidir."⁽²⁷⁾

Parti kongreleri, partinin kendisini sovyetin yerine ikame etmemesi, yalnızca ona rehberlik etmeye çalışması gerektiğini tekrar tekrar belirtmiştir. Nitekim, Onbirinci Parti Kongresi (Mart 1922) şunları kararlaştırmıştır:

"Parti, genel rehberlik ve sovyet devletinin bütün siyasetini yön-

muhalefet, dengeyi karşı-devrimciler lehine bozma eylemi göstermiş olabilir; diğer yandan, aktif bir destek, hatta iyi niyete dayalı bir tarafsızlık, Bolşeviklere, kendi konumlarını ileride yerlerinden kıpırdatılamayacak kadar güçlü bir biçimde sağlamlaştırma fırsatı verebilirdi." Bu ikilemin yolaçtığı sert tartışmalar anarşist kamp içindeki çatlakları daha da derinleştirdi. Sonuçta, büyük bir çoğunluk, kuşatma altındaki rejime değişik düzeylerde destek verdi.⁽²⁸⁾

lendirme işlevini kendi elinde tutarak, kendi çalışması ile sovyet organlarının çalışması arasında, kendi aygıtı ile sovyetlerin aygıtı arasında çok daba keskin bir sınır çizgisi koymalıdır. Sistematik olarak yaşama geçirilen böyle bir ayırım, bir yandan ... sorunların sovyet organları tarafından daha sistematik bir şekilde ele alınıp karara bağlanmasını ve eşanlı olarak her sovyet görevlisinin kendisine verilen görev karşısında daha büyük bir sorumluluk duymasını güvence altına alırken, diğer taraftan partinin tüm devlet organlarının çalışması üzerinde genel rehberlik şeklindeki temel parti çalışması üzerinde gerektiği gibi yoğunlaşmasını mümkün kılmaktadır.⁽³²⁾

"Bugünün en önemli görevlerinden biri parti ile sovyet kurumları arasında doğru bir işbölümünün kurulması ve bunların her birinin hak ve ödevlerinin açık ve ayrıntılı bir biçimde belirlenmesidir."⁽³³⁾

Fakat, partinin iktidar tekeliyle birlikte, parti ile devlet arasındaki ayırım kaçınılmaz olarak biçimsel bir hale geldi. parti üyelerinin disiplin gereği tek bir kişi gibi hareket etme zorunluluğu bunu özellikle derinleştirdi. Nitekim, örneğin Aralık 1919'daki Sekizinci Parti Konferansı aşağıdaki statüyü içeren bir karar aldı:

"Parti grubunun faaliyet yürüttüğü parti dışı bir organın genel toplantılarında, parti grubunun tüm üyeleri, grup içinde karara bağlanmış meseleler üzerinde oylama yapılırken, bu karara uygun olarak ve tam bir oybirliği içinde hareket etmelidirler. Bu kuralı ihlal eden kişiler olağan disiplin hükümlerine tabi olacaklardır."⁽³⁴⁾

Pratikte, parti ve sovyetler giderek artan ölçüde iç içe geçti. Bu iç içe geçme bütün idari düzeylere nüfuz etti. 1919 yılının ikinci yarısında yerel sovyetlerin yüzde 60'ına yakınundan gelen bilgiler, parti üyeleriyle parti adaylarının *guberniialar*daki sovyet kongrelerinin yürütme komitesi üyelerinin yüzde 89'unu oluşturduklarını gösteriyordu; söz konusu oran *uezdler*deki yürütme komitelerinde yüzde 86, *guberniiaların* idari merkezlerinde bağlı şehirlerdeki yürütme komiteleri için yüzde 93 ve *uezdlerin* idari merkezlerine bağlı şehirlerdeki yürütme komiteleri için yüzde 71 idi.

"Parti üyelerinin hükümetin yürütmeye ilişkin hiyerarşisi için-

de tüm mevkilerin işgalinin tamamlanması sadece en düşük düzeydeki kırsal kesimlerdeki idarelerdeydi."⁽³⁵⁾ Bu işgal, yüksek kademelerdeki idari birimlerde en yüksek düzeye erişiyordu. 1921 yılında, *uezd* konferanslarındaki delegelerin yüzde 42'si komünistlere aitti ve bu oran *guberniia* konferanslarında yüzde 75 dolayındaydı. Benzer şekilde, parti üyeliği oranı, yürütme komitelerinde sovyet kongrelerinde olduğundan daha yüksek düzeydeydi. Örneğin, 1921 yılında, bu oranlar, *uezd* düzeyinde yürütme komiteleri için yüzde 72, sovyet kongreleri için yüzde 42 idi; *guberniia* düzeyinde ise sırasıyla yüzde 88 ve yüzde 75 dolayındaydı.⁽³⁶⁾

Devlet kurumlarında demokrasinin gerilemesi

1917 yılı boyunca ve 1918 yılı başlarında, Lenin *proletarya* tarafından uygulanan bir proletarya diktatörlüğünden söz ediyordu. Nitekim, buna ilişkin pek çok ifadesine bir örnek vermek gerekirse, partinin Mart 1918'deki Yedinci Kongresi'nde şunları söylüyordu: "Tüm emekçi halkı sözcüklerin gerçek anlamında devlet yönetiminin içine çekmek bizim açımızdan önemlidir. Bu, muazzam güçlükler taşıyan bir görevdir... Bu görev, ancak on milyonlarca insan bunu bizzat yapmayı öğrendikleri zaman yerine getirilebilir."⁽³⁷⁾

26 Ekim (8 Kasım) 1917'da toprak kararnamesinin yürürlüğe girmesiyle ilgili olarak konuşurken şunu ifade etmişti: "Demokratik bir hükümet olarak, onlarla aynı fikirde olmasak bile halk kitlelerinin kararını görmezlikten gelemeyiz."⁽³⁸⁾

Lenin, devlet-parti ilişkilerinde iç savaş boyunca yaşanan değişimlerin bir sonucu olarak, bu kez oldukça farklı şeyler söylüyordu. Nitekim, Mart 1919'daki Sekizinci Parti Kongresi'nde şunları ifade etti: "Kendi programları gereğince *emekçi halkın* hükümet organları olan sovyetler, gerçekte, *emekçi halkın* bütünü tarafından değil, proletaryanın ileri kesimi tarafından işletilen hükümet organlarıdır."⁽³⁹⁾

Lenin, 'tek parti diktatörlüğünü bir umacı gibi görenleri' alaya alıyor ve şunu söylüyordu: "İşçi sınıfının diktatörlüğü Bolşevik Parti tarafından, daha 1905'te ve hatta daha önce tüm devrimci proletarya ile birlikte doğmuş olan bir parti tarafından yerine getiriliyor."⁽⁴⁰⁾

Adalet Halk Komiseri olan D. I. Kurski'ye gönderdiği 20 Şubat 1922 tarihli bir mektupta, Lenin şöyle bir ifade kullanıyordu: "Devlet anlayışına gelen biz bilinçli işçiler, biz komünistler..."⁽⁴¹⁾

Lenin'in katılmadığı Nisan 1923'teki Onikinci Parti Kongresi'nde, Zinovyev, 'parti diktatörlüğünün pratik olarak yaşama geçirilip kendisinden söz edilmemesi gereken bir şey olduğunu sanan yoldaşlar'la alay ediyor ve parti diktatörlüğünü Merkez Komitesi diktatörlüğü olarak formüle eden bir doktrin geliştirecek kadar ileri gidiyordu:

"Her şeyin lideri olan *tek*, güçlü ve iktidar sahibi bir Merkez Komitesi'ne ihtiyacımız var... Merkez Komitesi demek Merkez Komitesi demektir, çünkü, bu, hem sovyetlerin, hem sendikaların, hem kooperatiflerin ve hem de taşra yürütme komitelerinin ve bütün bir işçi sınıfının merkez komitesidir. Liderlik rolü buradadır ve parti diktatörlüğünün anlamını bulduğu yer de burasıdır."

Kongre kararı şunu ilan ediyordu: "İşçi sınıfının diktatörlüğü, onun kendi öncüsünün, yani Komünist Parti'nin diktatörlüğü dışında bir biçim altında güvenceye alınmaz."⁽³⁸⁾

Mart 1921'de, İşçi Muhalefeti'ne karşı çıkan Troçki, işçi sınıfının haklarıyla bir karşılaştırma içinde partinin haklarını savunuyordu:

"İşçi Muhalefeti, içinde demokratik ilkeleri bir fetiş haline getirdiği tehlikeli sloganlar ileri sürüyor. İşçilerin işçi örgütleri için temsilciler seçme hakkını, sanki diktatörlük geçici bir süre işçi demokrasisinin andaki ruhuyla çatışma içine düştüğü durumlarda bile parti kendi diktatörlüğünü dayatma hakkına sahip değilmiş gibi, partinin üzerinde bir yere koyuyor.

"Bir görev olarak kendi diktatörlüğünü sürdürme yükümü altında bulunan partinin, şekilsiz kitlelerin, hatta işçi sınıfının geçici duraksamaları ne olursa olsun, devrimci ve tarihsel olarak doğuştan kazandığı haklara sahip olduğunu bilmemiz gerekir ve bu esaslı bir öneme sahiptir."⁽³⁹⁾

Parti ile devletin hemen bütünüyle birbiri içine girmiş olduğu herkes tarafından açıkça gözleniyordu. Nitekim, Zinovyev Mart 1919'daki Sekizinci Parti Kongresi'nde şunları söylüyordu:

"İç ve dış siyasetin temel sorunlarının çözümleri partimizin, yani Komünist Parti'nin Merkez Komitesi tarafından kararlaştırılmalı

ve aldığı bu kararları sovyet organlarından geçirmelidir. Kuşkusuz, bu kararları geçirirken bunu Sovnarkom ve diğer Sovyet kurumlarını bir kenara itmeyecek bir biçimde, akıllıca ve iyi düşünülmüş taktiklerle yapmalıdır."⁽⁴⁰⁾

Kamenev, 1920'deki Dokuzuncu Parti Kongresi'nde şunları söyledi: "Komünist Parti, Rusya'daki hükümettir. Ülke 600.000 parti üyesi tarafından yönetilmektedir."⁽⁴¹⁾

Aynı nokta, Troçki'nin Komintern'in Temmuz 1920'deki İkinci Kongresi'nde yaptığı bir konuşmada yeniden vurgulanıyordu:

"Bugün Polonya Hükümeti'nden bir barış anlaşmasının imzalanmasını öngören bir teklif aldık. Bu tür sorunlarda karar kim verecek? Elimizde Halk Komiserleri Konseyi var; ancak bu kurum da belli bir kontrole tabi olmalıdır. Peki ama kimin kontrolüne? Şekilsiz, karmaşık bir kitle durumundaki işçi sınıfının mı? Hayır. Partinin Merkez Komitesi söz konusu teklifi görüşmek ve buna bir yanıt verilip verilmemesi gerektiğine karar vermek için toplanıyor."⁽⁴²⁾

Partinin devlet üzerinde egemenlik kurup kurmadığı, ya da bunun tersi fazlaca önemi olmayan bir sorundur: Bu iki kurumun içiçe geçmesi süreci iyiden iyiye ilerlemiş ve her iki kurumda merkezci eğilimleri güçlendirmişti.*

Demokrasi tek-parti tekeli altında yaşayabilir miydi? Rosa Luksemburg'un Breslau cezaevinde 1918 yılının Eylül ve Ekim ayları içinde kaleme aldığı *Rus Devrimi* adlı broşürü bu sorunu çok açık biçimde ve olağanüstü öngörülerle ortaya koyuyordu. Rosa Luksemburg'a göre:

"Proletarya diktatörlüğü *sınıfın* eseri olmalıdır, onun adına hareket eden küçük bir öncü azınlığın değil, yani, kitlelerin aktif katılımıyla adım adım gelişmeli, kitlelerin doğrudan etkisi altında bulunmalı ve kamusal faaliyetin bütününe kontrolüne tabi olmalıdır; halk kitlelerinin gelişen siyasi eğitiminin üzerinde yükselmelidir."⁽⁴³⁾

(*)Bu konuda partiyle ilgili olarak 13. bölüme bakınız.

Özgürlüğün tek partiyile ya da bir gelişim çizgisiyle sınırlanmasının sonucu ne olabilir? diye soran Luksemburg şunları yazıyor:

"Yalnızca hükümetin taraftarlarına ve -sayıları her ne olursa olsun- yalnızca parti üyelerine tanınan özgürlük hiçbir biçimde özgürlük olarak nitelenemez. Özgürlük, her zaman ve özgül olarak, farklı düşünelere özgürlük tanınmasıdır. Bunun nedeni 'adalet' kavramına fani bir bağlılık değil, siyasi özgürlükte öğretici, sağlıklı ve düzenli olan her şeyin özgürlüğünü bu esaslı karakterine bağlı olmasıdır; 'özgürlük' özel bir ayrıcalık durumuna geldiğinde bunun etkinliği de kaybolur gider."⁶⁸

Rosa Luksemburg daha sonra tek parti tekelinin toplum üzerindeki etkilerini anlatmaya girişir:

"Ülkenin bütününde siyasi yaşamın baskı altına alınması sovyetlerdeki yaşamı da giderek daha çok sakatlamış olmalıdır. Genel seçimler olmaksızın, sınırsız basın ve toplantı özgürlüğü olmaksızın ve özgür düşünce mücadelesi olmaksızın her kamusal kurumda yaşam söner ve içinde aktif unsur olarak yalnızca bürokrasinin ayakta kaldığı bir sözde yaşam hüküm sürmeye başlar. Kamusal yaşam tedrici olarak durgunlaşır; tükenmek bitmez bir enerjiye ve sınırsız deneyime sahip birkaç düzine parti lideri ülkeyi yönlendirir ve yönetir. Gerçekte, bunlar arasında yalnızca bir düzine kadar öncülük işini yerine getirir ve bir işçi sınıfı eliti bu liderlerin konuşmalarını alkışlamak ve -ilkini alttan sonra üstte- bir kılığın işi haline gelen- oybirliğiyle alınmış karar önerilerini onaylamak üzere zaman zaman toplantılara davet edilir; bu, herhalde proletaryanın diktatörlüğü değil, yalnızca birkaç politikacının diktatörlüğüdür, yani, burjuva anlamda, Jakobenlerin idaresi anlamında bir diktatörlük."⁶⁹

Burada unutulmaması gereken şey, bu ifadelerin Ekim Devriminin ve Bolşeviklerin ateşli bir taraftarı tarafından kaleme alınmış olmasıdır:

"Lenin, Troçki ve diğer yoldaşlar, tarihsel bir anda herhangi bir partinin gösterebileceğinden daha fazla bir cesaret, devrimci öngörü ve tutarlılık gösterdiler. Batı sosyal demokrasisinin yoksun

bıdınılığı devrimci onur ve yeteneğin tümü Bolşevikler tarafından temsil edildi. Bolşeviklerin Ekim ayaklanması yalnızca Rus devriminin fiili kuruluşu olmakla kalmadı, fakat ayrıca uluslararası sosyalizmin onurunun kurtuluşu oldu."⁶⁸

Rosa Luksemburg, Rus Devriminin yalnız başına kalmasının Bolşevikleri kitlelerin demokratik haklarını sınırlandırmaya zorladığını açıkça görüyordu. Şunu yazıyordu: "Uluslararası devrimci destek olmaksızın, tek bir ülkedeki proletaryanın görkemli enerjisi ve büyük özverileri bile kaçınılmaz olarak bir çelişkiler ve büyük hatalar labirentinde kaybolup gidecektir."⁶⁷

Rosa Luksemburg, Bolşevik siyasetin çelişkilerine ve büyük hatalarına dikkati çektikten sonra, bunların nedenlerine açıklık getirir:

"Rusya'da olan bütün her şey kavranabilir durumdadır ve başlangıç noktası ve sonu şu ifadeyle özetlenebilecek olan bir neden-sonuç zincirini temsil eder: Alman proletaryasının yenilgisi ve Rusya'nın Alman emperyalizminin işgaline uğraması. Bu koşullarda Lenin ve yoldaşlarından sihirbazlara özgü bir marifetle en iyi demokrasiyi, proletarya diktatörlüğünün en mükemmel örneğini, serpillip gelişen bir sosyalist ekonomiyi gerçekleştirmelerini beklemek, onlardan insanüstü bir şey talep etmek olur. Bunlar, kararlı devrimci tutumlarıyla, örnek teşkil eden eylem güçleriyle ve uluslararası sosyalizme olan sarsılmaz bağlılıklarıyla, böylesine olağanüstü güç koşullar altında yapılabilecek olan her şeyi yaptılar."⁶⁸

Bununla birlikte, Bolşeviklerin işçi demokrasisini sınırlandırmalarının nedenlerine açıklık getirmek yapılmış olanı mazur göstermeye çalışmak anlamına gelmez. Rosa Luksemburg, her şeyden önce, Bolşevik liderleri, bir basınç sonucu kendi gerçek işçi demokrasisi siyasetlerinden sapmaya zorlanmış olduklarını itiraf etmemekle eleştirir: "Tehlike, Bolşevik liderler zorunlu bir durumdan kendilerine bir fazilet payı çıkarmaya ve bu korkunç koşulların kendilerine dayattığı tüm taktikleri bir teorik sistem içinde dondurmak istedikleri noktada başlıyor."⁶⁹

'Değnek-bükme' özelliğiyle bilinen Lenin'in, Luksemburg'un bu söylediğini yaptığı, inkar edilemez bir gerçektir. Lenin özgül bir duruma son derece somut bir biçimde yaklaşırdı, bununla birlikte,

elindeki doğrudan görevin çok uzağında genellemeler yapma eğilimini sürekli gösterdi.

Deneyim, bir hükümetin işçi demokrasisi olmadan gireceği yolun bir çıkmaz sokak olduğunu Lenin'e gösterdi. Lenin'in sendikalarla ilgili tartışma sırasında öne sürdüğü "Bugün sahip olduğumuz devlet altında proletaryayı koruma işini yerine getirecek olan yine kitle sel bir biçimde örgütlenmiş proletaryanın kendisidir; bize düşen görev ise, işçilerin hem kendilerini kendi devletlerine karşı korumalarını, hem de bu devlete sahip çıkmalarını sağlamak için bu işçi örgütlerinden yararlanmaktır"⁽⁵⁰⁾ şeklindeki argümanlar, proletarya demokrasisinin ne kadar geniş kapsamlı bir sorun olduğuna işaret ediyordu. Gerçekte, eğer sendikalar kendilerini devlete karşı korumak durumundalarsa, sendikaların kendi işverenleri konumundaki devletin görüşlerinden farklı görüşleri özgürce tartışma, bu görüşleri dile getiren liderleri serbestçe seçme hakkına sahip olmaları zorunludur. Eğer hem devletin ve hem de sendikaların liderleri fiiliyatta aynı merkezî organ-partinin Merkez Komitesi, Polibürosu veya Sekreteryası tarafından atama yoluyla belirleniyorsa, bu durumda sendikalar işçileri devlete karşı koruyamazlar. Diğer kurumların -sovyetler, sendikalar, vb. parti yapılarıyla aynı disiplin içinde ve onlara bağlı olarak işliyorlarsa, böyle bir durumda bu kurumlarla parti arasındaki görev ayrılığı büyük ölçüde şekilsel bir ayrılık olarak kalacaktır.

İllerdeki bölümlerde göreceğimiz gibi, Lenin devlet ile partinin iç içe geçmesinden giderek daha fazla kaygı duyuyordu. Katıldığı son parti kongresi olan 1922 yılındaki Onbirinci Parti Kongresi'nde yaptığı konuşmada, "Parti ile sovyet hükümetinin organları arasındaki ilişkiler olması gereken ilişkiler değildir"; "Parti aygıtı sovyet hükümet aygıtından ayrılmalıdır"; "Halk Komiserleri Konseyi'nin saygınlığını (bir başka deyişle parti karşısında devletin saygınlığını) T.Cliff artırmamız gerekir" diyordu.⁽⁵¹⁾

Bolşevik Parti tekelinin kurulması, siyasi yaşamda genel bir bozulmaya ve özellikle sovyetlerin rolünde bir gerilemeye yol açtı. Victor Serge bunu şu şekilde özetler:

"Farklı toplumsal çıkarların temsilciliğini yapan, birbirinden değişik fikirlere sahip siyasi partiler arasındaki siyasi tartışmaların or-

tadan kaybolmasıyla birlikte, yerel sovyet düzeyinden başlayıp VTsİK ve Halk Komiserleri Konseyi'ne kadar uzanan ve yalnızca komünistlerden oluşan sovyet kurumları şimdi bir boşluk içine düşmüş durumdadır: Tüm kararlar parti tarafından alındığı için, bunların yapabilecekleri yegane şey bu kararların altına mührü basmaktan ibarettir."⁽⁵²⁾

Sonuç olarak: Bolşevik Parti dışında tüm partilerin yasaklanmasının zararlı sonuçlar doğurmuş olduğunu söylemek bir şey, 'Bolşevikler farklı bir şekilde davranabilir ve tüm partilere özgürlük tanıyabilirlerdi' demek ise bütünüyle farklı bir şeydir. Aslında, proletarya diktatörlüğü, demokrasi, merkezîyetçilik gibi zaman ve mekanla bağı koparılmış, soyut, değişmez öğeleri temsil etmez. Demokrasinin gerçek düzeyi, merkezîyetçilik gibi, üç temel faktöre bağlıdır: (1) proletaryanın gücü; (2) eski rejimin proletaryaya bıraktığı maddi ve kültürel miras; (3) kapitalist direnişin gücü. Demokrasinin yaşama geçirilebilirlik düzeyi bu faktörlerden ilk ikisiyle doğru, üçüncüsüyle ters orantılıdır. Okyanusta yol alan büyük bir yolcu gemisinin kaptanı geminin güvertesinde futbol oynanmasına izin vermekte bir sakınca görmez; fırtınalı bir denizde yol almaya çalışan küçük bir teknenin kaptanının hoşgörüsü ise, doğal olarak bundan çok daha sınırlı olacaktır.

(*) Bkz. Bu eserin dördüncü cildinin 9. bölümü

mız uğruna yaşamlarını feda ettiler.”⁽³⁾

13

Parti'nin dönüşümü

Parti'nin toplumsal bileşimindeki değişimler

1917 yılında Bolşevik Parti çok net bir proleter bileşime sahipti. Yerel parti komitelerinde ya da bir bütün olarak partide aydınların sayısı yok denecek kadar azdı.⁽⁴⁾ İç savaş yıllarında yüzbinlerce işçi partiye katılmıştı. Ancak, savaşın etkileri partinin toplumsal bileşimini köklü bir değişikliğe uğrattı.

Ülkenin idaresinin sağlanması en başta gelen görevdi ve bu görevin yerine getirilmesi sırasında parti üyesi onbinlerce işçi devlet memuru durumuna geldi. Öte yandan, parti üyelerinin büyük bir bölümü iç savaş sırasında Kızıl Ordu'ya katıldı; 1920 yılında Kızıl Ordu'daki parti üyelerinin sayısı 300.000'e ulaşmıştı, diğer bir deyişle her iki komünistten biri Kızıl Ordu içindeydi.⁽⁵⁾ İç savaş yılları boyunca yarım milyonu aşkın komünist Kızıl Ordu içinde çalıştı; bunların yarısına yakını sivil parti örgütlerince Kızıl Ordu'ya gönderilirken, diğer yarısı doğrudan parti tarafından askerlik hizmetiyle görevlendirildi. İç savaş sırasında 200.000'e yakın komünist yaşamını yitirdi.

Lenin Nisan 1920'de şunları söylüyordu:

“Savaş sırasında karşılaşılan her güçlükte parti komünistleri harekete geçirdi ve cephelerde ilk ölümlenenler hep komünistler oldu; İyudenic ve Kolçak'a karşı savaşan cephelerde binlerce komünist yitirdik. İşçi sınıfının en iyi üyeleri yok oldu: bunlar dava-

Savaşın kaçınılmaz sonuçlarından biri, fabrikalarda çalışan parti üyelerinin sayısının olağanüstü boyutlarda azalması oldu. Nitekim, 1919 yılına ait istatistikler parti üyelerinin yalnızca yüzde 11'inin fabrika işçisi olarak çalıştığını gösterir; üyelerin yüzde 53'ü devlet memuru, yüzde 8'inin parti ve sendika görevlisi, yüzde 27'si ise ordu görevlisi olarak çalışmaktadır.⁽⁶⁾

Mart 1921'deki Onuncu Parti Kongresi'nde, Şliapnikov, devrim öncesinde bolşevizmin temel güç merkezlerinden biri olan Petrograd metal işçileri arasında parti üyesi olan işçilerin oranının yüzde 2'den fazla olmadığından yakınıyordu. Aynı oran Moskova için yüzde 4 idi.⁽⁷⁾

Mart-Nisan 1922'deki Onbirinci Parti Kongresi'nde, Moskova komitesi sekreteri, başkentteki komünistlerin yüzde 22'sinin fabrika hücrelerine üye işçiler olduklarını, bunların yarısının idari görevlerde çalıştıklarını, diğer sanayi merkezlerinde fabrikalarda tezgah başında çalışan partili işçilerin oranının bundan da az olduğunu belirtiyordu.⁽⁸⁾

Aynı kongrede, Zinovyev şöyle yakınıyordu: “10.000 ila 12.000 işçinin çalıştığı büyük sanayi bölgelerinde, madenlerde, vb. yerlerde yalnızca altı kişilik parti çekirdeklerine sahip olduğumuz bir gerçektir.”⁽⁹⁾

1922 yılında Riazan eyaletinin kırsal bölgelerindeki parti üyeliği durumunu inceleyen bir araştırma, parti üyelerinin yüzde 78'nin yerel sovyetlerde, yerel parti örgütünde ya da kooperatiflerde idari görevli olarak çalıştığını gösteriyordu. Söylenlere bakılırsa, durum diğer eyaletlerde bundan farklı değildi.⁽¹⁰⁾ 1922'de köylü hücrelerine üye köylülerin yalnızca üçte biri tarımsal faaliyette bulunuyor, üçte ikisi devlet, parti ya da kooperatif görevlisi olarak çalışıyordu.⁽¹¹⁾

Kırsal alanda, parti üyelerinin çoğu eski Çarlık rejiminde memur olarak görev yapmış kişilerdi. Nitekim, 1922 yılında, kırsal alan sovyetlerinin yürütme komitelerinde çalışan parti üyelerinin yüzde 42'si üç yılı aşkın zamandır (yani 1919 yılı öncesinden beri) hizmet yürütüyorlardı. Bu durum, bunların eski memurlar, daha önceki yıllarda olduğu gibi başta gelen idari işleri yürüten Zemstvo çalışanları oldukları savını destekler görünüyor.⁽¹²⁾

Kızıl Ordu içinde yüksek rütbeli parti üyelerinin oranı zaman

içinde artış kaydetmişti. Bu süreç, ordunun asker sayısının iyice azaldığı iç savaşın sona ermesinden sonra özellikle hızlandı. İç savaş sonrasında döneminde ordu içindeki parti hücreleri ezici çoğunlukla subaylardan ve siyasi görevlilerden oluşuyordu. 1921 yılı sonunda rütbesiz askerler ve NCO'lar ordu içindeki komünistlerin yüzde 50'sini teşkil ederlerken, 1924 yılına gelindiğinde bu oran yüzde 20'ye düşmüştü.⁽¹¹⁾

Kariyeristlerin partiye katılımının önlenmesi çabaları

İç savaş sırasında parti üyelerinin göstermek zorunda kaldıkları özveriler kariyer düşkünlerini ürkütmüş ve bunları partiye katılmaktan uzak tutmuştu. Savaş sırasında, Beyazların eline düşen komünistler (ki bunların sayısı hiç de az değildi) esir düşmüş olmanın bedelini yaşamlarıyla ödüyorlardı. Merkez Komitesi'nin Sekizinci Parti Konferansı'na sunmuş olduğu yazılı bir raporda da belirtildiği gibi, "bu koşullarda bir esirin üzerinden çıkan parti kartının anlamı Denikin'in idam sehпасına çıkmakla eş anlamlı" idi.⁽¹²⁾

Bu yüzden, Sovyet Cumhuriyeti'nin askeri koşulları sertleşip kritik bir niteliğe büründüğü zamanlar, Lenin parti kapılarının her zaman olduğundan daha geniş aralanmasını önermişti. Denikin ile İyudeniç'in Sovyet rejimini yıkma tehditinin ciddi boyutlara erişmiş olduğu ve Petrograd'ın Beyazların eline geçme olasılığının büyüdüğü 1919-yılı sonbaharında, parti yeni üyeler kazanma çabasına girdi ve Ekim'de 'Parti Haftası' adı altında bir seferberlik örgütledi: "Parti Haftası' süresince Moskova'da parti örgütüne 13.000 yeni üye kaydedildi."⁽¹³⁾

Parti kitlesel bir biçimde genişledi. Sayısal açıdan, 'Parti Haftası' çarpıcı bir başarıya işaret ediyordu. Yeni üyelerin sayısı en az 160.000 dolayındaydı. Sonraki aylar içinde bu genişleme devam etti. 1920 yılı başında 430.000 olan parti üye sayısı, aynı yılın Mart ayı içinde yapılan Dokuzuncu Parti Kongresi sırasında 600.000'in üzerine çıkmıştı.⁽¹⁴⁾

Rejim böylesine ciddi bir basınç altındayken parti üyesi olmanın riskini göze alıp partiye katılmış olanların büyük çoğunluğu, komünizmin kararlı yandaşları olsalar gerek. Bununla birlikte, Lenin kariyer düşkünlerinin de partiye sızdıklarından kıyğılanıyordu. 16 Ağustos 1918'de şunu söylüyordu: "Kariyer elde etme beklentisiyle

partiye katılmaya çalışanları kabul etmemeli ve bu tür kişileri partiden atmalıyız."⁽¹⁵⁾

Lenin yaşamının son gününe kadar bu soruna tekrar tekrar değindi. Bu kitabın 11. Bölümü'nde, Lenin'in 1919 Mart ayında Petrograd Sovyeti'ne hitaben yaptığı bir konuşmada 'komünist' sözcüğünü doğru telafuz edemeyip kendilerinin 'komonist' olduklarını söyleyen, 'yakalarında kırmızı kurdeleler taşıyan ve sıcak köşelere yerleşen eski bürokratlar'ın varlığına dikkati çektiğini belirtmiştik.⁽¹⁶⁾ Mart-Nisan 1919'daki Dokuzuncu Parti Kongresi'nde, Lenin, "en kötü unsurlar olan eski kapitalist sistemin memurlarının... iktidar partisinin içine sızmaları... iktidar partisi olduğu ve iktidar yolunu açtığı için bunların partiye yükledikleri" tehlikesinden söz ediyordu.⁽¹⁷⁾

3 Nisan 1919'da, Moskova Sovyeti'ne hitaben yaptığı konuşmada aynı konuya yeniden değindi: "Kırsal bölgelerde olup biten şey nedir? Söz konusu bölgelerde kendilerini parti üyesi olarak isimlendirenler çoğunlukla en yüzsüz fırsatçılığa sahip alçak kişilerdir."⁽¹⁸⁾ 21 Nisan 1921'de, "kendi çıkarları için komünistlere yaltaklanan ve kimi zaman köylülere karşı en iğrenç gaddarlığa ve zulme başvuran eski hükümet memurlarının, toprak sahiplerinin, burjuvaların ve diğer pisliklerin istismarlarına"⁽¹⁹⁾ dikkati çekti. Lenin'e göre, kariyeristlerin partiye katılımı mümkün olduğu kadar önlenmeliydi.

Onbirinci Parti Kongresi (Mart-Nisan 1922) yeni üyeleri üç gruba ayırdı: (1) işçiler ve işçi ya da köylü kökenli Kızıl Ordu askerleri; (2) ordu için çalışanlar dışında kalan köylü ve elzanaatkarları; (3) diğerleri -beyaz yakalılar vb. Birinci kategoridekiler parti üyesi olmadan önce altı ay süresince üye adayı olarak kalacaklardı; aynı süre ikinci kategoridekiler için bir yıl ve üçüncü kategoride yer alanlar için iki yıldır.⁽²⁰⁾

Lenin bu düzenlemelerden hoşnut değildi; bu önlemlerin partinin proleter kompozisyonunu artırmaya yeterli olacağı konusunda kuşkuları vardı. Onbirinci Kongre'nin öngününde Merkez Komitesi sekreteri olan Molotov'a yolladığı iki mektupta şunları yazıyordu:

"Yeni parti üyeleri için öngörülen deneme sürelerinin uzatılmasının son derece önemli olduğunu düşünüyorum. Zinovyev deneme süresinin işçiler için altı, diğer kategoriler için on iki ay olmasını öneriyor. Ben, altı aylık sürenin yalnızca büyük ölçekli sanayi işletmelerinde en az on yıldır fiilen çalışan işçiler için geçerli ol-

ması gerektiğini düşünüyorum. Söz konusu deñeme süresi bunların dışında kalan bütün diğeri işçiler için on sekiz ay, köylüler ve Kızıl Ordu askerleri için iki yıl ve diğeri kategoriler için üç yıl şeklinde olmalı.”⁽²¹⁾

Lenin, kariyeristlerden kurtulmak için partinin yozlaşmış unsurlardan arındırılması gerektiği savını destekledi. Sekizinci Parti Kongresi (Mart 1919) şu sonuca vardı:

“Yeterince komünist olmayan ve hatta açıktan açığa asalak olan unsurlar büyük bir kütle halinde partiye doluyorlar. Rus Komünist Partisi'nin iktidarda olması kaçınılmaz olarak görece iyi unsurlarla birlikte bunları da partiye katılmaya yöneltiyor. Sovyetlerde ve parti örgütlerinde ciddi bir temizliğe girişmek vazgeçilmez hale gelmiştir.”⁽²²⁾

Kongreyi izleyen haftalar içinde, kasabalardaki üyelerin yüzde 10-15 kadarı partiden ihraç edildi; bu oran kırsal alanın bazı bölgelerinde daha da yüksekti.⁽²³⁾ Lenin bu temizlik hareketinin çok daha radikal boyutlarda yapılması gerektiğini düşünmüştü. Nitekim, 1919 Haziran'ında kaleme almış olduğu bir makalede şunları yazıyordu:

“Maceracıların ve diğeri tehlikeli unsurların kendilerini iktidar partisine yamamaya girişmeleri kaçınılmazdı. Bu durumun yaşanmadığı bir tek devrim olmamıştır ve olması da beklenemez. Dolayısıyla, bütün sorun, iktidar partisinin güvenilir ve güçlü bir işçi sınıfına dayanarak kendi saflarını arındırma becerisine sahip olabilmesidir.”

Bu yüzden, temizlik hareketi çok radikal olmalıydı ve parti üyelerinin yaklaşık yarısı partiden ihraç edilmeliydi.⁽²⁴⁾

1921 yılında geniş ölçekli bir temizlik hareketine girişildi; 136.386 parti üyesi toplam üye sayısının beşte biri partiden ihraç edildi. Partiden atılan bu üyelerin yüzde 34'ü 'pasiflik', yüzde 25'i kariyer düşkünlüğü ve ayyaşlık, vb., yüzde 9'u ise rüşvet alma, görevi kötüye kullanma gerekçesiyle partiden uzaklaştırıldı.⁽²⁵⁾

Ne var ki, Lenin ve parti liderliğinin işçi olmayanların partiye üye olmalarını zorlaştırmak üzere getirdikleri önlemler ve yozlaşmış

unsurları partiden atmaya yönelik temizlik hareketlerinin birden çok tekrarlanması kariyeristleri partiye sızdırmaktan alıkoymaya yetmedi. Parti ile devletin içiçe geçmesiyle birlikte parti üye kartına sahip olmak bir iş bulmada önemli hale geldi. Zinovyev Sekizinci Parti Kongresi'ne sunduğu raporunda bu durumu şu şekilde dile getiriyordu: “Moskova'da olmadık durumlar yaşanıyor; adamın biri akşam saat sekizde parti üye kartı almak için bölge komitesine geliyor ve ertesi gün gelmesi istendiğinde şu şekilde karşılık veriyor: ‘Bana bir iyilik yapın; yarın bir iş başvurusunda bulunacağım ve parti kartına hemen şimdi ihtiyacım var.’”⁽²⁶⁾

Partinin proleter kompozisyonundaki erozyon devam etti; eski Bolşevik işçilerin artık işçiliği bırakıp devlet ya da parti memuru olarak çalışmaya başlamaları bu durumun başta gelen nedenleri arasındaydı.

Bir avuç eski tüfek

Partinin zayıflamasının yanı sıra, parti içindeki eski Bolşeviklerin sayısal oranı son derece azalmıştı. Ekim 1919'da, parti üyelerinin yalnızca yüzde 20'si Ekim Devrimi öncesinden beri parti üyesiydi; Şubat 1917'den önce partiye katılmış olanların oranı ise yüzde 8 idi.⁽²⁷⁾ Onbirinci Kongre'de konuşan Zinovyev, 1922'deki parti üyeleri arasında Şubat 1917'den önce partiye katılmış olanların oranının sadece yüzde 2 olduğunu söylüyordu.⁽²⁸⁾

Lenin, Molotov'a yolladığı 26 Mart 1922 tarihli mektubunda şunları yazıyordu:

“Eğer gerçeği görmezlikten gelmek istemiyorsak, içinde bulunduğumuz şu gün partinin proleter politikasının onun üyelik karakteri tarafından değil, partinin eski muhafızları olarak isimlendirebileceğiniz küçük bir grubun muazzam ve bölünmemiş prestiji tarafından belirlenmekte olduğunu itiraf etmek zorundayız.”

Bu durumun içerdiği tehlike gerçekten büyüktü:

“Bu grup içindeki küçük bir bölünme, bu prestiji bütünüyle yıkıma uğratmasa bile, her koşulda, bu grubun politikayı belirleme gücünü yitirmesine yol açacak ölçüde zayıflamasına neden olacaktır.”⁽²⁹⁾

"Her türden yanlış yoruma engel olmak için daha başlangıçta vurgulamak gerekir ki, parti Merkez Komitesi'nin Sekreteryası, yalnızca Merkez Komitesi'nin Örgütlenme Bürosu veya Siyasi Bürosu'nda, ya da komitenin tüm üyelerinin katılımıyla gerçekleşmiş toplantılarında alınmış kararları yaşama geçirmiştir."⁽³⁷⁾

Pratikte, Sekreteryaya, özellikle Stalin'in Mayıs 1922'de Genel Sekreter olarak göreve atanmasından sonra, öngörülmüş olandan daha fazla bir güç kazandı. 1922 yılından itibaren, partinin dört organına da üye olan yegane kişi Stalin'di: Merkez Komitesi, Politbüro, Örgütlenme ve Sekreteryaya.

Sekreteryaya kendi personelini muazzam ölçülerde genişletti; Mart 1919'da 15 olan personel sayısını Kasım 1919'da 80 kişiye çıkardı. Bunlar sekreteryaya içindeki sekiz departmanda çalışıyorlardı: Genel idare, maliye, enformasyon, örgütlenme, personel tahsisi, teftiş, köylülük, kadın çalışması⁽³⁸⁾. Mart 1920'de sekreteryanın personel sayısı 150'ye, bir yıl sonra ise 602'ye yükseldi (bunun yanı sıra sekreteryaya bağlı olan, muhafız ve mesaj taşıyan ulak olarak görev yapan 140 kişilik bir askeri müfrezeye vardı).⁽³⁹⁾

Sekreteryanın kontrolü altında olan en önemli yetkililerden biri personel atamalarında söz sahibi olunmasıydı. 1920 yılından itibaren, üç parti sekreterinden biri 'hesaplama ve tahsisat seksiyonu' (Uchraspred) olarak anılan, partinin elindeki insan gücünü hesaplayarak bunların tahsisatına gözcülük eden alt organın işlerinden sorumlu kılınmıştı. Bu organın Onuncu Kongre'ye (Mart 1922) sunduğu rapor, on iki aydan daha kısa bir dönem içinde 42.000 parti üyesinin atama ve transferlerinin yürütülmesi işinden sorumlu olduğunu gösteriyordu.⁽⁴⁰⁾ Uchraspred, devlet ve parti kurumları üzerinde güçlü bir denetim organı konumuna gelmişti.

Zinovyev, Onikinci Parti Kongresi'nde (1923) taşra sovyetlerinin yürütme komitelerinin başkanlarının partinin Merkez Komitesi tarafından atandığını ve bunun bir zorunluluk olduğunu söylüyordu. Gerçekte ise, atamada bulunma gücünü elinde tutan organ sekreteryaya idi.

Parti sekreterlerinin atanması

Ayrıca partinin kendi içinde yaygın atamalar söz konusuydu. İç savaş boyunca, oldukça geniş bölgeleri temsil edenler de dahil olmak üzere

re yerel parti komiteleri Moskova'daki Merkez Komitesi'nin kararlarına muhalefet ettiklerinde sık sık görevden alınırldı. Örneğin, 1919 yılı ilkbaharında, Merkez Komitesi seçimle iş başına gelmiş olan Ukrayna Merkez Komitesi'ni dağıtarak yerine yeni bir komite atadı. Mart 1922 ile Mart 1923 arasında parti sekreteryası taşra komitelerindeki 42 sekreterin atamasını gerçekleştirdi.⁽⁴²⁾

Parti kongreleri ve parti konferansları sırasında önde gelen parti organlarının atama yoluyla belirlenmesinden kaçınılarak bunların seçimle iş başına getirilmeleri gereği tekrar tekrar vurgulanıyordu. Nitekim, Eylül 1920'deki Dokuzuncu Parti Konferansı şu kararı almıştı:

"Bazı istisnai durumlarda insanların seçimi gerektiren görevlere atama yoluyla getirilmelerinin kaçınılmaz olduğu ilkel düzeyde kabul edilmekle birlikte, her şeye rağmen, Merkez Komitesi'ne genel bir kural olarak atamalardan ziyade aday tavsiyesinde bulunması önerilir."

Bundan sonra, sanki sonradan akla gelen bir şeymiş gibi, mevcut duruma ilişkin çarpıcı ifadeler yer veriliyordu:

"Parti organlarının ve tek tek yoldaşların partili yoldaşların görevde getirilmeleri sırasında önceliği kişilerin görüşlerine göre değil de başka ölçütlere vermelerinin kabul edilemez olduğuna dikkat çekmek gerekir. Belli bazı sorunlarda partinin aldığı kararlardan farklı düşüncelere sahip yoldaşlar üzerinde şu ya da bu türden bir baskı kurulması kabul edilemez."⁽⁴³⁾

Parti kongrelerine katılan delegeler bile sık sık seçimle değil, atama yoluyla belirlenir olmuştu. Samara *guberniyası*nın Onbirinci Parti Kongresi'ne (27 Mart-2 Nisan 1922) yolladığı 50 delege *guberniya* konferansında seçimle değil, *guberniya* komitesi plenumunda seçilip atanma yoluyla belirlendi. Bu durumda, Onbirinci Kongre'nin komisyon raporunda belirtilmiş olduğu gibi, 'Merkez Komitesi, Samara *guberniyası*nın içinde bulunduğu nesnel koşulların bir sonucu olarak bu durumu kabul etti'. Burada geçen 'nesnel koşullar' sözcükleriyle ima edilen şey, Samara'nın İşçi Muhalefeti'nin önemli bir kalesi olması ve seçimlerin yapılmış olması durumunda delegelerin (bu zamana kadar yasaklanmış) mubaliflerden oluşacakları gerçeği idi.

Bu uygulamaya bir parti kongresinde ilk kez izin verilmiş olmakla birlikte, o zamanlar bu uygulamaya diğer alanlarda yer yer başvuruldu.⁽⁴⁴⁾

Zorunlulukların yol açtığı sonuç parti içi demokrasinin zayıflaması oldu.

Sendikalarda atamalar

Parti ile devletin içiçe geçmesi ve parti içinde atamanın giderek seçim mekanizmasının yerini alması dikkate alınırca, diğer kurumlarda atama yoluna daha sık başvurulmuş olmasına şaşırılmamak gerekir. Bu kurumlardan biri de sendikalardır.

Şimdi, Dördüncü Sendikalar Kongresi'nde olanlara kısaca göz atmak istiyoruz. 17 Mayıs 1921 günü, kongrenin başlamasından sadece birkaç saat önce, kongredeki parti grubu bir toplantı yaptı. Toplantıda, Tüm Rusya Sendikalar Merkez Konseyi başkanı olan Tomski Politbüro'nun 'Sendikaların Rolü ve Görevleri' başlıklı raporunu okudu. Raporun sendika görevlilerinin seçimi ile ilgili olan bölümünün 'proleter demokrasinin olağan yöntemleri' ifadesine yer vermediğini fark eden parti grubu üyeleri ilgili hükmü değiştirmeye karar verdiler. Üyeler, Riyazanov'un liderliği altında, Tomski'nin resmi itirazına karşın oylamaya giderek 30'a karşı 1500 oyla Politbüro'nun raporuna demokratik prosedürlere uyulmasını öngören bir bölüm eklenmesini kararlaştırdılar.⁽⁴⁵⁾ Politbüro, basiretsiz davrandığı gerekçesiyle Tomski'yi hemen Merkez Konsey Başkanlığı görevinden aldı. Tomski kongrenin başkanlık divanına bile seçilmedi. (Daha sonra, sözde bir 'görev'le Türkistan'a yollandı)

Yine 1921 yılının Mayıs ayında, parti Merkez Komitesi önemli bir sendika olan metal işçileri sendikasının işlerine ciddi müdahalelerde bulundu. Merkez Komitesi, sendika içindeki komünist gruba sendika içindeki önemli mevkilere getirilecek kişiler için bir aday listesi sundu. Söz konusu liste, İşçi Mubalefeti'ni destekleyen kişilerin yerine geçirilmek üzere yeni ve 'sadık' isimler içeriyordu. Sendikadaki komünist grup 40'a karşı 120 gibi ezici bir oy çokluğuyla Merkez Komitesi'nin kendisine verdiği listeyi reddetti. Bu duruma öfkelenen Merkez Komitesi grubun yaptığı oylamayı hiçe sayarak istediği kişileri atama yoluyla iş başına getirdi. Bunun ardından adı geçen sendikayı yeniden örgütlemeye girişti.⁽⁴⁶⁾

"Eski pislik yeniden ortaya çıkıyor..."

Parti yaşanan çürümeden başışık değildi. Daha önce 7. Bölüm içinde gördüğümüz gibi, savaş komünizmi sırasında sert bir eşitlikçilik uygulandığı doğrudur, ancak bu kurallar daha sonra ortadan kaldırılmıştır. Eşitlik, genel bir yoksulluğun yaşandığı koşullarda uygun bir ilke değildir. Genç Marks'ın *Komünist Manifesto*'dan iki yıl önce belirtmiş olduğu gibi: "Üretici güçlerdeki bu gelişme (komünizmin) pratik bir önkoşulu olarak mutlak bir zorunluluktur; çünkü, bu gelişme olmadığı takdirde katlık genelleşir ve katlıkta birlikte en temel gereksinimler için mücadele yeniden başlar; bütün bunun anlamı ise o bildik eski pislğin yeniden ortaya çıkmasının kaçınılmazlığıdır."⁽⁴⁷⁾

Bolşevizmin çok güçlü ahlaki basıncına karşın, aşırı eşitliğin görünen yüzünün arkasında yaşanan gerçek 'eski pislğin' savaş komünizminin göbeğinde yeniden ortaya çıkmasıydı. Bu soysuzlaşma partinin içine de nüfuz etti. Boris Pilnyak'ın 'Riyazan Elmaları' adlı öyküsünde geçen iç savaş döneminin komünist bir bürokratına ilişkin tasvirler bu açıdan çok anlamlıdır:

"Odasında, telefonun yanında bir koltuk duruyordu; emrindeki-lerle konuşurken koltuğunda gösterişli bir şekilde kasıp ayaklarını açarak ileri uzatır, kendi eşitleriyle konuşurken olağan bir oturuş durumuna geçer ve kendinden yüksek mevkide olanlarla konuşurken yerinde toparlanıp dikkat kesilirdi: Bu üç ayrı durumda üç ayrı ses tonu iştilirdi."⁽⁴⁸⁾

Bir başka örneği Sovyet yazar İyuri Libedinski'nin *Bir Hafta* (1922) adlı kitabında buluyoruz. Bu kitapta, 1921 yılı ilkbaharında Urallar'ın eteklerindeki küçük bir kasabada bir haftalık süre içinde yaşananlar öykülendirilir. Yazar, siyasi departmanda sekreterlik yapan Matuşenko isminde bir Sovyet memurunu anlatır; Matuşenko bir rejim altında ateşli bir komünist, bir diğerinde Ortodoks kilisesinin sadık bir din adamıdır. Yalnızca kendi kişisel çıkarını kaygı edinir ve her durumda kendisine iyi bir iş bulmasını bilir:

"Bir pazar günüydü; sekreterler, stenograf yazıcılar, her tarafı gü-rültüye boğan insanlar Poliidep'e saat on birde gelecekleirdi. Matuşenko'nun bunlara aldıracağı yoktu; her zaman kendisini bu insanlardan uzak tutardı. Kendisini ilgilendirmeyen bu insanların varlığına aldırmazdı, ııpkı kendisini ilgilendirmeyen nesnelere ve

hayvanlara, ya da Politdep'e gelen Kızıl Ordu askerleri ve öğretmenler gibi kendisinden düşük seviyede görevlilere aldırış etmediği gibi.

"Ama, kendi listesinde olan kişilerin gözüne nasıl girebileceği konusunda çok kafa yorardı; Politdep Başkanı Golovlev bunların başında gelirdi, sonra da Lenin ve Troçki."^(*)

Milyonlarca insan açlıktan kıvrılırken Matuşenko'nun 'sarı teyragı, beyaz ekmeği' ve 'kokulu çayı' evinden eksik olmazdı.⁽⁵⁰⁾

Libedinski'nin kitabının bir diğer bölümünde, tren istasyonundaki aç kalabalık ve bu insanların önünde pastasını atıştıran iyi giyimli bir komiser anlatılır:

"Tren istasyonunun birinde, büyükçe bir merdiven baştan sona oturan insanlarla doluydu. Erkekler, kadınlar ve çocuklar yanlarında taşıdıkları pislik içinde birkaç parça eşya arasında merdiven basamaklarına uzanmış yatıyorlardı. Kaygı ve sefaletle buruş buruş olmuş yüzleri bir deri bir kemik kalmıştı. Hemen oradaki bir büfenin önünde bir spekülâtör pasta yiyor, aç, evsiz barksız küçük bir çocuk aç gözlerle ona bakıyordu. Çocuğa bir sadaka verildiğinde yere diz çöküyor, kendisine verilen pis kağıt paraları sayıp sigara alacak kadar parası olup olmadığına bakıyordu. Ve o korkunç merdivenlerden aşağı, yere eğrenerek basan (gerçekten de *igrenerek* basan) şık bir komiser göğsünde pırl pırl bir komünist madalyasıyla iniyor, cilalı çizimlerini o yorgun, pis gövdelerin arasına dikkatle basarak spekülâtörün yanına oturuyor ve pasta yiyordu ve o kalabalığın içinde bitli, aç çocuklar vardı."⁽⁵¹⁾

Fedor Gladkov'un kaleme aldığı *Çimento* adlı bir diğer Sovyet romanında, Sovyet Yürütme Komitesi başkanı olan Badin'in parti anıdırma komitesinde recavüz ettiği bir kadını fiziksel gücü ve yüksek rütbesi sayesinde nasıl partiden attığını okuruz.

Kitlelerin kahramanca savaştıkları ve bolşevizmin geleneklerinin hala çok güçlü olduğu iç savaş yıllarında, ayrıcalıklara sahip olan soysuzlaşmış kişiler servetlerini şu ya da bu oranda gizli tutmak zorundaydılar. Ancak, giderek derinleşen çürüme, partinin, devletin ve genel olarak tüm toplumun temellerini kemirmeye başlamıştı.

Partinin demokratik geleneklerini koruma mücadelesi sürüyor...

Parti-içi demokrasinin giderek zayıflaması suskunluğun hakim olduğu bir süreç içinde değil, parti üyelerinden gelen sert protestoların eşliğinde yaşanan bir süreç içinde gerçekleşti. Örneğin, Dokuzuncu Kongre'de bir konuşma yapan K. K. İyurenev, eleştirmenlerin fiilen sürgüne gönderilmesi de dahil olmak üzere Merkez Komitesi'nin eleştirileri bastırma yöntemlerinden bahsediyordu: "Biri Kristiana'ya, biri Urallar'a ve bir diğeri de Sibiryaya gönderiliyor."⁽⁵²⁾ İyurenev, Merkez Komitesi'nin partiye yönelik tavrının 'sorumlu bir bakanlığa değil, sorumsuz bir hükümete' benzediğini söyledi. Aynı kongrede, V. N. Maksimovski, parti merkezinin sorumlu olduğu 'bürokratik merkezîyetçiliğe' karşı 'demokratik merkezîyetçiliği' önerdi. Maksimovski şu yorumda bulundu: "Balık baştan kokar diye bir söz vardır. Bürokratik merkezîyetçiliğin yarattığı sıkıntılar partiyi tepeden itibaren etkiliyor."⁽⁵³⁾ İyakovlev ise şunları söyledi: "Ukrayna bir sürgün yeri haline geldi. Moskova'da şu veya bu nedenle istenmeyen yoldaşlar buraya sürgüne gönderiliyorlar."⁽⁵⁴⁾ Sapronov: "İstedığınız kadar seçim haklarından, proletarya diktatörlüğünden bahsedin; gerçek şu ki, Merkez Komitesi'nin parti diktatörlüğü tutkusu, parti bürokrasisinin diktatörlüğüne yol açıyor."⁽⁵⁵⁾

Her şeye rağmen, iç savaş boyunca parti konferansları ve kongrelerinde özgür tartışma havası yaşatıldı. E. H. Carr'ın sözleriyle aktarırsak, Brest-Litovsk Barış Anlaşması ile ilgili tartışma boyunca, parti içinde "hayati öneme sahip siyasi bir meseleye ilişkin olarak bir partinin pek öyle kolayca izin vermeyeceği türden özgür ve açık bir tartışma yaşandı."⁽⁵⁶⁾ Buharin'in Lenin'in tutumuna karşı 'sol komünizmi' savunduğu broşürü 1918 yılı Mayıs'ında bir milyon adet basıldı.⁽⁵⁷⁾

Sendikalar tartışmasında* bolşevizmin demokratik gelenekleri korundu. Bolşevizme sıcak bakmayan bir tarihçi olan Robert V. Daniel şunu söylüyor: "1920 yılı sonbaharı Komünist Parti içinde açık tartışma ortamının ve liderlerin otoritesine karşı muhalefetin özgürlüğünün doruğa yükseldiği dönem oldu."⁽⁵⁸⁾

Victor Serge, iç savaş sırasında partinin içinde bulunduğu durumu şu şekilde anlatır:

(*) Bkz. Bu eserin dördüncü cildinin 9. bölümü

"Parti'nin eski demokratik gelenekleri şimdi yerlerini daha otoriter bir merkezileşmeye bırakıyorlar. Savaşın beraberinde getirdiği zorunluluklar, marksist bir eğitimden ve 1917 öncesinin militanlarının sahip oldukları niteliklerden yoksun yeni üye akını bunu gerekli kılıyor: Bolşevizmin 'eski muhafızları' haklı olarak kendi siyasi hegemonyalarını muhafaza etme iradesindedir."

Bununla birlikte, parti hala kendi demokratik geleneklerini sürdürüyordu:

"Parti, idareyi elinde tutan ve birbirine kenetlenmiş savaşçı bir grup durumunda... Bununla birlikte parti içinde fikir yürütme ortamı hala son derece canlı ve özgür. Dükkü anarşistlere ve sol Sosyalist Devrimcileri hoşgörüsüyle karşılıyor..."

"Hiç kimse Lenin'le çatışmaya düşmekten ve onu eleştirmekten korkmuyordu. Lenin'in sahip olduğu otorite fazlaca bir basınca sahip değildi; devrimin demokratik tarzları hala öylesine geçerliydi ki, bir devrimci partiye ne kadar yakın bir zaman içinde katılmış olursa olsun partinin ve devletin başındaki bu insan karşısında söziünü sakınmadan konuşmaktan çekinmiyordu. Lenin, birden çok kez, bir fabrika ya da konferans sırasında hiç tanınmayan insanların acımasız eleştirileriyle karşılaştı. Kendisine itiraz eden bu insanları sakince dinledi ve onlara sağduyulu karşılıklar verdi."⁽⁵⁹⁾

Lenin, parti ve proletarya

İkinci Cilt'in yukarıdaki ara başlığın aynısına sahip 8. Bölüm'ünde, 1917'deki Lenin'le ilgili olarak şunları yazmışım:

"Taktiklerdeki tüm zigzaglar boyunca, Lenin'in temel motifi değişmeden kaldı: İşçi sınıfının bilinç ve özgürlük düzeyinin yükseltilmesi, kitlelere kendi çıkarlarının anlatılması, halkın duygu ve düşüncelerine siyasi ifadesinin kazandırılması. Devrim programını, mücadelenin dinamiğine uyan, kitlelerin deneyim ve ihtiyaçlarına karşılık düşen birkaç net ve kolay anlaşılır sloganla ifade etmesini çok iyi biliyordu."

"Lenin, bir strateji ve taktik uzmanı olarak, işçilere 'tepeden bak-

madı': küle mücadelesi deneyimi temelinde onlarla omuz omuza durarak öncü işçilerden çok şey öğrendi. Proletarya partiyi ve Lenin'i yarattı. Lenin de partinin ve proletaryanın şekillenmesine yardımcı oldu."

"Bolşevizm, daha da geniş işçi, asker, köylü kitlelerini devrim bayrağı altında mücadelenin içine çekerek, partinin etki alanını genişleterek, kitlelerin kendi eylemliliğinin ve bilincinin düzeyini artırarak, proletaryanın, partinin ve liderliğin sürekli kendi kendisini eğitmesinin koşullarını yaratarak, halkı Ekim'deki zafere götürdü."⁽⁶⁰⁾

Parti proletaryanın öncüsüydü ve Lenin partinin öncü kadrosu içindeydi. Parti, kitleler tarafından geliştirilmiş sloganları öne çıkarıyor, kitlelere kendilerini örgütlemelerinde ve kendi adlarına harekete geçmelerinde yardımcı olacak strateji ve taktikleri geliştiriyordu.

Şimdi, korkunç bir iç savaşın sonuna gelindiğinde, durum köklü biçimde farklılaşmıştı. Proletarya dağılmış durumdaydı; parti kendisini aktif bir sınıfın öncüsü olarak değil, esas olarak yönetici bir organ gibi hissediyordu. Lenin, 1917 ve 1905 öncesinde tekrar tekrar yapmış olduğunun aksine, 'komiteciler'e haddini bildirmek için bizzat 'bahriyelilere gitme' şansına sahip değildi artık. 1917'de taşkın bir sel gibi akan kitleler partiye ve liderliğe güç kazandırmışlardı; suların geri çekildiği zaman ise, değişik ruh hallerine ve amaçlara sahip yığınlar parti ve liderlik üzerinde ters bir etki yarattılar. Lenin'in 'proletaryanın muazzam potansiyeline mutlak biçimde inandığını' söylediği 1917 yılındaki düş ile atomize olmuş bir işçi sınıfı ve proleter kompozisyonunu büyük ölçüde yitirmiş parti gerçeği arasındaki tezatlık, yaşanacak trajedinin unsurlarını yarattı ve bireylerin kendilerinden kat kat güçlü toplumsal güçler karşısında çok şey yapamayacaklarını gösterdi.

Bolşevik Parti'nin devrimden önce, devrim sırasında ve iç savaş yıllarının kahramanlıklarla dolu yıllarında kaydettiği olağanüstü başarılar, partinin leninist ilkeler üzerinde örgütlenmiş olmasının bu başarıların daha da pekiştirileceğinin garantisi anlamına gelmedi. Örgütsel nitelik tarihin bütün kapılarını açan sihirli bir anahtar değildir. Devrimci partinin varlığı kaçınılmaz olmakla birlikte devrimin ilerleyip gelişmesi için tek başına yeterli değildir. Lenin'in dehası, partinin kitlelerin beklentilerine karşılık verebilmesini sağlamak üzere

yığınlarla yakın ilişki içinde olma ve aynı zamanda partiyi proletaryanın eylem ve bilinç düzeyini yükseltmek için kullanma becerisini tekrar tekrar gösterebilmiş olmasıdır. Son tahlilde, parti her zaman işçi sınıfına tabi ve bağlı durumda kalmıştır. Parti, sözleri ve giriştiği propaganda faaliyetleri ile kitleler tarafından istenen eylemliliği yaratır ve parti sınıfı ancak bu derecede etkileyebilir. İşçi sınıfı eyleminin yokluğunda parti zayıf ve etkisizdir.

14

Lenin ve askeri cephe

Stalin zamanında ve onun ölümünden sonraki dönemde, resmi Rus tarihçileri iç savaş sırasında Kızıl Ordu'nun başında Troçki'nin bulunduğu gerçeğini gizlediler. Bu ordunun tüm başarıları Lenin'e (ve Stalin'e) atfedildi. Böylesi bir destanlaştırma, Lenin'e karşı bir hakaret olarak görülmelidir. Bu bölümde, Kızıl Ordu'ya önderlik konusunda Lenin'in Troçki'ye göre ikincil bir rol oynadığı gerçeğini ortaya koyacağız.

Lenin ve çarlık subaylarının Kızıl Ordu'da istihdam edilmesi

Troçki'nin eski çarlık subaylarına görev vermesi büyük bir muhalefetle karşılaştı. Brest-Litovsk Barış Anlaşması'na ve Lenin'in ekonomik politikasına karşı çıkmış olan 'sol komünistler'in pek çoğu, 'eski bolşevizm' adına Troçki'nin izlediği politikayı reddettiler. Çarlık subaylarının komutasındaki bir orduyu kabul etmeleri şöyle dursun, bunlar merkezi ve düzenli bir ordunun kurulmasına bile karşı çıkıyorlardı. Smirnov, Buharin, Radek ve Bubnov önderliğindeki 'sol komünistler' Troçki'ye çok sert bir biçimde karşı çıktılar. Ordu içinde merkezi otoriteye karşı çıkmamakla birlikte eski çarlık subaylarına güvenmeyen ve onları kıskananlar diğer bir muhalefet odağını oluşturuyorlardı. Bunlar, işçilerden, askerlerden ve bahriyelilerden kurulmuş ve Ekim Devrimi'nin ilk günlerinde önemli bir silahlı direnişle karşılaşmadıkları çeşitli yerelerde Sovyet rejimini inşa etmeyi becermiş olan gerilla gruplarının liderleriydiler. Kökleri uzmanlara yönelik plebyen bir nefrete kadar uzanan bu muhalefet, 'Çaritsın mu-

halefeti' olarak anılıyordu. Onuncu Ordu Komutanı Vorosilov, aynı ordunun siyasi komiseri olan Orjonikidze, Gusev ve -geri plandaki Stalin bu muhalefet odağının liderleriydiler. (Çaritsin Grubu daha sonraki dönemlerde stalinist kliğin çekirdeği haline geldi.)

Lenin'in eski çarlık subaylarının orduya alınması fikri üzerinde uzun zaman herhangi bir yorumda bulunmamış olması, Troçki'nin izlediği politikaya karşı çıkan bu iki muhalefet grubunun birleşik gücünün daha da büyümesine yol açmıştı.

Troçki, kendisine destek vermesi için tekrar tekrar Lenin'e çağrıda bulunmak zorunda kaldı. Ağustos 1918'de, Lenin, Troçki'ye Lenin tarafından önerilmiş olan ve genelkurmaydaki tüm subayların yerine komünistlerin getirilmesini öngören karar tasarısı konusunda ne düşündüğünü sordu. Troçki bu öneriye çok sert biçimde karşı çıktı:

"Bunların (eski çarlık subayları) bir çoğu ihanet eylemlerinde bulunuyorlar. Ancak, askerleri taşıyan trenlerin işledikleri hatlarda da sabotaj eylemlerine rastlanıyor, ama hiç kimse demiryollarındaki makinistlerin tümünün komünistlerle değiştirilmesini önermiyor. Lenin'in önerisinin tümüyle işe yaramaz bir öneri olduğunu düşünüyorum... Söz konusu subaylardan yararlanılması konusunda en büyük yaygarayı koparanlar, ya panik içinde olan kişiler, ya da askeri aygıtın işleyişinin bütünüyle dışında olan, veya, partinin sabotajcılardan daha büyük zararlara yol açan askeri faaliyetleri. Bunlar, bir şeye göz kulak olma becerisini gösteremeyen, küçük diktatör gibi bütün zamanlarını boş boş oturarak geçiren ve bir başarısızlıkla karşılaştıklarında sorumluluğu iizerlerinden atmak için Genelkurmay'daki subayları suçlayan kişiler."⁽¹⁾

24 Kasım 1918'de, Lenin, Kızıl Ordu subaylarına yaptığı bir konuşmada hala şunları söyleyebiliyordu: "Bugün kendi yeni ordumuzu inşa ederken, kendi subaylarımızı yalnızca halktan gelen insanlar arasından seçmeliyiz. Askerlerden saygı göreceğ ve kendi ordumuz içinde sosyalizmin gücünü artıracabilecek olanlar yalnızca Kızıl subaylardır. Böyle bir ordu ise asla yenilgiye uğratılamaz bir ordu olacaktır."⁽²⁾

Mart 1919'daki Sekizinci Parti Kongresi'nin öngününe kadar, Lenin askeri uzmanlardan hangi ölçülerde yararlanılacağı konusun-

da net bir fikre sahip değildi. 1919 yılı Mart ayı başlarında Troçki şunları anlatıyordu:

"Lenin bana gönderdiği pusulada şunu soruyordu: 'Bütün uzmanları sepetleyip Laseviç'i genelkurmay başkanı yapma fikrine ne diyorsun?' Laseviç eski bir Bolşevikti ve Alman Savaşı sırasındaki başarıları dolayısıyla astsubay çavuş rütbesine yükseltilmişti. Aynı pusula üzerine 'Bu çok aptalca!' diye yazdım. Lenin pusulayı aldığımda çatık kaşlarla ve çok kurnaz bir yüz ifadesiyle 'Bana karşı çok acımasızsın!' dermişcesine sinsi sinsi bana baktı. Ama, kaşlarını ne kadar çatarsa çatsın, gerçekte en küçük kuşkuyla yer bırakmayacak kadar sert ve kesin yanıtlar almaktan memnuniyet de duyardı. Toplantıdan sonra yan yana geldik. Lenin bana cepheyle ilgili çeşitli sorular sordu. Ona şunu söyledim:

"Bana bütün eski subayları kovmanın daha iyi olup olmayacağını sormuştun. Bugün ordumuz içinde bunların sayısının ne olduğunu biliyor musun?"

"Hayır."

"Yaklaşık olarak?"

"Hiç bilmiyorum."

"Bu sayı otuz binin altında değil."

"Ne?"

"Otuz binden az değil. Bunlar arasında her bir haine karşılık yüz kadar güvenilir subay düşüyor; firar eden her subaya karşı iki ya da üç ranesi savaşta ölüyor. Söyle misin bunların nasıl başkalarını bulacağız?"⁽³⁾

Bundan birkaç gün sonra, Lenin sosyalist cumhuriyetin inşası sırasında karşılaşılan sorunlarla ilgili olarak yaptığı bir konuşmada şunları söylüyordu:

"Kısa bir süre önce Yoldaş Troçki'den bizim Savaş Departmanımız içinde görev alan eski çarlık ordusunda çalışmış subayların sayısının otuz bin kadar olduğunu öğrendiğim zaman, düşmanımızın zaaflarından nasıl yararlandığımızı, daha önce komünizme karşı çıkmış olanları bugün onun inşasına katılmak zorunda bıraktığımızı, kapitalistlerin bize fırlattıkları tuğlalarla komünizmi inşa etmekte olduğumuzu çok daha iyi anladım."⁽⁴⁾

Yukarıda aktardığımız konuşmalar, Lenin'in Kızıl Ordu'nun örgütsel yapısını etkilemekten ne denli uzak olduğunu, askeri konularda Lenin'in Troçki'ye oranla nasıl ikinci planda kalmış olduğunu açıkça gösterir.

Şimdi yanıt arayacağımız soru şu: Kızıl Ordu'nun askeri stratejisi neydi?

Savaş stratejisi üzerinde anlaşmazlık

Parti Merkez Komitesi'nin izlenecek strateji konusunda anlaşmazlığa düşerek bölünmeye uğradığı dört olay yaşandı. Diğer bir deyişle, askeri cephelerin sayısı kadar anlaşmazlık oldu. Pratik, Lenin ile Troçki arasında anlaşmazlığa yol açan durumlardan birinde Lenin, diğerlerinde ise Troçki'nin haklı olduğunu gösterdi.

1919 yazında yaşanan ilk ciddi anlaşmazlık, doğu cephesindeki durumla ilgiliydi. Troçki, Kolçak bir kez Urallar'ın doğusuna çekilmek zorunda kaldıktan sonra Kızıl Ordu'nun bu noktadan sonra Kolçak'ın peşine düşmek yerine dağlarda kışı beklemesi gerektiğini ileri süren Kızıl Ordu genelkurmay başkanı Vatzetis'i destekliyordu. Bu, Kızıl Ordu'ya, birliklerinin bir kısmını doğu cephesinden çekerek Denikin'in giderek daha tehlikeli olmaya başladığı güney cephesine kaydırma olanağı sağlayacaktı. Ne var ki, Askeri Konsey'in iki eski Bolşevik üyesi Smilga ve Lasheviç'in yanısıra, eskiden çarlık ordusunun genelkurmayında albay rütbesiyle görev yapmış olan doğu cephesi komutanı S. S. Kamenev bu plana şiddetle karşı çıkıyordu. Lenin bunların görüşlerini destekledi. Adı geçen bu kişiler Kolçak'ın yenilgisinin çok yakın olduğu, az sayıda askerin bunun için yeterli olacağı, Kolçak'ın sonuna kadar takip edilmesi ve ona soluk alma olanağı verilmemesi gerektiği görüşünde ısrarlıydılar; bu çok önemliydi, aksi taktirde Kolçak kış ayları boyunca yeniden güç toplar ve ilkbaharda doğu cephesinde her şey yeniden başlardı. Dolayısıyla, sorun bütünüyle Kolçak'ın ordusunun ve cephe gerisi kuvvetlerinin durumunun ne olduğunun doğru bir kestirimine bağlıydı.

Troçki, sonraları bu konudaki görüşlerinin yanlış olduğunu itiraf eder: "Doğu cephesi komutanlığının Kolçak'ın ordusunu kovalamasının yerinde bir karar olduğu anlaşıldı... Doğu orduları, bazı birliklerini güney cephesine kaydırırken eşzamanlı olarak Kolçak'ı Sibirya'nın ortasına kadar kovaladılar."⁽⁵⁾

İkinci anlaşmazlık güney cephesindeki durumla ilgiliydi. Bu

olayda, Troçki genel kurmayın başına henüz geçirilmiş olan S. S. Kamenev'in planını desteklemiş olan Lenin'e ve Merkez Komitesi çoğunluğuna karşı haklı çıktı. Güneyde, düşman güçler ayrı ve birbiriyle uzlaşmazlık içinde olan iki gruptan oluşuyordu: Özellikle Kuban eyaletinde yoğunlaşmış olan Kazaklar ve gönüllü Beyaz Ordu. Troçki, bu iki grup arasındaki uzlaşmazlıktan yararlanılması gerektiği inancındaydı. Buna karşılık, meseleyi yalnızca mantıksal açıdan değerlendiren, onun sosyo-politik vehçelerini dikkate almayan Kamenev, Kuban eyaletinin gönüllüler için ana üs konumunda olduğunu söylüyor ve düşmana kesin darbenin Volga üzerinden bu eyalette indirilmesi gerektiğini ileri sürüyordu. Kamenev'in stratejisi Kızıl Ordu açısından korkunç bir yenilgiyle sonuçlandı. Troçki şunları yazıyor:

"Oysa Denikin Kazakları güneye karşı uzun bir ileri harekate girişmeye ikna etmekte başarısız kalmıştı... Bizim güneyden Kazak çetelerine karşı saldırılarımız onun işine yarıyordu. Bundan sonra, Kazaklar kendi toprakları üzerinde artık kendilerini savunabilecek durumda değillerdi; böylece, kendi ellerimizle Kazakların yazgısını gönüllüler ordusunun yazgısına bağlı hale getirmiş olduk. "Kendi askeri operasyonlarımızı dikkatlice hazırlamamıza, askeri güçlerimizi ve teknik donanımımızı yoğunlaştırmış olmamıza rağmen ortada kaydettiğimiz bir başarı yoktu. Kazaklar Denikin'in ordusunun cephe gerisinde kendilerine çok sağlam bir siper oluşturdu. Kendi topraklarına sıkı sıkıya yapışmışlardı ve topraklarını dişleri ve tırnaklarıyla sonuna kadar savunmaya hazır görünüyordular. Giriştığımız saldırı tüm Kazak halkını ayağa kaldırmıştı. Zamanımızı, enerjimizi ve idari faaliyetlerimizi eli silah tutan herkesi Beyaz Ordu'nun üzerine sürmek için harcıyorduk. Bu arada Denikin Ukrayna'yı bir baştan diğerine süpürdü; safalarını sağlamlaştırdı ve kuzeye doğru ilerledi."⁽⁶⁾

25 Haziran 1919'da gönüllüler ordusu Ukrayna'nın en önemli kenti olan Kharkov'u işgal etti. Aynı ayın sonlarında Don Kazakları Don'u Sovyet güçlerinden temizlerken Kuban Kazakları aşağı Dinyeper'de Ekaterinoslav kentini ele geçirdiler. 30 Haziran'da, Denikin İngiliz uçak ve tanklarının yardımıyla Çaritsin'i ele geçirdi. 31 Temmuz'da Poltava işgal edildi. Karadeniz kıyısı üzerindeki Kherson ve

Nikolayev 18 Ağustos'ta alındı; bundan beş gün sonra İater Odessa düştü. 31 Ağustos'ta gönüllüler ordusu Kiev'e yürüyüşe geçti. Denikin'in orduları Eylül ayı boyunca ilerlemeye devam ettiler. 20 Eylül'de Kursk'u, 6 Ekim'de Voronezh'i, 13 Ekim'de ise Moskova'ya 250 mil mesafede bulunan Orel'i ele geçirdiler. Tarihçi Carr, söz konusu bu haftaları 'rejimin varlığının sallantı içine düştüğü kritik nokta' olarak tanımlar.

Bu gelişmelerden sonra, parti liderliği Troçki'nin baştan beri kabul ettirmeye çalıştığı planı benimsedi.

"Girişeceğimiz ilk saldırı ile gönüllüler ordusunun Kazaklarla bağı kesip Kazakları kendi başlarına bırakmayı, tüm gücümüzü gönüllülere karşı yoğunlaştırmayı önermişim. Bu plana göre, saldırının ana doğrultusu Volga'dan Kuban'a doğru değil, Voronezh'ten Kharkov ve Donetz bölgesine doğru olacaktı. Ülkenin kuzey Kafkasları Ukrayna'dan ayıran bu bölgesinde köylüler ve işçiler tamamen Kızıl Ordu'dan yanaydı. Bu doğrultuda ilerleyen Kızıl Ordu adeta tereyağ üzerinde kayan bir bıçak gibi hızla yol katedecekti. Kazaklar sınırlarını yabancılara karşı korumak üzere buldukları yerde kalacaklardı, ama biz Kazaklara ilişmeyecektik... En nihayet sonradan benimsenen plan bu oldu, ama Denikin'in düşman eline düşmesi Moskova'nın düşmesinden daha tehlikeli olan Tula'yı tehdit etmeye başladıktan sonra. Birkaç aylık zaman yitirdik, gereksiz kayıplar verdik ve çok kritik haftalar yaşadık."⁽¹⁾

Troçki'nin Denikin'e karşı hareket planı, sonradan olayların gelişiminin de doğruladığı gibi, her bakımdan çok zekice hazırlanmış bir plandı. Troçki iki sosyo-politik faktörü dikkate almıştı. Bunlardan birincisi Don proletaryasının Bolşeyik yanlısı tutumuydu. İkincisi ise Kuban Kazakları ile Denikin'in Beyaz gönüllüleri arasındaki uzlaşmazlıktı. Troçki'nin hesabı her iki durumda da nesnel gerçeklere dayanıyordu.

Parti Politbürosu 14 Eylül günü Troçki'nin orijinal planını bütünyle kabul ederek güney cephesine ilişkin emirlerini değiştirdi. Bundan sonra Denikin'in ordusunun geri çekilmeye başladığı görüldü. 20 Ekim'de Kızıl Ordu Orel'i ele geçirdi, bundan dört gün sonra Budenny Denikin'in süvari birliklerini yenilgiye uğrattı. Denikin 15 Kasım'da Voronezh yakınlarındaki Kastornaya'da, 17 Kasım'da Kursk

'ta yenilgiye uğradı; ordularının geri çekilmesi aynı hızda devam etti. 3 Ocak 1920'de Çaritsin'i, 8 Ocak'ta Rostov'u kaybetti. Rostov, buradaki göğüs göğüse savaştan sonra 20 Ocak'ta yeniden Denikin'in eline geçti, ancak üç gün sonra şehir Kızıl Ordu tarafından geri alındı. Beyaz ordular geri çekilmeye devam ettiler. 15 Mart'ta Denikin Ekaterinodar'ı kaybetti; 4 Nisan'da Beyaz Ordu'nun komutanlığını bırakarak İngiltere'ye gitmek üzere ülkeden ayrıldı.

Troçki ile Lenin arasındaki üçüncü anlaşmazlık Petrograd'la ilgiliydi. Denikin'in Moskova'yı tehdit etmekte olduğu 1919 yılının Ekim ayında, Finlandiya Körfezi'ndeki İngiliz donanmasının desteğindeki İyudeniç hızla Esonya'dan Petrograd'a ilerliyordu. 12 Ekim'de İyudeniç'in askerleri Petrograd'a 10 mil uzaklıktaki İyamburg'u ele geçirdiler. 16 Ekim'e gelindiğinde 60 mil yol katederek Gatçina'ya ulaşmış bulunuyorlardı ve bundan kısa bir süre sonra Petrograd yakınlarındaki Çarskoe Selo'ya ulaştılar. Beyaz generaller kendilerinden o denli eminlerdi ki, harekate komutanlık eden general, dürbünle Petrograd'a bakmak isteyip istemediği sorulduğunda buna gerek olmadığını, çünkü ertesi gün kentin ana caddesi olan Nevski Prospekt üzerinde yürüyor olacağını söylüyordu.

15 Ekim'de Politbüro toplandı. Her iki başkent tehdit altındaydı ve Lenin Petrograd'ın gözden çıkarılarak eldeki tüm güçlerin Moskova etrafında toplanmasını önerdi (Hatta, Lenin'e göre Moskova'dan da vazgeçilerek Urallar'a çekilme olasılığı da mevcuttu). Troçki Lenin'le aynı fikirde değildi; bir dizi tartışmadan sonra Merkez Komitesi Troçki'den yana tavır aldı. 16 Ekim'de Troçki aceleyle zirhlı trenine bindi ve Petrograd'a gitmek üzere yola çıktı. Şehri sokak sokak savunmak zorunda kalabileceklerinden kaygılanıyordu:

"Bu dev kente girmeleri halinde Beyaz Muhafızlar her evi kendileri için bir münamma, bir tehdit ya da ölümcül bir tehlike anlamına gelecek olan betondan yapılmış bu labirent içinde kaybolacaklar. Saldırının nereden ve hangi yönden geleceğini nasıl bilecekler? Bir pencereden? Bir çatı arasından? Bir bodrumdan? Bir sokağın köşesinden? Belki de her yerden!... Bazı caddelerin etrafını dikenli tellerle çevirebiliriz; diğerlerini olduğu gibi bırakıp onları kırduğumuz tuzaklara doğru yönlendirebiliriz. İhtiyacımız olan tek şey teslim olunanıya kararlı birkaç bin insan... Bu şekilde girişilecek iki ya da üç günlük bir savaş işgalcileri bir korkaklar sürüsü

haline getirir ve bunların gruplar halinde veya tek tek silahlarını yoldan geçen silahsız insanlara ve kadınlara verip teslim olduklarına tanık oluruz.”⁽⁸⁾

Troçki'nin enerjisi, örgütlenme konusundaki olağanüstü yeteneği ve kitleler önünde etkileyici konuşma sanatı harekete geçmiş durumdaydı. Petrograd Sovyeti'nde yaptığı konuşmada şunları söylüyordu: “Bu kadar çok sıkıntıya katlanmış, böylesine derin bir manevi ateşle yanmış... güzelim Kızıl Petrograd eskiden olduğu gibi devrimin meşalesi olarak yanmaya devam edecektir.” Tek başına atına binip geri çekilen askerlerin önüne geçiyor, onları mevzilerine geri dönmeye ikna ediyordu. Kararlılık ve cesaretle savaşan Kızıl Askerler lyudeniç'in ordusunu bozguna uğrattılar.

Petrograd cephesindeki dönüm noktası, güney cephesindeki dönüm noktasıyla aynı gün yaşandı: 20 Ekim'de Kızıl Ordu Orel'i geri aldı.

Troçki ile Lenin arasında askeri strateji alanında yaşanan dördüncü anlaşmazlık Varşova üzerine yürüme konusundaydı. Polonya 25 Nisan 1920'de Sovyet Rusya'ya karşı askeri bir saldırı başlatmıştı. Polonyalı askerler süratle ilerleyerek 6 Mayıs'ta Ukrayna'nın başkenti Kiev'e girdiler ve kısa süre içinde ülkenin batı bölümünü bütünüyle işgal altına aldılar. 26 Mayıs'ta Sovyetler'in karşı saldırısı başladı. 5 Haziran'da Budenny'nin Kızıl süvari birlikleri düşman cephesini yarıdı. 12 Haziran'da Kiev'i boşaltan Polonyalılar bir süre sonra hızla Sovyet sınırlarına doğru püskürtüldüler.

Polonyalılara karşı verilen savaşın bu aşamasına kadar, yani savaşın savunma savaşı olarak sürdüğü müddet içinde, Lenin ile Troçki arasında bir uyuşmazlık söz konusu değildi. Şimdi ise, 'Kızıl Ordu yoluna devam etmeli ve Polonya'yı işgal etmeli mi?' sorusu gündeme gelmişti; Lenin 'Evet' derken Troçki 'Hayır' diyordu. Bolşevik liderliğin diğer üyeleri bir bütün olarak Lenin'den yana tavır aldılar. Savaşın işlerin yoluna gitmediği bölümünde ihtiyatlı bir tutum takınmayı yeğlemiş olan Stalin⁽⁹⁾, şimdi -yani net bir başarı elde edildikten sonra- bir hayli coşkulu bir tavra bürünmüştü.

Polonyalı komünist liderler ikiye bölündüler. Djerzinski, Markhlevski, ve en başta Radek, Sovyetler'in Polonya içine kadar ilerlemesine karşıydılar. Unschlicht, Lenski ve Bobinski ise karşıt fikirdeydiler. Lenin ne yapılacağı konusunda tereddüt göstermedi. Polonya

savaşının olumlu yönde seyretmesi özgüvenini artırmıştı. 17 Temmuz'da Politbüro'nun Varşova üzerine yürüme kararı almasını sağlamakta fazla zorlanmadı. Troçki'nin önerisini dikkate almadı ve Yüksek Komutanlık adına saldırıya geçmeyi önerdi. Bunları yaparken Politbüro'nun diğer beş üyesini de yanına almıştı.

Lenin'in stratejisi yanlış çıktı ve bu yanlışın bedeli ağır oldu. Polonyalı köylülerin ve işçilerin Kızıl Ordu'yu sıcak karşılamayacaklarını ileri sürmüş olan Radek'in tamamen haklı olduğu ortaya çıktı. 15 Ağustos'ta Sovyet askerleri Varşova önlerinde yenilgiye uğradılar ve 400 km. kadar geriye, Polonya topraklarının dışına püskürtüldüler.

Sovyet ordusunun aldığı bu yenilgide rol oynayan başkaca etkenler de vardı. Örneğin, batı komutanlığı ile güneybatı komutanlığı arasında şaşırtıcı bir koordinasyon yokluğu söz konusuydu: 13 Ağustos tarihinde güneybatı komutanlığına batı cephesine katılması için emir verildiği halde, bu ordu savaşta kaydadeğer hiçbir rol oynamadı. Troçki'nin güneybatı komutanlığının tavrına ilişkin açıklaması basit ve ikna ediciydi: Güneybatı ordusunun siyasi komiseri Stalin'in kişisel tutkuları ve kiskançlıkları. Stalin, Tukhaçevski'nin Varşova'da kazanacağı bir zafere tanık olmayı, ya da Tukhaçevski'nin siyasi memuru Smilga'nın başarısının gölgesinde kalmayı hazmedemezdi. Her ne pahasına olursa olsun, Tukhaçevski ve Smilga'nın Varşova'ya girdikleri anda kendisi de Lvov'a girmek istiyordu:

“Stalin kendi savaşını veriyordu. Tukhaçevski'nin ordusunun tehlike içinde olduğu gözle görülür hale geldiği zaman genelkurmay başkanı Polonyalı askerlerin ve Varşova'nın yan kanatlarına saldırılar düzenlenebilmesi için güneybatı cephesine yön değiştirip Zamostye-Tomaşev'e doğru yönelmesi için emir verdiğinde, güneybatı cephesi komutanlığı Stalin'in teşvikiyle batıya doğru ilerlemeye devam etti: Lvov'un alınması Varşova'yı almaları için 'diğerleri'ne yardım etmekten daha önemliydi! Genelkurmayımız üç dört gün bu emrin hayata geçirilmesini sağlayamadı. Güneybatı komutanlığı, ancak birbiri ardına yapılan uyarı ve tehditlerden sonra yönünü değiştirdi. ancak bu sırada yitirilen birkaç günlük zaman yenilgide belirleyici bir rol oynadı. Polonyalılar 16 Ağustos'ta karşı saldırıya geçtiler ve askerlerimizi geri çekilmeye zorladılar. Eğer Stalin ve Voroşilov ile kara cahil Budenny Galiciya'da 'kendi savaş

ları'na girişmiş olmasalardı ve zamanında Lublin'e varmış olsalardı, Kızıl Ordu yenilgiden kaçınabilirdi."⁽¹⁰⁾

(Burada, Kızıl Ordu'nun lojistik desteğinin çok zayıf olması, destek hizmetlerinden yoksun oluşu, vb. nedenlerle Varşova üzerine yürümenin her durumda yenilgiyle sonuçlanmaya mahkum olup olmadığını tartışmayı yersiz buluyoruz). Varşova'ya yürümek fikri siyasi bir hata idi. Uğranan başarısızlıktan sonra Lenin şunu söylemişti: "Saldırımız, neredeyse Varşova'ya kadar süren aşırı süratli ileri hareketimiz hiç kuşkusuz bir hata idi."⁽¹¹⁾ Polonya halkının bu saldırıyı tarihsel düşmanlarının topraklarını işgale yönelik girişimi olarak görmeleri kaçınılmazdı. Lenin, hatalarının üstünü örtmeye çalışacak biri değildi. Clara Zetkin'e şunları söylemişti:

"Polonyalılar Kızıl Ordu askerlerini kardeşleri ve kurtarıcıları olarak değil, düşmanları olarak gördüler. Toplumsal ve devrimci değil, milliyetçi ve emperyalist bir tarzda düşündüler ve bu şekilde hareket ettiler. Polonya'da kendisine bel bağladığımız devrim gerçekleşmedi. Pilsudski ve Daszynski tarafından kandırılmış işçiler ve köylüler kendi sınıf düşmanlarını savındular, bizim cesur Kızıl askerlerimizi aç bıraktılar, onları pusuya düşürdüler ve öldüresiye dövdüler... Radek neler olacağını önceden görmüştü. Bizi uyarıyordu. Çok sinirlenmiştim ve onu 'yenilgicilik'le suçlamıştım... Ama iddialarında haklıydı."⁽¹²⁾

Kızıl Ordu'nun idaresi konusunda aralarındaki tüm taktik görüş ayrılıklarına karşın, Lenin ile Troçki arasında son derece yakın bir ilişki vardı. Bunu görmek için o yıllarda bu iki insan arasındaki yazışmalara göz atmak yeterlidir; söz konusu yazışmalar büyük ölçüde iç savaş sorunlarına ilişkin sayısız çoklukta kısa notlardan ve uzun telgraflardan oluşur.⁽¹³⁾

Bu ikisi arasında iç savaşla ilgili olaylara -Kolçak, Denikin, İyudeniyev ve Pilsudski'ye karşı mücadeleler- ilişkin farklılıklar büyük bir pratik öneme sahipti; ancak Lenin ile Troçki arasında ilkesel düzeyde görüş ayrılıkları söz konusu değildi. Bunlar en yararlı seçeneğin, belli bir anda ve belli bir yerde düşmana karşı savaşımın en iyi yolunun ne olduğuna ilişkin tartışmalardı. Eğer Petrograd'ın tahliyesini önermiş olan, ya da Varşova üzerine yürüme konusunda başarısızlı-

ğa uğrayan Lenin değil de Troçki olmuş olsaydı, hiç kuşkusuz stalinistler bunları Troçki'nin teslimiyetçi ve maceracı olduğu efsanelerini geliştirmek için yararlanırlardı. Bir bütün olarak, Troçki'nin askeri konulardaki stratejik değerlendirmeleri Lenin'in öngörülerinden çok daha sağlam ve güvenilirirdi. Lenin, bütünüyle siyaset ve ekonominin idaresiyle ilgili sorunlarla meşguldü; cepheleri ziyarete, askeri departmanın gündelik çalışmasına katılmaya ayırabileceği zamanı yoktu. Bu yüzden, askeri meselelere yeterince hakim değildi. Nitekim, Ekim ayaklanmasının teknik örgütlenişi sırasında olduğu gibi neye ihtiyaç olduğu konusunda Troçki'nin kavrayışı Lenin'inkinden çok daha güçlüydü.⁽¹⁴⁾

Aynı zamanda, Troçki'nin Kızıl Ordu'nun başındaki başarısı büyük ölçüde Halk Komiserleri Konseyi ve Çalışma ve Savunma Konseyi Başkanı olarak Lenin'in verdiği desteğe bağlı idi.

İç savaş sırasında Lenin ve Troçki arasındaki yakınlığın bir başka göstergesi bu iki ismin yan yana anılıyor olmasıydı. Hükümet, ilkin Rusya, sonra tüm dünyada, Lenin-Troçki hükümeti olarak isimlendiriliyordu, aynı şey parti için de geçerliydi. Lenin'in Troçki'ye duyduğu güvenin işaretlerinden biri de, Troçki'nin yayımlayacağı herhangi bir emir için Lenin'in altında kendi onay imzası bulunan boş kağıtlar vermiş olmasıydı. Nitekim, bu kağıtlardan birinin altına Lenin şöyle bir not düşmüştü:

"Yoldaşlar! Yoldaş Troçki tarafından yayımlanan emirlerin doğru ve titiz karaktere sahip olduklarını bilen biri olarak, Yoldaş Troçki tarafından yayımlanmış bu emrin doğru, isabetli ve devamının yararı açısından yerinde bir emir olduğundan tamamen eminim ve bu emri bütünüyle destekliyorum. V. Ulyanov (Lenin)."⁽¹⁵⁾

Lenin askeri meselelerde Troçki'nin yaşamsal bir role sahip olduğunu biliyordu. Gorki, Lenin'le olan kişisel söyleşilerinde Lenin'in Troçki hakkında söylemiş olduğu sözlerin bazılarında söz eder. Bir keresinde Lenin şunu söylemiştir: "Bir yıl gibi kısa bir süre içinde örnek bir ordu yaratma, bununla da kalmayıp profesyonel askerlerin de sempatisini kazanma becerisini gösterebilecek bir insan daha gösterebilir misin? Biz böyle bir insana sahibiz. Her şeyimiz var. Mucizelere tanık olacaksınız."⁽¹⁶⁾

Troçki, Sovyet zaferinin yaratıcısı oldu. Sovyet ordusunun ku-

rucusu ve bu ordunun zaferlerinin mimarı Troçki idi. Sıfırdan işe başlayıp kitlesel ve güçlü bir ordu yaratma sorumluluğunu üstüne aldı. Kızıl Ordu'ya katılmaları için binlerce işçi ve köylüyü harekete geçirdi; zafere ulaşma konusunda inanç, kararlılık ve moral aşıladığı bu insanları zafere taşıdı.

Yeni kurulmuş ordunun simgesi Troçki'nin zırhlı treniydi. Bu tren, içinde bir sekreteryaya, basımevi, telgrafhane, radyo istasyonu, elektrik santrali, kütüphane, banyo bulunan hareketli bir komuta merkezi aygıtı idi. Tren, üç yıl süren iç savaş boyunca, ekvatoru beş kez dolaşacak kadar uzun bir mesafe katetmişti.⁽¹⁷⁾

Söz konusu komuta treni, duraksayan, istikrarsız bir kitleyi gerçek bir savaşçı ordu haline getiren bir ilham, propaganda, örgütlenme ve devrimci eylem merkezi oldu. Troçki'nin olağanüstü becerileri, tasarım ve anında düşünüp karar vermenin birbiri içine geçtiği eşsiz bir yaratıcılığın ürünüydü; bu olağanüstü beceriler, Troçki'nin askerleri uğruna savaşıp öldükleri davanın bilincine vardiran, onlara bu davayı sevdiren sıradışı kişiliğiyle bütünleşiyordu.

Rus Devrimi'nin enternasyonal niteliği

İç savaşın sonuna gelindiğinde, Lenin bolşevizmin olağanüstü güç bir sınavdan geçmiş ve sınavı başarıyla tamamlamış olduğunu biliyordu.

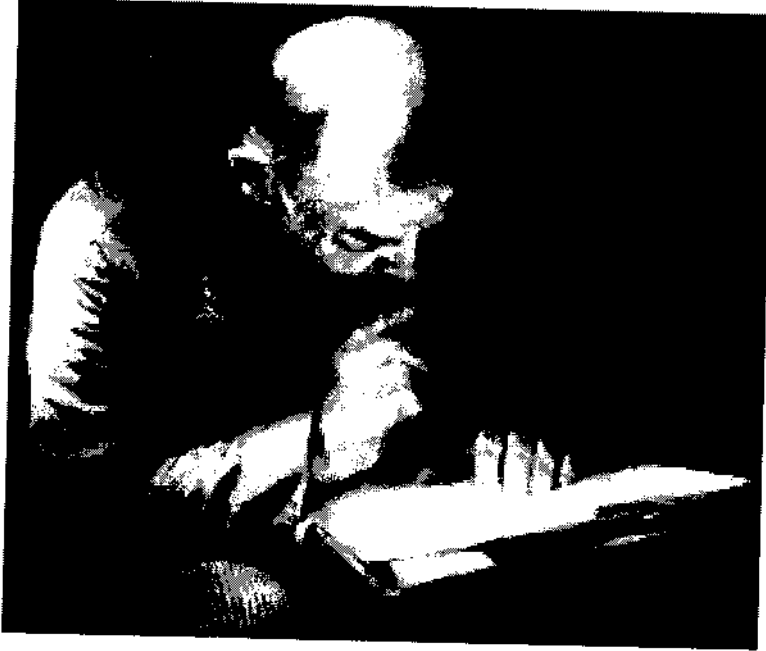
Ancak, söz konusu başarının bedeli çok ağır oldu. 1920 yılındaki rejimin toplumsal ve siyasi niteliği ile Bolşeviklerin 1917'de savunup öne çıkardıkları idealler arasında muazzam farklar vardı. Devrimin *ertesinde* sosyalist bir toplum söz konusuydu, sınıfsal engellerin ortadan kalktığı, bürokrasinin olmadığı, toplumun kendi üyeleri tarafından yönetildiği bir toplum. Böyle bir toplumda, tüm yurttaşların refah ve saadeti daha *başlangıçtan* itibaren bağımsızlığı, bireyle rin insiyatifini ve yaratıcı güçlerini besleyip büyütecekti. Ne var ki, iç savaş yıllarının Rusyası oldukça farklı bir toplumdu. Devrim hal- kın desteğine, devrimci çoşkuya ve iktidar gücüne dayanarak karşı devrimci güçleri yenilgiye uğratmayı becermişti: ama devrimi yapan proletaryanın yıkıma uğraması bedeli karşılığında. Aradan geçen zaman içinde 1917 yılının sosyalist devleti tek-parti devleti haline gelmişti. Varlığını hala sürdüren sovyetler, bürokratik olarak kontrol edilen Bolşevik iktidarın bir mevzisi haline bürünmüştü. Partinin kendisi de köklü bir değişikliğe uğramış, bir işçi sınıfı partisi olmaktan

çıkıp Politbüro, Orgbüro ve Sekreteryaya'nın kontrolündeki memurların son derece merkezîyetçi bir partisi durumuna gelmişti.

Lenin, 1917'deki ideallerle 1920 yılının gerçeği arasındaki çelişkinin herkesten daha çok farkındaydı. Ne var ki, gerçek ne denli olumsuz ve keyif bozucu olursa olsun, bolşevizmin kendi gelişimini *fiili koşullardan* hareketle sürdürmek zorunda olduğunun bilincindedeydi. Lenin, içinde bulunulan açmazdan kurtulmanın yegane yolunun uluslararası devrimin zaferinden geçtiğine inanıyordu.

Lenin, Rus devriminin kaderinin dünya devriminin gerçekleşmesine bağlı olduğunu defalarca net olarak anlatmıştı. 11(24) Ocak 1918 günü Üçüncü Sovyetler Kongresinde şöyle konuştu: 'Tek ülkede sosyalizmin nihai zaferi tabii ki mümkün değildir. Sovyet iktidarını elinde tutmakta olan bizim işçi ve köylü neferlerimiz büyük dünya ordusunun da neferleridir'⁽¹⁸⁾... yaşadığımız zorluklar ne olursa olsun, önümüzdeki engeller ne olursa olsun, dünya sosyalist devrimi gelecektir'⁽¹⁹⁾...Alman devriminin gerçekleşmemesi halinde mahvolacağımız kesin bir gerçektir'⁽²⁰⁾

Ve gerçekten Rus devrimi dünyaya sarsıcı dalgalar göndermişti. Kitle partilerinden oluşan bir Komünist Enternasyonal çabucak oluşturuldu. Rus bolşevizminin ve dünya komünizminin kaderleri büyük ölçüde içiçeydi. Dünya komünizminin başarısı ve başarısızlığı ve Rusya'daki gelişmelerle olan ilişkileri bundan sonraki kitabımızın konusu olacaktır.

Lenin kürsü merdivenlerinde oturup konuşmasını hazırlarken.
Komintern'in üçüncü kongresi, Moskova Haziran 1921

Notlar

1. Bölüm: Bolşevik hükümetin ilk adımları

1. L. Trotsky, *My Life* (Hayatım), New York 1960, s. 37
2. R. P. Browder ve A. F. Kerensky, *The Russian Provisional Government 1917-Documents* (Rus Geçici Hükümeti 1917- Belgeler), Stanford 1961, cilt 3, s. 1801
3. P. N. Miliukov, *Istoriia vtoroi ruskoj revoliutsii*, Sofya 1923, 3. Bölüm, s. 296
4. V. B. Stankevich, *Vospominaniia, 1914-1919 g.*, Berlin 1920, s. 267
5. A. Koop, *Town And Revolution* (Şehir Ve Devrim), Londra 1967, s. 1-2
6. I. V. Gessen, 'İki Devrimde Yaşam Deneyimi' (Rusça), *Arkhiv russkoj revoliutsii*, cilt 22, Berlin 1937, s. 382
7. J. Bunyan ve H. H. Fisher, *The Bolshevik Revolution, 1917-1918: Documents and Materials* (1917-1918 Bolşevik Devrimi: Belgeler Ve Materyaller), Stanford 1934, s. 148
8. J. Reed, *Ten Days that Shook the World* (Dünyayı Sarsan On Gün), Londra 1961, s. 97
9. N. N. Sukhanov, *The Russian Revolution 1917, A Personal Record* (1917 Rus Devrimi, Kişisel Notlar), Londra 1955, s. 648
10. I. Getzler, *Martov*, Cambridge (Mass.) 1967, s. 172
11. Reed, op.cit. s. 28

12. Sukhanov, *op.cit.* s. 636
13. *ibid.* s. 639-40
14. V. I. Lenin, *Collected Works*, Rusça dördüncü baskıdan yapılan çeviri (bundan sonraki referanslarda *Works* [Eserler] olarak geçecek), cilt 29, s. 209
15. L. Trotsky, *On Lenin*, Londra 1971, s. 122
16. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 44, s. 206
17. Trotsky, *On Lenin*, *op.cit.* s. 127
18. S. S. Pestovsky, 'Petersburg'ta Ekim Günleri' (Rusça), *Proletarskaia revoliutsiia*, No. 10, 1922; Bunyan ve Fisher, *op.cit.* s. 186-7
19. Reed, *op.cit.* s. 102
20. *Vospominaniia o Vladimire Ilyiche Lentne*, Moskova 1963, cilt 3, s. 160-6
21. Bunyan ve Fisher, *op.cit.* s. 186
22. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 26, s. 249-50
23. *ibid.* s. 258-60
24. *ibid.* cilt 30, s. 265
25. Y. Akhappkin, *First Decrees of Soviet Power* (Sovyet İktidarının İlk Kararnameleri), Londra 1970, s. 32
26. *ibid.* s. 36-8
27. *ibid.* s. 42-3
28. *ibid.* s. 63-5, 69-71
29. *ibid.* s. 88-9
30. W. H. Chamberlin, *The Russian Revolution* (Rus Devrimi), New York 1965, cilt 1, s. 355
31. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 44, s. 71-2
32. J. L. H. Keep, 'Lenin's Letters as an Historical Source' (Tarihsel Bir Kaynak Olarak Lenin'in Mektupları), *Lenin and Leninism* (Lenin Ve Leninizm) içinde, Lexington (Mass.) 1971, s. 258
33. G. S. Ignatiev, *Oktiabr 1917 goda v Moskve*, Moskova 1964, s. 4
34. J. Keep, 'October in the Provinces' (Taşra Kentlerinde Ekim), R. Pipes (ed.), *Revolutionary Russia* (Devrimci Rusya) içinde, Cambridge (Mass.) 1967, s. 194
35. *ibid.* s. 195-6
36. *ibid.* s. 197
37. R. W. Pethybridge, *The Spread of the Russian Revolution: Essays on 1917* (Rus Devrimi'nin Yayılışı: 1917 Üzerine Denemeler), Londra 1971, s. 77
38. Reed, *op.cit.* s. 161-2
39. *ibid.* s. 164
40. Pethybridge, *op.cit.* s. 17
41. *ibid.* s. 22
42. *ibid.* s. 23
43. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 26, s. 294
44. V. Serge, *Year One of the Russian Revolution* (Rus Devrimi'nin Bir Yılı), Londra 1972, s. 79
45. Trotsky, *On Lenin*, *op.cit.* s. 151, 118
46. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 519
47. M. Latsis, *Chrezvychainaiia komissita po borbe s kontrrevoliutsiei*, Moskova 1920
48. Serge, *op.cit.* s. 307
49. E. H. Carr, *The Bolshevik Revolution 1917-1923* (Bolşevik Devrimi 1917-1923), cilt 1, Londra 1950, s. 168
50. Serge, *op.cit.* s. 189
51. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 223
52. *Vospominaniia o Vladimire Ilyiche Lentne*, *op.cit.* cilt 2, s. 435-8
53. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 26, s. 409, 415
54. *ibid.* s. 261
55. *ibid.* s. 288
56. *ibid.* s. 365
57. *ibid.* s. 459
58. *ibid.* s. 404
59. Reed, *op.cit.* s. 179
60. *ibid.* s. 150

2. Bölüm: İktidarın pekiştirilmesi

1. The Bolsheviks and the October Revolution: Minutes of the Central Committee of the Russian Social Democratic Labour Party (bolşeviks) August 1917-February 1918 (Bolşevikler ve Ekim Devrimi: Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi (bolşevik) Merkez Komitesi Tutanakları Ağustos 1917-Şubat 1918; bundan sonraki referanslarda CC Minutes [MK Tutanakları] olarak geçecek), Londra 1974, s. 127
2. *ibid.* s. 129-34
3. L. Trotsky, *The Stalin School of Falsification* (Stalin Tahrifat Okulu), New York 1962, s. 109-22
4. CC Minutes (MK Tutanakları), *op.cit.* s. 136-8, 300
5. *ibid.* s. 139-41
6. *ibid.* s. 150
7. O. H. Radkey, *The Sickle under the Hammer* (Çekiç Altındaki Orak), New York 1963, s. 66-7
8. Bunyan ve Fisher, *op.cit.* s. 190

3. Bölüm: Kurucu Meclis'in dağıtılması

1. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 24, s. 99
2. ibid. s. 20
3. Browder ve Kerensky, op.cit. cilt 3, s. 1695
4. ibid. s. 1729
5. Trotsky, *On Lenin*, op.cit. s. 105-6
6. O. H. Radkey, *The Elections to the Russian Constituent Assembly of 1917* (1917 Rus Kurucu Meclisi Seçimleri), Cambridge (Mass.) 1950, s. 16-17
7. ibid. s. 20
8. ibid. s. 36
9. ibid. s. 37
10. Radkey, *The Sickle under the Hammer* (Çekiç Altındaki Orak), op.cit. s. 344
11. Radkey, *The Elections to the Russian Constituent Assembly of 1917* (1917 Rus Kurucu Meclisi Seçimleri), op.cit. s. 38
12. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 26, s. 380
13. Radkey, *The Sickle under the Hammer* (Çekiç Altındaki Orak), op.cit. s. 301
14. Bkz. T. Cliff, *Lenin*, Londra 1975, cilt 1, s. 116
15. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 26, s. 379-83

16. ibid. cilt 30, s. 257-8
17. ibid. s. 263
18. ibid.
19. ibid. s. 266-7
20. K. Marx ve F. Engels, *Selected Correspondence* (Seçilmiş Mektuplar), Londra 1942, s. 433-4
21. K. Marx, 'Address to the Communist League, 1850' (Komünist Birlik'e Söylev, 1850), Engels'in *Revolution and Counter Revolution in Germany* (Almanya'da Devrim Ve Karşı Devrim) adlı kitabına Ek, Londra 1933

4. Bölüm: Brest-Litovsk barış anlaşması

1. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 21, s. 404
2. ibid. cilt 26, s. 444, 447-8
3. *CC Minutes* (MK Tutanakları), op.cit. s. 173
4. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 26, s. 451
5. *CC Minutes* (MK Tutanakları), op.cit. s. 177-8
6. ibid. s. 174
7. ibid. s. 179
8. ibid. s. 189-91
9. ibid. s. 194
10. V. I. Lenin, *Sochineniia*, 1. basım, Moskova 1924-5, cilt 15, s. 626

11. J. W. Wheeler-Bennett, *Brest Litovsk: The Forgotten Peace* (Unutulmuş Barış: Brest Litovsk), Londra 1938, s. 237
12. *CC Minutes* (MK Tutanakları), op.cit. s. 205
13. ibid. s. 210-11
14. ibid. s. 212-15
15. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 37
16. ibid. s. 39
17. *CC Minutes* (MK Tutanakları), op.cit. s. 216
18. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 19-20
19. ibid. s. 23-4
20. ibid. s. 29
21. ibid. s. 65
22. *CC Minutes* (MK Tutanakları), op.cit. s. 218-25
23. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 68-9
24. Bunyan ve Fisher, op.cit. s. 523
25. ibid. s. 523-4
26. *Leninskii sbornik*, cilt 11, s. 59-61
27. ibid. s. 89
28. ibid. s. 42
29. Trotsky, *My Life* (Hayatım), op.cit. s. 380-1
30. Wheeler-Bennett, op.cit. s. 170

31. ibid. s. 196
32. *Platii sozyu vserossiiskogo tsentralnogo ispolnitelnogo komiteta sovetov rabochikh, krestianskikh, krasnoarmeiskikh, kazachikh deputatov: stenograficheskie otchet*, Moskova 1919, s. 248
33. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 33, s. 95
34. ibid. s. 98
35. Trotsky, *On Lenin*, op.cit. s. 103-4 •

5. Bölüm: Kapitalizmden sosyalizme geçiş

1. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 230-1
2. K. Marx ve F. Engels, *Selected Works* (Seçilmiş Eserler), Londra 1942, cilt 2, s. 504
3. S. E. Cohen, *Bukharin and the Bolshevik Revolution, a Political Biography 1888-1938* (Bukharin ve Bolşevik Devrimi, Siyasi Bir Biyografi 1888-1938), Londra 1974, s. 90
4. K. Marx, F. Engels ve F. Lassalle, *Aus dem literarischen Nachlass von K. Marx, Fr. Engels und F. Lassalle*, Stuttgart

- 1902, cilt 3, s. 435-9; D. Ryaznaoff (ed.), K. Marx ve F. Engels, *The Communist Manifesto* (Komünist Manifesto) içinde, New York 1963, s. 184-5
5. K. Marx, *The Cologne Communist Trial* (Köln Duruşması), Londra 1971, s. 62
6. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 25, s. 329
7. ibid. s. 330-1
8. ibid. s. 337
9. ibid. s. 341-2
10. ibid. cilt 27, s. 148
11. ibid. cilt 28, s. 214
12. ibid. s. 424-5
13. ibid. cilt 29, s. 69
14. ibid. s. 74
15. ibid. s. 206
16. ibid. s. 208
17. ibid. cilt 10, s. 253-4
18. ibid. cilt 30, s. 330-1
19. ibid. cilt 28, s. 72-3
20. ibid. cilt 30, s. 202
21. ibid. s. 518

6. Bölüm: 'Bize devlet kapitalizmi gerek'

1. M. Philips Price, *My Reminiscences of the Russian Revolution* (Rus Devrimi Anılarım), Londra 1971, s. 212
2. Chamberlin, op.cit. cilt 1, s. 416

3. Serge, op.cit. s. 212
4. ibid. s. 236
5. Chamberlin, op.cit. cilt 1, s. 418
6. Bunyan ve Fisher, op.cit. s. 649-50
7. Bkz. T. Cliff, *State Capitalism in Russia* (Rusya'da Devlet Kapitalizmi), Londra 1974
8. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 301
9. Carr, op.cit. cilt 2, s. 88-9; Bunyan ve Fisher, op.cit. s. 621-2
10. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 245-6
11. ibid. s. 248
12. ibid. s. 248-50
13. ibid. s. 249, 350
14. ibid. s. 268-9
15. ibid. s. 212
16. ibid. s. 349
17. ibid. s. 271
18. ibid. s. 212
19. ibid. cilt 26, s. 500
20. ibid. cilt 27, s. 231
21. ibid. s. 515
22. ibid. s. 258-9
23. ibid. cilt 20, s. 152-4
24. ibid. cilt 27, s. 335-6
25. ibid. s. 294
26. ibid. s. 337
27. ibid. s. 338-9
28. ibid. s. 295-6
29. ibid. s. 340
30. ibid. s. 301
31. ibid. s. 213-4

32. ibid. s. 396
33. ibid. s. 475
34. ibid. s. 218
35. Marx ve Engels, *Selected Correspondence* (Seçilmiş Mektuplar), op.cit. s. 493
36. Cliff, *State Capitalism in Russia* (Rusya'da Devlet Kapitalizmi), op.cit. s. 124-41

7. Bölüm: Savaş komünizmi (1918-1921)

1. V. Brüggmann, *Die russischen Gewerkschaften in Revolution und Bürgerkrieg 1917-1919*, Frankfurt a/M 1972, s. 140
2. M. Dobb, *Soviet Economic Development Since 1917* (1917'den İtibaren Sovyet Ekonomik Gelişmesi), Londra 1948, s. 84-5
3. Serge, op.cit. s. 137
4. Dobb, op.cit. s. 90
5. V. P. Miliutin, *Istorija ekonomicheskogo razvitiia SSSR*, Moskova-Leningrad 1929, s. 115
6. Brüggmann, op.cit. s. 247
7. L. N. Kritzman, *Die heroische Periode der grossen russischen Revolution*, Frankfurt a/M 1971, s. 101-2, 208

8. ibid. s. 97-8
9. ibid. s. 80
10. ibid. s. 293
11. K. Leites, *Recent Economic Development in Russia* (Rusya'da Son Yıllardaki Ekonomik Gelişme), Oxford 1922, s. 152, 199
12. J. Bunyan, *The Origin of Forced Labor in the Soviet State: 1917-1921* (Sovyet Devleti'nde Çalışma Kampları'nın Kökeni: 1917-21), Baltimore 1967, s. 173-4
13. Brüggmann, op.cit. s. 151
14. Kritzman, op.cit. s. 252
15. ibid. s. 254
16. ibid. s. 283
17. ibid. s. 265
18. ibid. s. 273
19. ibid. s. 276
20. ibid. s. 216
21. Chamberlin, op.cit. cilt 2, s. 100-1
22. Dobb, op.cit. s. 100
23. Chamberlin, op.cit. cilt 2, s. 105
24. Kritzman, op.cit. s. 287
25. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 228
26. F. Lorimer, *The Population of the Soviet Union, History and Prospects* (Sovyetler Birliği Nüfusu, Tarih Ve Olasılıklar), Cenevre 1948, s. 41
27. Kritzman, op.cit. s. 288

28. Lenin and Gorky: Letters, Reminiscences, Articles (Lenin ve Gorky: Mektuplar, Anılar, Makaleler), Moskova 1973, s. 163
29. V. Serge, Conquered City (Fethedilmiş Şehir), Londra 1976, s. 89-90
30. V. Serge, Memoirs of a Revolutionary, 1901-1941 (Bir Devrimcinin Anıları, 1901-1941), Londra 1963, s. 79
31. ibid. s. 101
32. Lenin, Works (Eserler), cilt 35, s. 333
33. A. Ransome, Six Weeks in Russia in 1919 (1919 yılı Rusyası'nda Altı Hafta), Londra 1919, s. 68-9
34. Lenin, Works (Eserler), cilt 32, s. 22
35. Dobb, op.cit. s. 114
36. Lenin, Works (Eserler), cilt 29, s. 137-8
37. ibid. cilt 30, s. 108-9
38. ibid. s. 284-5
39. N. I. Bukharin, Economics of the Transformation Period (Geçiş Dönemi Ekonomisi), New York 1971, s. 146
40. C. Clark, The Conditions of Economic Progress (Ekonomik Gelişmenin Koşulları), Londra 1940, s. 79, 83, 91, 98
41. Lenin, Works (Eserler), cilt 33, s. 62-3
42. ibid. s. 58
43. ibid. s. 57
44. ibid. s. 84-6
45. L. Trotsky, The First Five Years of the Communist International (Komünist Enternasyonalin İlk Beş Yılı), Londra 1953, cilt 2, s. 266
46. Lenin, Works (Eserler), cilt 32, s. 233-4
47. ibid. s. 343
- 8. Bölüm: Kahramanlık ve trajedi bir arada**
1. Lenin, Works (Eserler), cilt 30 s. 437
2. ibid. s. 454
3. ibid. s. 288
4. ibid. s. 297
5. ibid. cilt 32, s. 154
6. L. Trotsky, Problems of Everyday Life (Günlük Yaşamın Sorunları), New York 1973, s. 163
7. Reed, op.cit. s. 12
8. Serge, Year One of the Russian Revolution (Rus Devrimi'nin Bir Yılı), op.cit. s. 362
9. Chamberlin, op.cit. cilt 2, s. 340
10. J. Maynard, The Russian Peasant: and Other Studies (Rus Köylüsü Ve Diğer Araştırmalar), Londra 1942, s. 102, 139
11. L. Trotsky, The Revolution Betrayed (İhanete Uğrayan Devrim), New York 1937, s. 181
12. K. Marx ve F. Engels, Collected Works (Toplu Eserler), Londra 1976, cilt 3, s. 263
13. Trotsky, Problems of Everyday Life (Günlük Yaşamın Sorunları), op.cit. s. 53
14. Trotsky, aktarıldığı yer, I. Deutscher, The Prophet Armed (Silahlı Öncü), Londra 1954, s. 407
15. Lenin, Works (Eserler), cilt 29, s. 74
16. ibid. s. 154-5
17. ibid. cilt 30, s. 518
18. ibid. cilt 33, s. 24
19. ibid. cilt 32, s. 361
20. ibid. s. 327
21. Bunyan, The Origin of Forced Labor in the Soviet State (Sovyet Devleti'nde Çalışma Kampları'nın Kökeni), op.cit. s. 98
22. K. Marx, The German Ideology (Alman İdeolojisi), Londra 1940, s. 69
23. Trotsky, Problems of Everyday Life (Günlük Yaşamın Sorunları), op.cit. s. 54
24. Trotsky, The First Five Years of the Communist International (Komünist Enternasyonalin İlk Beş Yılı), op.cit. cilt 2, s. 120
25. Lenin, Works (Eserler), cilt 28, s. 72
26. ibid. cilt 27, s. 341
27. ibid. s. 498
28. ibid. cilt 33, s. 306
29. ibid. s. 605
30. ibid. s. 279
31. ibid. cilt 33, s. 224
32. Shakespeare, Macbeth
- 9. Bölüm: Savaş komünizmi koşullarında proletarya**
1. Ia. S. Rosenfeld, Promyshiennaita politika SSSR, Moskova 1926, s. 37
2. Brüggmann, op.cit. s. 215-6
3. Vtoroi userossiiskii sezd professionalnykh soluzov, Moskova 1921, s. 138
4. Lenin, Works (Eserler), cilt 29, s. 158
5. ibid. cilt 33, s. 26
6. ibid. s. 256
7. Kritzman, op.cit. s. 217
8. Trudy II userossiiskogo sezda sovetov narodnogo khoziaistva, Moskova 1919, s. 451
9. Kritzman, op.cit. s. 218
10. Trudy II userossiiskogo

- sezda sovetov narodnogo khoziaistva*, Moskova 1918, s. 434
11. *Chetvertii userossiiskii sez d professionalnykh soiuзов*, Moskova 1921, s. 119
12. M. H. Dobb ve H. C. Stevens, *Russian Economic Development Since the Revolution* (Devrimden İtibaren Rus Ekonomik Gelişmesi), Londra 1928, s. 189
13. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 29, s. 555
14. ibid. cilt 33, s. 65
15. ibid. cilt 32, s. 199
16. ibid. s. 411
17. ibid. cilt 33, s. 23-4
18. R. Arskii, 'Sendikalar Ve Fabrika Komiteleri' (Rusça), *Vestnik narodnogo kommissariata truda*, Şubat-Mart 1918. Aktarıldığı yer, F. I. Kaplan, *Bolshevik Ideology and the Ethics of Soviet Labour* (Bolşevik İdeolojisi Ve Sovyet İş Ahlakı), Londra 1969, s. 129-30
19. A. Pankratova, *Fabzavkomy i profsoiuzy v revoliutsii 1917 goda*, Moskova-Leningrad 1927, s. 238
20. *Izvestiia* 27 Nisan 1918. Aktarıldığı yer, Bunyan ve Fisher, op.cit. s. 619
21. Bunyan, *The Origin of Forced Labor in the Soviet State* (Sovyet Devleti'nde Çalışma Kampları'nın Kökeni), op.cit. s. 20-1
22. ibid. s. 26
23. P. N. Amosov et al., *Oktiabrskaya revoliutsiia i fabzavkomy*, Moskova 1927, cilt 2, s. 188
24. *Pervii userossiiskii seze professionalnykh soiuзов*, Moskova 1918, s. 235
25. ibid. s. 243
26. ibid. s. 369-70
27. ibid. s. 374
28. Akhupkin, op.cit. s. 50
29. J. Bunyan, *Intervention, Civil War and Communism in Russia, April-December 1918* (Rusya'da Müdahale, İç Savaş Ve Komünizm, Nisan-Aralık 1918), Baltimore 1936, s. 405-6
30. *Trudy II userossiiskogo sezda sovetov narodnogo khoziaistva*, op.cit. s. 10
31. *Chetvertii veserosiiskaya konferentsiia professionalnykh soiuзов*, Moskova 1923, s. 28
32. Kritzman, op.cit. s. 135
33. N. Bukharin ve P. Preobrazhensky, *The ABC of Communism* (Komünizmin ABC'si), Londra 1969, s. 448
34. *Sobranie uzakonenii i rasporiazhenii rabochego i krestianskogo pravitelstva*, 1919, No. 14, Art. 163 (bundan sonraki referanslarda SUR olarak geçecek)
35. *SUR*, 1919, No. 18, Art. 204
36. Bunyan, *The Origin of Forced Labor in the Soviet State* (Sovyet Devleti'nde Çalışma Kampları'nın Kökeni), op.cit. s. 163-4
37. M. Dewar, *Labour Policy in the USSR: 1917-1928* (SSCB'de Çalışma Politikası: 1917-1928), Londra 1956, s. 48-9
38. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 312
39. ibid. s. 333-4
40. Kaplan, op.cit. s. 359
41. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 29, s. 423-4, 426-7
42. Dewar, op.cit. s. 61
43. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 499
44. ibid. cilt 32. s. 412
45. *Odninadtsatii sez d RKP(b)*, Moskova 1936, s. 109
46. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 31, s. 364-5

10. Bölüm: Savaş komünizmi Ve köylülük

1. Cliff, *Lenin*, op.cit. cilt 1, s. 211ff., 224-5
2. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 10, s. 191
3. ibid. cilt 32, s. 251
4. ibid. cilt 30, s. 506
5. ibid. cilt 29, s. 359
6. ibid. cilt 27, s. 232
7. ibid. cilt 24, s. 23
8. *Kommunisticheskaia partiia sovetского soiuza v rezoliutsiakh i resheniakh sez dov, konferentsii i plenumov TsK*, 7. basım, Moskova 1953 (bundan sonraki referanslarda KPSS v *Rezoliutsiiah* olarak geçecek), cilt 1, s. 341-2
9. *O Zemle*, Moskova 1921, s. 9
10. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 28, s. 175-7
11. ibid. s. 342
12. *SUR*, 1919, No.4
13. J. L. H. Keep, *The Russian Revolution: A Study in Mass Mobilization* (Rus Devrimi: Kitle Hareketi İcinde Bir Arastırma).

- Londra 1976, s. 414
14. A. M. Bolshakov ve N. A. Rozhkov, *Istoriia khoziaistva rossii v materialakh i dokumentakh*, Leningrad 1926, cilt 3, s. 248
15. P. Lezhnev-Finkovskii, *Sovkhozy i kolkhozy*, Moskova-Leningrad 1928, s. 61
16. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 337
17. Keep, *The Russian Revolution* (Rus Devrimi), op.cit. s. 462
18. *Izvestiia TsK RKP(b)*, No.8, 2 Aralık 1919. Aktarıldığı yer, R. H. Rigby, *Communist Party Membership in the USSR, 1917-1967* (SSCB'de Komünist Parti Üyeliği, 1917-1967), Princeton 1968, s. 106
19. O. A. Narkiewicz, *The Making of the Soviet State Apparatus* (Sovyet Devlet Aygıtının Başarısı), Manchester 1970, s. 60
20. Ia. Iakovlev (ed.), *K voprosu o sotsialisticheskom pereustroistve selskogo khoziaistva*, Moskova 1928, s. 3,7
21. Kritzman, op.cit. s. 73
22. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 32, s. 277
23. *ibid.* s. 341
24. *ibid.* cilt 26, s. 503
25. *ibid.* s. 503-4
26. *SUR* 1917-1918, No.35; Bunyan, *Intervention, Civil War and Communism in Russia* (Rusya'da Müdahale, İç Savaş Ve Komünizm), op.cit. s. 460-2
27. *ibid.* s. 464
28. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 27, s. 397
29. *ibid.* s. 437-9
30. *SUR* 1917-1918, No.43; Bunyan, *Intervention, Civil War and Communism in Russia* (Rusya'da Müdahale, İç Savaş Ve Komünizm), op.cit. s. 472-3
31. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 29, s. 157
32. Kritzman, op.cit. s. 135-9
33. A. S. Pukhov, *Kronstadtskii Miatezh 1921 g*, Leningrad 1931, s. 8
34. C. Betelheim, *Class Struggles in the USSR: First Period: 1917-1923* (SSCB'de Sınıf Mücadeleleri: Birinci Dönem: 1917-1923), New York 1976, s. 233
35. B. Pilnyak, *Mother Earth and other Stories* (Ana Vatan Ve Diğer Hikayeler), Londra 1972, s. 20
36. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 29, s. 299
37. Maynard, op.cit. s. 104
38. K. Marx ve F. Engels, *Collected Works* (Toplu Eserler), op.cit. cilt 7, s. 520
39. *The Trotsky Papers*, yayına hazırlayan J. M. Meijer, The Hague 1971, cilt 2, s. 485-565
40. *Kolkhozy vo vtoroi stalinskoi platiletke*, Moskova 1939, s. 1
41. *ibid.*
42. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 112
43. *ibid.* cilt 29, s. 359, 369
- 11. Bölüm: Devletin sönmülenmesi sorunu**
1. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 25, s. 402
2. *ibid.* s. 412, 463
3. *ibid.* s. 487-8
4. *ibid.* s. 472
5. *ibid.* s. 489
6. *ibid.* s. 429
7. *ibid.* s. 448
8. Akhapiin, op.cit. s. 157
9. *Sezdy soveto v RSFSR v postanovleniakh i rezoliutsiakh*, Moskova 1939, s. 218
10. J. Towster, *Political Power in the USSR: 1917-1947* (SSCB'de Siyasi İktidar: 1917-1947), New York 1948, s. 209
11. *ibid.* s. 157-9
12. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 237
13. *Sedmoi vserossiiskii sezd soveto rabochikh, krestianskikh, krasnoarmeiskikh, i kazachikh deputatov*, Moskova 1920, s. 261-2
14. Towster, op.cit. s. 246
15. G. V. Vernadsky, *A History of Russia* (Rusya Tarihi), New York 1944, s. 319
16. *SUR*, 1917-1918, No.12, Art. 79
17. *SUR*, 1919, No.53, Art. 508
18. O. Anweiler, *The Soviets: The Russian Workers, Peasants and Soldiers' Councils, 1905-1921* (Sovyetler: Rus İşçi, Köylü Ve Asker Konseyleri, 1905-1921), New York 1974, s. 235
19. J. V. Stalin, *Works* (Eserler), cilt 4, s. 220
20. Latsis, op.cit.
21. W. Pietsch, *Revolution und Staat: Institutionen als Träger der Macht in der Sowjetrusland (1917-1922)*, Köln 1969, s. 94
22. *ibid.* s. 95
23. *ibid.* s. 96
24. *ibid.* s.114-5

25. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 33, s. 176
26. *SUR*, 1922, No.4, Art.42
27. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 25, s. 389
28. *ibid.* cilt 26, s. 272
29. *ibid.* cilt 24, s. 100-1
30. Bunyan ve Fisher, *op.cit.* s. 298-9
31. Rigby, *op.cit.* s. 417-18, *Growth of the Red Army* (Kızıl Ordu'nun Gelişimi), Princeton 1944, s. 102
32. *The Trotsky Papers*, *op.cit.* cilt 1, s. 799-800
33. Fedotoff-White, *op.cit.* s. 105
34. *ibid.* s. 99
35. *ibid.* s. 91
36. *The Trotsky Papers*, *op.cit.* cilt 1, s. 29
37. *ibid.* s. 208
38. *ibid.* s. 118
39. L. Trotsky, *Kak voozbalas revoliutsiia*, Moskova 1923, cilt 1, s. 235
40. Fedotoff-White, *op.cit.* s. 90
41. Pietsch, *op.cit.* s. 137
42. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 31, s. 178
43. Kritzman, *op.cit.* s. 233
44. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 29, s. 32-3
45. *ibid.* s. 183
46. *ibid.* cilt 33, s. 77
47. *ibid.* cilt 36, s. 557
48. *ibid.* s. 566

49. *ibid.* cilt 33, s. 428-9
50. Bukharin ve Preobrazhensky, *op.cit.* s. 240

12. Bölüm: Bolşeviklerin siyasi tekelinin kuruluşu

1. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 23, s. 325-6
2. *ibid.* cilt 25, s. 450
3. *ibid.* s. 440
4. *ibid.* s. 404
5. *ibid.* *ibid.* s. 487-8
6. Sukhanov, *op.cit.* s. 528-9
7. Carr, *op.cit.* cilt 1, s. 183
8. Bunyan ve Fisher, *op.cit.* s. 359
9. *ibid.* s. 361
10. *ibid.* s. 220
11. Radkey, *The Sickle under the Hammer* (Çekiç Altındaki Orak), *op.cit.* s. 291
12. *ibid.* s. 491
13. Serge, *Year One of the Russian Revolution* (Rus Devrimi'nin Bir Yılı), *op.cit.* s. 230
14. *SUR*, 1917-1918, No.44, Art.536
15. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 28, s. 190-1
16. M. Gorky, *Untimely Thoughts: Essays on Revolution, Culture and the Bolsheviks. 1917-18* (Uygunsuz Düşünceler:

- Devrim, Kültür Ve Bolşevikler Üzerine Denemeler, 1917-18), New York 1968, s. 85-6
17. *ibid.* s. 88
18. Stalin, *op.cit.* cilt 4, s. 138
19. Carr, *op.cit.* cilt 1, s. 171
20. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 28, s. 212-3
21. *ibid.* cilt 29, s. 151
22. Getzler, *op.cit.* s. 200
23. L. Schapiro, *The Origin of the Communist Autocracy* (Komünist Otokrasinin Kökeni), New York 1965, s. 123, 125-6
24. P. Avrich, *The Russian Anarchists* (Rus Anarşistleri), Princeton 1971, s. 195-6
25. Bukharin ve Preobrazhensky, *op.cit.* s. 436
26. Serge, *Year One of the Russian Revolution* (Rus Devrimi'nin Bir Yılı), *op.cit.* s. 336
27. *KPSS v revoliutsiakh*, *op.cit.* cilt 1, s. 446-7
28. *ibid.* s. 600-1
29. *ibid.* s. 627
30. *ibid.* s. 469
31. Rigby, *op.cit.* s. 417-8
32. *ibid.* s. 470-1
33. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 33, s. 135
34. *ibid.* cilt 26, s. 260
35. *ibid.* cilt 29, s. 183
36. *ibid.* s. 559
37. *ibid.* cilt 36, s. 561
38. *Dvenadtsatii sezd RKP(b)*, Moskova 1923, s. 41, 207
39. Bunyan, *The Origin of Forced Labor in the Soviet State* (Sovyet Devleti'nde Çalışma Kampları'nın Kökeni), *op.cit.* s. 251
40. *Vosmoi sezd RKP(b)*, Moskova 1923, s. 250
41. *Deviagii sezd RKP(b)*, Moskova 1934, s. 307
42. L. Trotsky, *The First Five Years of the Communist International* (Komünist Enternasyonalin İlk Beş Yılı), cilt 1, s. 99-100
43. M. A. Waters (ed.), *Rosa Luxemburg Speaks* (Rosa Luxemburg Konuşuyor), New York 1970, s. 394
44. *ibid.* s. 389-90
45. *ibid.* s. 391
46. *ibid.* s. 375
47. *ibid.* s. 369
48. *ibid.* s. 394
49. *ibid.*
50. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 32, s. 25
51. *ibid.* cilt 33, s. 306-7, 314
52. Serge, *Year One of the Russian Revolution* (Rus Devrimi'nin Bir Yılı), *op.cit.* s. 264

13. Bölüm: Partinin dönüşümü

1. Bkz. Cliff, *Lenin*, op.cit. cilt 2, s. 160-1
2. Rigby, op.cit. s. 241-2
3. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 498
4. *Izvestiia TsK RKP(b)*, 24 Mart 1921
5. *Desiatii sezd RKP(b)*, Moskova 1933, s. 29-30, 76
6. *Odinnadtsatii sezd RKP(b)*, op.cit. s. 443
7. ibid. s. 422
8. Rigby, op.cit. s. 109
9. *Izvestiia IsK RKP(b)*, Ocak 1923
10. Narkiewicz, op.cit. s. 61
11. Rigby, op.cit. s. 245
12. *Izvestiia IsK RKP(b)*, Aralık 1919
13. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 71
14. Rigby, op.cit. s. 78
15. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 28, s. 61
16. ibid, cilt 29, s. 32-3
17. ibid, cilt 30, s. 485
18. ibid, cilt 29, s. 265
19. ibid, cilt 32, s. 355
20. *KPSS v rezoliutsiakh*, op.cit. cilt 1, s. 623-4
21. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 33, s. 254
22. *KPSS v rezoliutsiakh*, op.cit. cilt 1, s. 446-7
23. Rigby, op.cit. s. 77
24. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 24, s. 432-3
25. *Izvestiia IsK RKP(b)*, Mart 1922
26. Pietsch, op.cit. s. 133
27. *Izvestiia IsK RKP(b)*, 24 Mart 1920
28. *Odinnadtsatii sezd RKP(b)*, op.cit. s. 420
29. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 28, s. 257
30. *KPSS v rezoliutsiakh*, op.cit. cilt 1, s. 442, 463
31. ibid. s. 525
32. *CC Minutes* (MK Tutanakları), op.cit. s. 126-251
33. Pietsch, op.cit. s. 153
34. R. H. McNeal (ed.), *Resolutions and Decisions of the Communist Party of the Soviet Union* (Sovyetler Birliği Komünist Partisi Önerge Ve Kararları), Toronto 1974, cilt 2, s. 13
35. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 443-4
36. *KPSS v rezoliutsiakh*, op.cit. cilt 1, s. 500
37. Lenin, *Works* (Eserler), cilt 30, s. 444
38. *Vosnaia konferentsiia RKP(b)*, Moskova 1961, s. 221
39. *Desiatii sezd RKP(b)*, op.cit. s. 56
40. *Izvestiia IsK RKP(b)*, 5 Mart 1921
41. *Dvenadtsatii sezd RKP(b)*, op.cit. s. 207
42. *Izvestiia IsK RKP(b)*, Mart 1923
43. *KPSS v rezoliutsiakh*, op.cit. cilt 1, s. 509
44. McNeal, op.cit. cilt 2, s. 11-12
45. *Odinnadtsatii sezd RKP(b)*, op.cit. s. 277-8
46. J. B. Sorenson, *The Life and Death of Soviet Trade Unionism, 1917-1928* (Sovyet Sendikacılığının Yaşamı Ve Ölümü, 1917-1928), New York 1969, s. 167-9
47. V. M. M... ve E. E...

of Lenin (Lenin'le Anılar),
Londra 1929, s. 20

13. *The Trotsky Papers*, op.cit.
cilt 1 ve 2
14. Bkz. Cliff, *Lenin*, op.cit. cilt
2, s. 369-75
15. *The Trotsky Papers*, op.cit.
cilt 1, s. 589
16. B. Souvarine, *Stalin*, Londra
1939, s. 222-3
17. Trotsky, *My Life (Hayatım)*,
op.cit. s. 414
18. Lenin, *Works (Eserler)*, cilt
26, s. 470-1
19. ibid. cilt 27, s. 95
20. ibid. s. 98